भयंकर हानि.

युरोपांतलें महायुद्ध सुरू झाल्यापासून आतांपर्यंत विलायतेची उतारूंची नेआण करणाऱ्या पी. अँड ओ. कंपनीच्या मेल बोटीला कोणत्याही प्रकारें धोका झाला नव्हता, व ही गोष्ट ब्रिटिश आरमाराच्या दक्षते संबंधानें विशेष अभिमानानें सांगण्यांत येत असे. पण अगदीं अनपेक्षित अशी गोष्ट गेल्या ता ३० दिसेंबर रोजीं घडली. त्या दिवशीं विलायतेची मेल बोट क्रिट बेटाजवळून जात असतां आस्ट्रियन पानबुड्या बोटीनें आगाऊ सूचना न देतां व उतारूंच्या जीवांच्या रक्षणाची तजवीज करण्यास कांहीं संधी न मिळूं देतां टार्पेडोनें तिचा नाश करून पांच मिनिटांत तिला जलसमाधि दिली या बोटीवर सुमारें दोनतीनशें उतारू व तितकेच खलाशी होते, यांपैकीं फार थोडे लोक वाचले. बाकीच्या लोकांच्या प्राणहानीबद्दल आस्ट्रिया जबाबदार आहे हें उघड आहे. ही बोट लढाऊ नव्हती. तिच्यावर युद्धसामुग्रीही नव्हती. ती खाजगी बोट होती. अर्थात आस्ट्रियानें अंकोना बोटीच्या संबधांत दिलेल्या उत्तराप्रमाणेंच पाहिलें तरी उतारूंच्या संरक्षणाची तजवीज केल्याशिवाय ती बोट बुडविणें आस्ट्रियाला रास्त नव्हतें. बोट बुडूं लागली तेव्हां त्या पानबुड्या बोटीनें उतारूंतल्या स्त्रिया व अर्भक यांचे जीव वांचविण्यासाठीं कांहीं मदत केली नाहीं. उतारूंपैकीं ५९ जिवंत राहिले. कांहीं जिवंतपणें इजिप्तच्या किनाऱ्याला लागले. बुडालेल्या बोटीवरल्या चार होड्या प्रत्येकींत साठ साठ माणसें बसण्या इतक्या मोठ्या होत्या. आणि त्या तीस तास पर्यंत समुद्रांत उतारूंसह हेलकावे खात होत्या, पुढें त्यांचें काय झालें तें अद्याप कळलें नाहीं. कदाचित् हीं २५० माणसें कोठे तरी किनाऱ्याला लागलीं असतील अशी आशा करण्यास जागा आहे. नाश पावलेल्या बोटीवरल्या उतारूंत दोन बडे इंग्रज सरदारपुत्र असून त्यांना परवाच्याच नववर्ष पदवीदानांत सरकाराकडून बहुमानाच्या पदव्या देण्यांत आल्या होत्या. त्याच प्रमाणें या बोटीवर कांहीं हिंदी उतारूही होते. त्या बिचाऱ्यांचें काय झालें या बद्दल टाइम्स ऑफ इंडियासारख्या आंग्लोइंडियन पत्रांत कांहीं वाचण्यास मिळेल ह्मणून मोठ्या आशेनें तें पत्र उघडून पाहणाराची निराशा होईल. या आपल्या देशबंधुंसाठीं खऱ्या कळकळीनें खटपट करणारा वजनदार हिंदी गृहस्थ साऱ्या मुंबईंत एकही नाहीं काय?

हिन्दी साहित्यसंमेलन.

या संस्थेचें सहावें अधिवेशन प्रयाग येथें बाबू श्यामसुंदरदास यांचे अध्यक्षत्वाखालीं नुकतेंच झालें. सुमारें २०० प्रतिनिधि आले होते. हें अधिवेशन लाहोर येथें पंडित मदन मोहन मालवीय यांचे अध्यक्षत्वाखालीं भरण्याचें अगोदर ठरलें होतें. पण आयतेवेळीं तो बेत निष्फळ होऊन प्रयागच्या मंडळीनें साऱ्या एका आठवड्याच्या अवधींत संमेलनाची सर्व तयारी केली. अध्यक्षांना भाषण चारपांच दिवसांतच लिहून काढावें लागलें. तथापि तें चांगलें झालें. मनुष्याच्या सामाजिक स्थितीच्या वाढीला साहित्याची मदत कशी होते यावद्दलचें त्यांचें विवेचन मार्मिक होतें. युरोपांत रूसो व व्हाल्टेर यांच्या लेखांनीं कशी समाजक्रांति करून सोडली, व त्याचप्रमाणें आपल्या हिंदुस्थानांत बौद्धधर्म, आर्यसमाज, मुसलमानांच्या स्वाऱ्या इ. प्रत्येक गोष्टीमुळें हिंदुसमाजावर घडलेला परिणाम तत्कालीन साहित्यानें कसा दृढ केला वगैरे ऐतिहासिक मर्मस्थळें त्यांनीं दाखविलीं. सध्या आह्मांला अशा साहित्याची अवश्यकता आहे कीं ज्याच्या योगानें राष्ट्रांत संघटना होऊन राष्ट्रशक्ति संचरेल; इतके दिवस सृष्टीच्या अंगच्या शक्तींकडे आह्मी दुर्लक्ष केलें, त्यामुळें व्यवहारांत, उद्योगधंद्यांत, व्यापारांत सर्वत्र मागें पडलों. पण आतां प्रकृति विज्ञानाकडे आमचे लक्ष लावणारें साहित्य पाहिजे आहे. थोडक्यांत सांगावयाचें ह्मणजे मनोविकारांची शुद्धि करणारें, राष्ट्रांत संजीवनी शक्तीचा संचार करणारें, मनुष्याच्या चरित्राला सुंदर वळण लावणारें, बुद्धीला तीव्र करणारें, सरस व ओजस्वी भाषेंत लिहिलेलें, सुरूचीयुक्त अशाप्रकारचें साहित्य सध्या पाहिजे आहे. अशा प्रकारचें साहित्य निर्माण करण्याचा आपण अल्पांशानें तरी कांहीं यत्न करीत आहों काय असा निरनिराळ्या प्रांतांतल्या साहित्य सभांनीं आपापल्या मनांशीं प्रश्न करावा, ह्मणजे खरी स्थिति कळून येईल.

हडपसर येथील कागदाची गिरणी.

सध्याच्या औद्योगिक चळवळीच्या युगांत आपले देशांत जे जे कारखाने आज कित्येक वर्षें मुकाट्यानें आपलें कार्य करीत आले आहेत त्यांत पुण्याहून चार मैलांवर हडपसर येथें असलेली रे पेपर मिल हा कारखाना प्रमुख आहे. ही कागदाची गिरणी स्थापन होऊन सुमारें ३० वर्षें झालीं. हिचें भांडवल १३ लक्ष रुपये असून त्यावर शेकडा ६ टक्के प्रमाणें व्याज सुटतें. या गिरणींतला सगळा कागद चिंध्यांपासून करतात. बांबू पल्पचा उपयोग मुळींच करीत नाहींत; युरोपांतलें महायुद्ध सुरू होण्यापूर्वीं नार्वेहून वुड पल्प आणीत असत, पण आतां लढाईमुळें तें बंद झालें आहे, तथापि त्यामुळें कारखान्याच्या स्थितींत व कामांत फरक पडला नाहीं. कारखान्यास लागणाऱ्या चिंध्या मुंबईहून टनास ५० पासून १०० रुपये देऊन आणतात. कारखान्याचें बाष्पयंत्र ५०० हॉर्स पॉवरचें आहे. कारखान्याला जोडूनच बर्फाची ही गिरणी ठेविली आहे. या गिरणींतला बर्फ सगळा पुण्यांत खपतो. कागदाच्या गिरणींत सुमारें ४८० मजूर रोज काम करतात. बायकांना कागदाच्या घड्या घालण्यासारखीं हलकीं कामें सांगण्यांत येतात. पुरुष मजुरांना रोज सहा आणे व बायकांना तीन चार आणे मजुरी मिळते. या कारखान्यांत रोज सरासरीनें दहा हजार पौंड वजनाचा कागद निघतो. या कारखान्याचें मुख्य गिऱ्हाईक मुंबई सरकार हें आहे. सरकार या कारखान्यांतून वर्षाचा चार पांच लक्ष रुपयांचा कागद खरेदी करतें सध्यां सहा वर्षांकरितां सरकारला कागद पुरविण्याचें कंत्राट या कारखान्याकडे आहे. २॥ आण्यापासून ५ आणे पौंड पर्यंत भावाचा कागद सरकार घेतें. या शिवाय बडोदे संस्थान ही सालीना पंचवीस तीस हजार रुपयांचा माल या कारखान्यांतून घेतें. दुसऱ्याही कांहीं लहान लहान संस्थानांची मदत आहे. येवढेंच काम कारखान्याला पुष्कळ होतें. ह्मणून खाजगी मागणी फारशी घेण्यांत येत नाहीं. या कारखान्यांत काम करणारे सगळे हिंदी लोक आहेत. परदेशीय मनुष्य एकही नाहीं. या कारखान्यांत काम करणाऱ्या मजुरांना राहण्यासाठीं कारखान्यानें स्वतंत्र हवाशीर, स्वच्छ चाळी बांधल्य आहेत. या ठिकाणीं पाण्याचा पुरवठा रगड आहे. कारखान्यांतून खराब होऊन निघालेलें पाणी शेतांतून सोडलें आहे एकंदरींत कारखाना चांगला चालला आहे.

आयुर्वेद परिषद.

अलीकडे मेडिकल रजिस्ट्रेशनचा कायदा झाल्यापासून लोकांची सहानुभूति आयुर्वेदाकडे वळली आहे आणि असें होणें सर्वथा रास्त आहे. आपल्या स्वतःपाशीं उत्तम तेजःपुंज रत्न असतां दुसऱ्याच्या गारगोट्या आमचें लक्ष आकर्षण करीत आहेत, व त्या गडबडींत स्वतः जवळचें रत्न फेकून देण्याइतके मूढ आह्मी बनलों आहों. अशा वेळीं आयुर्वेदिक परिषदेचें अधिवेशन मद्रास येथें झालें, ही फार उत्तम गोष्ट झाली. या अधिवेशनाचे अध्यक्ष कविराज यामिनी भूषण राय हे पाश्चात्य वैद्यकांत ही पारंगत असल्यामुळें त्यांच्या उद्गारांना विशेष महत्व आहे. त्यांनीं आपल्या भाषणांत आयुर्वेदासंबंधानें अनेक प्रचलित दुराग्रहाच्या किंवा चुकीच्या समजुतीचा उल्लेख करून त्यांचें सप्रमाण निरसन केलें. आयुर्वेदांत शस्त्रक्रिया चांगलीशी नाहीं असा आक्षेप पाश्चात्य वैद्यकाचा व्यवसाय करणारे घेत असतात. अध्यक्ष कविराज यांनीं आयुर्वेदांतले व इतर आधार देऊन हें सप्रमाण सिद्ध केलें कीं शस्त्रवैद्यकाचा जन्मच मुळीं या भरतभूमींतला आहे. असें उत्तम आमचें वैद्यक असतां हल्लीं सुशिक्षिताच्या दुर्लक्षामुळें त्याची माती होत आहे. हल्लींच्या आयुर्वेद पद्धतींत दोष नाहींत असें नाहीं. पण त्याचें कारण मूळसंस्कृत ग्रंथांचीं भाषांतरें करण्याचें काम चांगल्या विद्वान् अधिकारी माणसांनीं हातीं न घेतां भलत्यानेंच तें काम केलें आहे. चांगल्या विद्वानांनीं भाषांतरें करावीं; आयुर्वेदपद्धति शिकविणाऱ्या शाळा काढून त्यांत शारीरशास्त्र, रसायनशास्त्र, वगैरे शास्त्रें अर्वाचीन पद्धतीनें शिकविण्यांत यावीं; अशाच उपायानें आयुर्वेदाचें पुनरुज्जीवन करतां येईल. पण या कामीं सरकारची सहानुभूतिपूर्वक अनुकूलता पाहिजे. सर सुब्रह्मण्यम् आयर यांनीं ह्मटल्याप्रमाणें सरकारला या पद्धतींतला चांगुलपणा, हिंदी प्रजेला प्राप्त होणाऱ्या त्यांतल्या सोयी, या पद्धतीचे दवाखाने वगैरे काढल्यापासून खर्चांत होणारी मोठी काटकसर व लोकांचा फायदा या गोष्टी अद्याप दिसून येत नाहीं ही अत्यंत शोचनीय गोष्ट आहे. सरकारी अधिकाऱ्यांत मुत्सद्दीपणा असता तर राजा व प्रजा यांच्यांतलें प्रेमबंधन अधिक दृढ करण्याचा हा आणखी एक उपाय त्यांना दिसून आला असता.

काटकसरीची कमाल.

सध्याच्या युद्धांत आरंभीं आरंभीं ब्रिटिश अधिकाऱ्यांकडून लढाईच्या तयारीच्या धांदलींत भयंकर उधळपट्टीचा खर्च झाला, आणि त्याबद्दल विलायतेंतील लोकमताचा सरकारी अधिकाऱ्यावर तीव्र कटाक्ष होतांच आतां खर्चाचे बाबतींत त्या अधिकाऱ्यांचे वर्तनांत विलक्षण परिवर्तन घडलेलें दिसून येत आहे. क्याबिनेट मधील प्रधान मंडळीचे व इतर ठळक ठळक अधिकाऱ्याचे पगार कमी करण्याच्या सूचना होत आहेत. हॉटेल व क्लब मधून 'ओ' येई पर्यंत खाण्याची खादाडपणाची संवय इंग्रजांनीं टाकून द्यावी असा उपदेश चाललाच आहे. पण या काटकसरीची मर्यादा टाकाच्या टोकांपर्यंत जाऊन पोचलली पाहून वाचकांना आश्चर्य वाटेल. हाउस ऑफ कॉमन्स मध्यें प्रातिनिधींनीं लिहिण्याचें जें सामान ठेवलेलें असतें त्यांत इतके दिवस क्लिप पेनें ठेविलीं असत. पण हीं पेनें लांकडी होल्डरापेक्षां महाग असतात. ह्मणून ता उचलून त्यांचे जागीं लाकडी होल्डर व उंची नोटपेपराचे ऐवजीं हलके पातळ नोटपेपर व ते ही पहिल्यासारखे सढळ हातानें न देतां कंजुषपणानें देण्यांत येत असतात. आमच्या देशांतली फ्याशन प्रिय मंडळी या गोष्टीपासून घ्यावयाचा तो बोध घेतील तर हिंदुस्थानांतल्या लाखो कुटुंबांत सुख व समाधान ही नांदतांना दृष्टीस पडतील. आपत्तीसारखा कडक गुरु भेटल्यावर ही आमच्या लोकांचे डोळे उघडत नाहींत. या आमच्या निगरगट्टपणाला काय ह्मणावें तें कळत नाहीं.

महायुद्धाची प्रगति.

गेल्या आठवड्यांत पूर्वेकडील रणक्षेत्रांत (रिगाकडे नव्हे) बरीच चळवळ दिसली. यंदा रिगाकडे इतका कडक हिंवाळा आहे कीं नेहमींचा अभ्यास असलेल्या रशियन शिपायाला सुद्धां यंदाचा हिंवाळा जड जात आहे. जर्मन लोक बंदोबस्त करून बचाव करीत आहेत. पूर्व ग्यालिशियामध्यें रशिया पुढें पुढें पाऊल टाकीत आहे. झर्नोविट्झकडे आस्ट्रियाची दुर्दशा रशिया करीत आहे. मांटेनीग्रोमध्यें आस्ट्रियाचा प्रभाव कांहींच दिसत नाहीं; कित्येक चकमकींत तर त्यानें मार खाल्ला आहे. दक्षिण अल्बानियामध्यें बल्गेरियन पुढें सरकत आहेत, पण त्यांच्याशीं तोंड देण्याला इटलीनें डुराझो येथें आपली फौज उतरविली आहे. इटली सर्बियन फौजेला युद्ध सामुग्री पुरवून लढाईला सज्ज करीत आहे. सालोनिका येथें दोस्त राष्ट्रांनीं उत्तम बंदोबस्त राखला आहे, आणि आतां सर्बियन राजानें आपलें ठाणें तेथें नेल्यानें दोस्त राष्ट्रांना अधिक उत्साह वाटूं लागेल. बल्गेरियन, आस्ट्रियन किंवा जर्मन फौज ग्रीसची हद्द ओलांडून अद्याप

आली नाहीं. त्यांचा बेत काय आहे न कळे. पश्चिम रणक्षेत्रांत 'आकाशयानांचीच चळवळ विशेष आहे. रेल्वे स्टेशनें, व दारू गोळ्यांचीं कोठारें यांचेवर बांबवर बांब पडत आहेत. आकाशयानांत फ्रेंचांची बरोबरी कोणालाच करतां येत नाहीं. जर्मन झेपेलिन फ्रेंच विमानापुढें थकलीं आहेत. पश्चिम रणक्षेत्रांतली लढाई म्हणजे नुसती तोफांची सरबत्ती असा प्रकार आज कित्येक आठवडे सुरू आहे. दोस्त राष्ट्रांकडे दारूगोळ्यांची समृद्धी असल्यामुळें कुलुपी गोळ्यांचा सारखा वर्षाव त्यांचेकडून सुरू आहे. या वर्षावापुढें खंदकांतल्या जर्मन लोकांचा कोंडमारा होत आहे. फ्रान्सनें १९१७ सालचे रिक्रूट आतांपासून बोलावले आहेत. त्यांच्या शिक्षणाला मध्यंतरीं पुरें एक वर्ष मिळून ते अर्थात् चांगले शिपाई तयार होतील. युद्धाच्या सफलतेविषयीं फ्रान्सचा उत्साह वाढत आहे. भूमध्य समुद्रांत क्रीट बेटापाशीं आस्ट्रियन पानबुड्या बोटीनें मेल स्टीमर पर्शियाचा नाश केल्यापासून इंग्लंडला शत्रूची विलक्षण चीड आली आहे आणि लढाईचा त्यांचा निश्चय द्विगुणित झाला आहे. लुसिटानियाप्रकरणांत अमेरिकेनें भागूबाईपणा अथवा पाहिजे तर संतपणा (संथपणा ?) म्हणा दाखविला तरी या पर्शीया प्रकरणांत प्रेसिडेंटला असला संतपणा स्वीकारूं देण्याइतके अमेरिकन लोक खुळे आहेत असें समजूं नका असें अमेरिकन पत्रें साऱ्या जगाला बजावून सांगत आहेत. पर्शीया बोटीच्या नाशाच्या मागोमाग शत्रूनें एक ब्रिटिश बोट व एक जपानी बोट अशा दोन बोटी बुडविल्या. युद्धाचा केंद्र हळूहळूं दक्षिणे कडे सरकत चालला आहे. ईजिप्तवर जर्मनीचा डोळा आहे हें ग्रेटब्रिटन पूर्णपणें जाणून आहे. म्हणून तेथें इंग्रजांकडून लढाईची जय्यत तयारी झाली आहे. अबिसीनियामध्यें इंग्रजांच्या विरुद्ध चिथविण्याचें काम जर्मन हेर करीत आहेत. आबिसिनिया मधले लोक सुधारणेंत अद्याप इतके मागें आहेत कीं लोक विमानांतून आकाशांत संचार करतात, व कित्येक मैल अंतरावर मणोगणती वजनाचे गोळे टाकणाऱ्या तोफा आहेत या गोष्टी त्या लोकांना खऱ्याच वाटत नाहींत. तथापि दोस्त राष्ट्रांच्या अंगच्या बळांवर त्यांची पूर्ण श्रद्धा आहे व ते त्या राष्ट्रांशीं बेइमान होणार नाहींत असें पायोनियरचा कैरो येथील बातमीदार म्हणतो.

जर्मन कैसर.

प्रस्तुत रणसत्राचे होते जर्मन बादशहा कैसर विल्यम हे अनेक काळपुळ्यांनीं आजारी होऊन राशियांतून परत आले आहेत. डाक्तरांचे इलाज रक्तांतलें विष काढून टाकण्याचे कामीं चालले आहेत, पण अद्याप यश आलें नाहीं. जर्मन लोकांना त्यांच्या दुखण्यामुळें मनस्वी काळजी उत्पन्न झाली आहे. अशा वेळीं हव्या तशा कंड्या पिकल्या तर आश्चर्य नाहीं. पण त्या कंड्यांत कांहीं तथ्यांश नाहीं.

बाजारची स्थिति.

सध्याच्या काळांतल्या लढाया या शारीरिक शक्तीच्या नसून बौद्धिक, नैतिक व आर्थिक शक्तीच्या आहेत असें जें एका इंग्रज लेखकानें म्हटलें आहे तें अगदीं खरें आहे. पण आर्थिक शक्ति ही बाजारच्या स्थितीवर बहुतांशानें अवलंबून असते. कोणत्याही राष्ट्रांत संचित धन असें थोडेंच असतें तें इमारती, यंत्रें, व तयार आणि कच्चा माल यांच्या रूपानें असतें; पण लढाई सारख्यावेळीं या मालाचें रूपांतर द्रव्यांत होणें अत्यंत मुष्किलीचें असतें म्हणून अशावेळीं बाजारच्या भावांत एखादेवेळीं विलक्षण उलथापालथ होते. आज कापसाची स्थितिच पहा काय झाली आहे ती. विलायतेंतले कापडाचे कारखाने बहुतेक दारूगोळा करण्याचे कारखाने बनले आहेत. फौजेंतल्या शिपायांच्या पोषाखाला कपडा पाहिजे. पण कारखाने बंद. यामुळें कापड महाग व्हावें, पण लढाईमुळें व्यवहार बसला, लोकांच्या हातांत पैसा खेळेनासा झाला, यामुळें इतर गिऱ्हाईकी शेंकडा ६० नें कमी झालेली. म्हणजे आजा मेला आणि नातू झाला. लढाईमुळें गिऱ्हाईकी (लष्कराची) वाढली, आणि सामान्य लोकांतली कमी झाली. एकूण बेरीज बरोबर होती तरी हरकत नव्हती. पण तसें ही नाहीं. व्यापाऱ्यांना नुकसानच ज्यास्त आहे. पानबुड्या बोटीच्या भयानें विम्याचे दर वाढले आहेत. बोटीचे ही वाढले आहेत. अर्थात् कापूस विलायतेस जावा तसा जात नाहीं, व इकडे कापडाला मागणी कमी यामुळें इकडे ही खपत नाहीं. अर्थात् कापसाचें पीक चांगलें येऊन न येऊन सारखेंच. अशी कांहीं बाजारची विचित्र स्थिति झाली आहे.

प्राथमिक शाळा.

स्त्रीशिक्षणाचा प्रसार जलदीनें व्हावा तितका होत नाहीं; आणि मुलींना शिकविण्याच्या शाळाही पुरेशा उपलब्ध नाहींत. ही गोष्ट लक्षांत घेऊन प्रोफेसर कर्वे यांनीं आपल्या सामाजिक परिषदेच्या सिंहासनावरून सुचविलें आहे कीं मुलांच्या प्राथमिक शाळांतून मुलींनाही धाडण्याचा प्रघात सुरू करावा. हा उपाय खरोखर अगदीं सोपा असून सर्वत्र चालूं करण्यासारखा आहे. किंबहुना आम्हांस तर असें वाटतें कीं मुलांच्या व मुलींच्या प्राथमिक शाळा वेगळ्या वेगळ्या नकोच आहेत. जेथें जेथें मुलें व मुली एकत्र पहिल्या चार इयत्ता शिकतात तेथील अनुभव असें सांगतो कीं प्राथमिक विद्यादानासंबंधानें मुलामुलींचे निरनिराळें वर्गीकरण करण्याचें प्रयोजन मुळींच नाहीं. जेथें जेथें म्हणून प्राथमिक शाळा आहेत तेथें तेथें मुलें व मुली एकत्र शिकविण्याला कोणताच प्रत्यवाय असूं शकत नाहीं. मुलींना शाळांत पाठविण्याची प्रवृत्ति जसजशी वाढत आहे तसतसा प्राथमिक शाळांचा उपयोग मुला प्रमाणें मुलींनाही सारखाच करू द्यावा हा उत्तम राजमार्ग होय. आणि ही गोष्ट लोकांत चांगली आवडती करण्यासाठीं मुलींच्या आहेत त्या प्राथमिक शाळांमधून सरसकट मुलांचीही भरती करण्यास सुरवात करावी हाच मार्ग विशेष श्रेयस्कर दिसतो. मुला मुलींच्या साठीं सर्व सुधारलेल्या राष्ट्रांमधून एकच शाळा असतात. तेव्हां इंडियामध्यें मुलींच्या व मुलांच्या प्राथमिक शाळा वेगवेगळया करण्याला विशेष बलवत्तर कारण कांहीं दिसत नाहीं. आमच्या मतें तर मुलां मुलींचें शिक्षण एकाच विद्यागृहांत होत गेल्यानें प्रस्तुतच्या पद्धतीपेक्षां विशेष लाभ होतील. मुला मुलामध्यें स्पर्धा जितकें कार्य करिते व विद्यार्जनाला ईर्षा आणते, त्यापेक्षां मुलांमुलींमध्यें हीच ईर्षा अधिक जोमदार व फलदायक होईल. आणि मुलामुलींच्या स्वभावांचे वैचित्र्य परस्परांच्या प्रेमाला परिपोषक होऊन विद्यादानाची संगतीही अधिक जुळेल. तेव्हां हल्लींच्या प्राथमिक शाळांचे दरवाजे मुलांमुलींना सारखेच खुले ठेवण्याविषयीं व त्यांस एकत्र विद्येनें अलंकृत करण्याविषयीं पुढील उद्योग विद्याखात्याच्या अधिकाऱ्यांनीं व समाजांतील पुढाऱ्यांनीं सुरु करावा असें आम्हास वाटतें. हा विचार जरी कांहीं नवीन नाहीं; तरी प्रस्तुतच्या मुलांना व मुलींना विद्या शिकविण्याच्या वाढत्या अभिरुची संबंधानें वर निर्दिष्ट केलेली सूचना अमलांत आणण्याला हा काल विशेष अनुकूल आहे.

नवी उत्क्रांती.

गेल्या नाताळच्या सुट्टींत मुंबई शहरामध्यें जो विचार-समुद्र उसळला आहे आणि तेथून ज्या नव्या नव्या विचारांच्या लाटा सर्व देशभर पसरल्या आहेत, त्याच्याकडे डोळेझांक करून कोणाही व्यक्तीचें, समाजाचें किंवा राष्ट्राचें चालावयाचें नाहीं. या सर्व सभा, परिषदा व मंडळें यांच्या चळवळींचा एकच भावार्थ निघतो, आणि तो हा कीं इंडियन राष्ट्राच्या इतिहासांत आज नवा जीवनरस खेळूं लागला आहे आणि प्रस्तुत कालाचा मुख्य धर्म म्हणजे संहती किंवा एकोपा हा होय. जोंजों व्यक्ती काय किंवा समाज काय आपापल्या बहुविध कार्यशक्ती एकत्र करू लागतील आणि स्वतःच्यापेक्षां पुरुषसूक्तांत वर्णिलेल्या प्रमाणें राष्ट्र पुरुषाच्या अस्तित्वाची जाणीव डोळ्यांपुढें अधिक जागृत ठेवतील त्या मानानें आपली तयारी या नव्या कालाची लढाई मारण्याला विशेष सुखकर व सुलभ होईल. आपापल्या सभोंवती ज्या अर्ध्या कच्च्या गोष्टी असतात, सामाजिक, राजकीय किंवा औद्योगिक बाबतींत जे निरनिराळे उपसर्ग व गत पराभव मनुष्याचे पाऊल मागें ओढतात व त्याची प्रगती होऊं देत नाहींत त्या सर्व अडचणी किंवा प्रत्यवाय याच आपले भावी उन्नतीच्या पहिल्या पायऱ्या आहेत आणि हाच संदेश मुंबई येथें झालेल्या समुद्रमंथनानें इंडियन राष्ट्रास विदित केला आहे. ब्राउनिंग कवीनें म्हटल्याप्रमाणें मनुष्याच्या सर्वच गोष्टी अशा अपरिपक्व व अपरिपूर्ण असतात. आणि त्या कच्या आव्यांतूनच मनुष्य आपल्या संघशक्तीनें व इतर दैवी गुणांनीं राष्ट्राची उभारणी करीत असतो. गेल्या राष्ट्रीय सभेच्या विचारामध्यें जो मोठा दीपस्तंभ उभा केला आहे तो हाच कीं मनुष्य जितका आपापल्या विचारानें स्वतंत्र तितका तो स्वराज्याची उभारणी करण्याला सत्पात्र व अधिक कार्यक्षम होय विचाराची स्वतंत्रता हीच मूर्तमान होऊन स्वराज्याची देवी बनत असते. आणि म्हणूनच इंग्लिश सरकारापाशीं त्यांच्या बरोबरीचे स्वराज्य इंडियाला पाहिजे आहे. ब्रिटिश साम्राज्याखालीं हें स्वराज्य इंडियास लाभेल तेव्हांच या राष्ट्रामधील सर्व जनसमूह आपापल्या विचारांनीं स्वतंत्र राहील, त्याच्या सर्व कार्यशक्ती पूर्ण विकास पाऊन राष्ट्राला उच्च शिखराला नेऊन पोचवितील, आणि हा असा सुदीन प्राप्त होई पर्यंत हिंदू काय किंवा मुसलमान काय या दोघांनींही आपापल्या मनांत पक्की गाठ बांधून ठेविली पाहिजे कीं आपला हा कच्चा व अपक्व एकोपा कांहीं कामाचा नाहीं. आपले धर्म व आपले उद्योग हे असे वटते घेतले पाहिजेत कीं यापेक्षां अधिक प्रेमाचीं प्रसादचिन्हें आपल्यामध्यें दिसूं लागतील आपण सार्वजनिक कामाला अधीक नेटानें एकत्र होऊं लागूं आणि आपल्या मार्गांत आड येणाऱ्या सर्व विघ्नांचें उत्सारण करणारी आपली नंदिनी कामधेनु आपल्या समीप अधीक राहूं लागेल.

वऱ्हाडवृत्त.

हवामान:— दक्षिणायन संपून लवकरच मकर संक्रमणाचा शुभ मुहूर्त येत्या शुक्रवारी येईल. आणि त्या मानानें हिंवाळ्यांतल्या निरनिराळ्या क्रांति होऊं लागल्या … थंडी पुनः कडक पडते; पण ती … विशेष झोंबते. हा ऋतुकाल आरोग्य वाढविण्यासारखा सुखकर व निरोगी रब्बीच्या पिकाला चांगला अनुकूल अ… गाड्याची

'कार्लेकर ग्रांड सरकस' ही कंप… १।१।१९ पासून आली असून त्यांचे प्रेक्षणीय खेळ … चालूं असतात. या कंपनीचे मालक प्रो शंकरराव यांच्यापाशीं पशुपक्षिसंग्रह मोठा आहे ६ सिंह, ४ वाघ, चित्ते, हत्ती, कांगरू, अस्वल, माकड, घोडा, गाढव, बैल, हैंस, बकरी, पोपट, इत्यादि प्राणी अगदीं हुकमी गोळी प्रमाणें आपापलीं कामें बिनचूक करितात. हिंस्त्र व वन्य पशूंचा क्रूरपणा अगदीं लोपला असून सर्वच जनावरें इतक्या स्नेहभावानें वागतात कीं तीं माणसांना देखील लाजवितात. हीं जनावरें चक्राचे खेळ खेळतात, सायकल चालवितात, सहभोजन करितात, हत्ती बाजा सोंडेनें वाजवितो, वाघ घोडेस्वार होतो, आणि इतर प्राणी पुष्कळ अक्कलेचीं व तरतरीचीं कामें करितात. तेव्हां प्रेक्षकांस मोठा आचंबा व आल्हाद वाटतो. सरकसींमधल्या माणसांची कसरत व इतर खेळ यापेक्षां जनावरांचेच प्रयोग विशेष प्रशंसनीय आहेत. ही कार्लेकर सरकस सध्यां लढाईमुळें बाह्य राष्ट्रीं जाण्याचा विचार सोडून देशांतच फिरत आहे. त्यांच्या अद्भुत खेळाला आबालवृद्ध चांगला आश्रय व प्रोत्साहन देतील असा आम्हांस पूर्ण भरंवसा आहे. ही मंडळी येथून उमरावतीकडे जात आहेत.

स्तुत्य गौरव:—गेल्या गुरुवारीं 'कार्लेकर ग्रँड सरकस' मंडळीनें आपला खेळ लढाईच्या फंडासाठीं केला आणि त्या रात्रीच्या उत्पन्नापैकीं निम्मे उत्पन्न ह्मणजे २६१ रु. २ आणे लढाई फंडाकडे दिलें. या रात्रीं रा. रा. स्टॉडन साहेब कमिशनर यांनीं कंपनीच्या मालकाचा गौरव करून त्यांच्या या स्तुत्य देणगीबद्दल व खेळांतील नैपुण्याबद्दल प्रशंसा व आनंद प्रदर्शित केला.

आलिशान नामदार चीफ कमिशनर सर बेंजामिन राबर्टसन यांची स्वारी येत्या गुरुवारीं मुर्तिजापूरास येणार असून पुढें मुक्कामा मुक्कामांनीं कारंजा, वाशिम, वगैरे बाजूनें खामगांवाकडे उतरणार आहे. साहेबबहादुरांच्या पाहुणचाराची व्यवस्था करण्यासाठीं मे. कमिशनर इत्यादि अधिकारी तेथें आगाऊ हजर आहेत.

पत्रव्यवहार

वर्तमान युद्ध और साधु फकीर।

भयानक युद्धके कारण उपस्थित हुए इस नाजुक समय में प्रत्येक भारत– वासी का यह कर्तव्य है कि वह यथा सम्भव ब्रिटिश सरकार की सहायता करे। धनी लोग धन से सहायता करसक्ते हैं, किन्तु लाखों ऐसे गरीब भी हैं कि जिनकी सेवायों को अगर भली प्रकार उपयोग में लायाजाए तो वह भी उपयुक्त विधियों से सहायता करसक्ते हैं। इस युद्ध के मौकेपर भारत के साधु और फकीरों की सेनायों को काम में लाने की ओर में इम्पीरियल रिलीफण्ड और भारत के हित– चिन्तक एवं राजभक्त नागरिको का ध्यान आकर्षित कराता हूं। यद्यपि साधु और फकीर लड़ नहीं सक्ते किन्तु जौन एम्बुलैन्स कौर्प्स में भरती कर घायलों की टहल सेवा के लिए शिक्षित किए जासके है। युद्धकाल की दीर्घता से [अ]नुमान होता है कि घायलों की संख्या [ब]त ज्यादा होगी। मुझे साधुयों और [फ]कीरों के साथ अधिक वास्ता रहता है [इस]लिए मैं अपने चिरकाल के अमली अनुभव [से क]हसक्ता हूं, कि अगर उनकी सेवायों [को] उपयोग में लाकर उन्हें उपयोगी बनाने और विशेष ध्यान दिया जाए तो वह सहर्ष सेन्ट जौन एम्बुलेन्स कोर्पस में भरती होने को उद्युत होजाएंगें।

मुझे आशा है की भारत के हितार्चिंतक और राजभक्त नागरिक मेरी इस सलाह से पूरी सहानुभूति रखते होंगे।

साधु ब्राह्मण महात्माओं के कर्तव्य।

भारतवर्ष जो विद्या, सभ्यता, धन, धान्य कलाकौशल, व्यापारादि, सर्व प्रकार से उच्च श्रेष्ठ और महोदय था, अत्यन्त शोक की बात है कि आज कल अविद्या, निर्धनता और बहुत कुरीतियों के कारण पापों और मूर्खता में डूबा हुआ है। इस भारतवर्ष देश की विद्या का यश सुन कर युरोप का नयायिक पिथागोरस यहां विद्या ग्रहण करने के लिये पांच हजार कोस से आया था, हमारे महर्षियों और शास्त्रकारोंने विद्या के विषयमें आज्ञा दी है कि विद्या ददाति विनय विनयाद्या ति पात्रताम। पात्रत्वाद्धनमाप्नोति धनाद्धर्म्मं ततः सुखम्। विद्याहीन मनुष्य को शास्त्रोंमे पशु की उपमा दी है और इसी कारण विद्वान् साधु ब्राह्मण की ही सेवा करना लिखा है। यहां के शूरवीर अर्जून, भीमसेनादि महात्माओं ने पाताल (अमेरिका) को विजय किया। यहां के वैश्य इस देश के उत्तम २ पदार्थों को अन्य २ देशों में बेच कर धनी बने थे।

हमारे महर्षि महात्माओं ने चार आश्रम अर्थात् ब्रह्मचर्य, गार्हस्थ्य. वाणप्रस्थ और संन्यास नियत किये हैं।

ब्रह्मचारी २५ वर्ष पर्य्यन्त विद्या का उपार्जन करनेके पश्चात् विवाह करते थे आर गृहस्थ लोगों को आज्ञा थी कि विद्वान् साधु, ब्राह्मण व अतिथि का हर प्रकार से मान सत्कार करे। वाणप्रस्थ लोग जितेन्द्रिय और विद्वान् बन कर देश की सेवा और देशोन्नति का उपदेश करते थे।

संन्यासियों और आधुओं और ब्राह्मणों का कर्तव्य था कि स्वयम् विद्वान् होकर और ग्राम २ मे फिर कर विद्या का प्रचार और देशोन्नति का सत्य और शुभ उपदेश करें। इसी प्रकार क्षत्री लोग विद्वान् होकर राजनीति और देश की रक्षा में कटिबद्ध थे।

वैश्य भी न केवल इस देश में व्यापार करते थे किन्तु अन्य २ धनाढ्य देशों में जाकर व्यापार की उन्नति से धन कमा कर अपने को और देश को सुख और लाभ पहुँचाते थे। अब अन्य सब देश और जातियां उन्नति कर रही हैं, केवल भारतवासी ही अविद्या में ग्रस्त हुए अभी तक घोर निद्रा में सो रहे हैं।

गृहस्थ लोग कहते हैं कि जब से साधु ब्राह्मण महात्माओं संन्यासियों ने विद्या शुद्धता और देशोन्नति उपदेश देना त्यागा तभी से देश अधोगति को प्राप्त होने लगा शास्त्रों में साधु, ब्राह्मण, महात्माओं को आज्ञा है कि 'परोपकाराय सतां विभूतयः'। अब साधु संन्यासियों और महात्माओं और ब्राह्मणों की सेवा में प्रार्थना है कि वे अपने शुभ कर्तव्य के पालन में पुनः कटिबद्ध हो जावें और देश देशान्तरो में भ्रमण करके स्वदेश वस्तु के प्रचार और मादिरा चण्डू आदि पापों के विरुद्ध व्याख्यान और उपदेश देकर देश को पुनः उच्च और महोदय बनावें, ताकि भारतवर्षीय प्रत्येक स्थान के निवासियों का सभ्य मनुष्यों सा आदर हो, न कि आज कल की भांति कुली, काला लोग, वहशी, पश्वादिकों की उपाधियां मिलें। ईश्वर कृपा करे कि आप अपने शुभ कर्तव्य और विद्या के प्रचार में शीघ्रही कटिबद्ध हो जावें।

इस उद्देश्य के लिये डेरा इस्माइलखां में एक साधु विद्यालय खुलनेवाला है, जहां साधुओं को धार्मिक स्वदेशोन्नति और आयुर्वेदिक शिक्षा दी जावेगी।

भवदीय—

टहलराम गंगाराम। जमीदार!

देराईस्माईलखां।

नोटीस.

रा. रा. रामचंद्र चुनीलाल मारवाडी दुकान तेल्हारे ता० आकोट

यांस:—

खालीं सही करणार यांजकडून नोटीस देण्यांत येते कीं तुह्मी आह्मास हरकचंद हीराचंद दलाल याचे मर्फत रुईचे बोजे २० फाईन माल लालपतीचे दर ७५ प्रमाणें देण्याचा सवदा केला त्याप्रमाणें माल मोजुन देण्याकरीतां तुह्मांस बरेच वेळां ह्मटले परंतु तुह्मी माल मोजून दिला नाहीं. काळेपत्तीचा हलका माल मोजून घेण्याकरितां दाखविला तो आह्मी नापसंत केला. कारण तुमचा सवदा चांगले मालाचा होता. चांगला माल तुह्मी मोजून दिला नाहीं. करितां या नोटिशीनें तुह्मास मुद्दाम कळविण्यांत येते कीं ही नोटीस पावल्यापासून ४ चार दिवसाचे आंत तुह्मी आह्मांस बोजे २० फाईन मालाचे लालपत्तीचे मोजून द्यावे व रुपये घ्यावे तसें न केल्यास आमचे बाजार भावाप्रमाणें नोटिशीचे खर्चासुद्धां तुमचे वर रितीप्रमाणें दावा करून नुकसानी भरून घेतली जाईल. कळावें तारीख ६-१-१९१६ इ. सही

हरकचंद गुलाबचंद साहू रा. तेल्हारा

नो. नं. २३

नाटस

मे यासीनखा वल्द दर्गेखान आणि मे छोटेखान उर्फ गुलाम दस्तगीरखा वल्द दर्गेखान उभयता राहणार पातुर-शेखबाबू तालुका बाळापूर

यांस:—

खालीं सही करणार यांजकडून कळविण्यांत येते कीं मौजे सस्त्रार तालुका बाळापूर येथील.

सर्व्हे नंबर	एकर गुंठे	आकार रुपये
१९	१९८	३६

हे शेत इनाम जमीन असून यांत आमचा प्रत्येकी एक तृतीयांश हिस्सा ह्मणजे न्यामतखातु इचा एक त्रितीयांश आणि न्यामतखा यांचा एक त्रितीयांश मिळून दोन त्रितीयांश हिस्से आमचे असून तुह्मा दोघांचा एक त्रितीयांश हिस्सा समाइकीत आहे. तर तुह्मी आह्माला न विचारतां परभारें आमचे हिस्से कोणाकाही पट्यानें किंवा बटाईनें लावून काढू नयेत. फार झालें तर आमच्या रजावंदी शिवाय तुह्माला तुमचा हिस्सा पट्यानें किंवा बटाईनें देण्याचा अधिकार आहे. आपल्या हक्काबाहेर वर लिहिलेलें शेताची कोणत्याही प्रकारें दस्तऐवज वगैरे करून कर्जाचा बोजा काधाल तर त्या दस्तायवजाची सर्व प्रकारची जोखीम तुमचे शिरावर राहील आणि तुह्मी केलेले सर्व कागद बेकायदेशीर रद्द समजले जातील. हीं नोटीस दिली कळावें मुक्काम आकोला ता. ७-१-१९१६ इ. सही (उर्दूत)

१ न्यामतखा वा। उमरखा दस्तुर खुद

२ न्यामतखातु मर्द कालेखां वा। हुसेनखां तर्फे मु. कालेखां हुसेनखां द खु.

नो. नं. २४

कापूस–तक्ता–साप्ताहिक– १ जानेवारी १९१६ पर्यंत

जिल्हा.	वर्ष.	कॉटन मार्केट — आयात — कापसाच्या गाड्यांची संख्या. ता. १-१-१६ पर्यंतचा आठवडा	कॉटन मार्केट — आयात — कापसाच्या गाड्यांची संख्या. १।९।१५ पासून	कॉटन मार्केट — आयात — रुईच्या बोजाच्या गाड्यांची संख्या. ता. १।१।१६ पर्यंतचा आठवडा	कॉटन मार्केट — आयात — रुईच्या बोजाच्या गाड्यांची संख्या. १।९।१५ पासून
उमरावती	चालूं साल	४,६८७	९९,०६६	१४७	२,२९५
	गुदस्त	७,६५९	३९,४६१	२१३	७८७
	तिगस्त	४,८५८	६१,९८७	६२९	३,४३९
यवतमाळ	चालूं साल	७८३	१८,३५०	८०५	५८५८
	गुदस्त	३,५९९	१६,५७१	७०७	२०८८
	तिगस्त	३,२२७	२७,९५६	२४३	२,०९२
आकोला	चाल साल	३,८००	१११७०९	२४५	१८८७
	गुदस्त	९,५७२	४५,७११	२९९	९९७
	तिगस्त	८,७९५	९०,११५	१,३७५	५,२४४
बुलडाणा	चालूं साल	२,४६८	९७,४४४	१९७	११८०
	गुदस्त	९,०२४	४६,५७५	११०	३९९
	तिगस्त	६,३९०	७२,८७४	१,३२४	४,६९३
एकूण वऱ्हाड	चालूं साल	११,७१८	३२६५६९	१,२९४	११,२२०
	गुदस्त	२९,८५१	१४५३१८	१,३२९	४,२३१
	तिगस्त	२३,२४०	२५२६३५	३,५६१	१३,३८८

टीप— चालूं सालाच्या बरोबरीचे साल गुदस्त व तिगस्त सालचे आठवडे २ जानेवारी १९१५ व ३ जानेवारी १९१४ पावेतों होते.

सी. जी. लेफटवीच

डायरक्टर ऑफ आग्रिकल्चर इंडस्ट्रीज मध्यप्रांत

नोटीस

नोटीस बेशमी रा. रा. महादाजी वा रेवजी, अवधूत जानजी, रा. सुकळी वाक्याची जगुजी पाटील रा. देवळी हल्लीं सुकळी पो. आलेगांव ता. बाळापूर

यांस:—

खालीं सही करणाराकडून नोटीस देण्यांत येते कीं महादाजी वा रेवजी हे आमचे चुलते आहेत. त्याची सर्व इस्टेट वडीलोपार्जीत आहे. आमचे असें ऐकण्यात आहे कीं वरील महादाजी हा आजारी असल्यामुळें खालीं लिहिलेली इस्टेट आपल्या दोघा मुलींच्या नांवानें बक्षीस किंवा अन्य तऱ्हेनें करून देण्याचा त्याचा इरादा आहे. तेव्हां सर्वत्र लोकांस व वरील इसमास कळावें कीं इस्टेट वडीलोपार्जीत असल्यामुळें त्यावर हक्क आमचा आहे. तेव्हां कोणत्याही तऱ्हेनें दुसऱ्या कोणास कोणत्याही रितीनें सदर्हू इस्टेट घेतां येणार नाहीं. घेतल्यास त्याचा हक्क बातल समजला जाईल. इस्टेटीचे वर्णन खालीं दिले प्रमाणें.

शेत स. नं.	ए. गु.	आ. रु.	हिस्सा
६०	१३	१६	एक त्रितीयांश
३६	२४८४	३४	एक त्रितीयांश

या प्रमाणें दोन शेतांतील हिस्से असून शिवाय वडीलोपार्जीत जागेवर आमचे चुलते महादाजी यांना मेहरबानी करून राहूं देत आहोंत जागेवर त्यांचा बिलकूल हक्क नाहीं. दुसरी इस्टेट १८ खांबाचे १ घर व इतर जनावरें येणें प्रमाणे इस्टेट आहे ती वडीलोपार्जीत आहे मुलीस अगर आमचे शिवाय कोणास देण्याचा तुमचा हक्क नाहीं. ही नोटीस दिली असे ता० ७ माहे जानेवारी सन १९१६ इ

दस्तुर शिवराम वा जानोजी

सही

जानोजी वा रेवजी व हरी रेवजी तर्फे शीवराम जानोजी रा० सुकळी ता० बाळापूर द० खु०

नो. नं १९

नोटीस

नोटीस कलम ११ एक्ट ८ सन १८९० प्रमाणें किरकोळ दिवाणी मुकद्दमा नंबर ६८ सन १९१९ इ.

विद्यमान डि० जज साहेब बहादुर यांचे कोर्ट वे. बरार डिव्हीजन आकोला

मुक्काम आकोला

नांव गणेश

बापाचें नांव झाड्या

जात महार राहणार दाहिगांव

तहसील आकोला जिल्हा आकोला

च्या अल्पवयी नारायण वा शको महार उमर वर्षे १०

राहणार दहिगांव ता आकोला तहसीलीचे [१] शरीर व इस्टेट रक्षणा साठीं पालन कर्ता (१)

नेमला जाण्या विषयींच्या अर्जा संबंधीं सर्वत्र लोकांस कळविण्यांत येते कीं

सदर्हू अर्जदारानें सदर्हू अल्पवयीचें (२) शरीर व इस्टेट

रक्षणा साठीं पालन कर्ता

४ नेमला जाण्याविषयीं अर्ज केल्या वरून सदर्हु

अर्जाची सुनावणी व चौकशीची तारीख २२ माहे जानेवारी

सन १९१६ इ. रोजीं

नेमिली आहे. त्यावरून अशी नोटीस देण्यांत येत आहे कीं, सदर्हू अर्जदाराच्या अर्जाबद्दल जर कोणास कांहीं तक्रार असेल तर त्यास जातीनें किंवा कोर्टानें अधिकार दिलेल्या ज्या वकीलास योग्य माहिति दिली असेल व अर्जासबंधीं सर्व मुद्याच्या सवालांचा जबाब देण्यास जो समर्थ असेल किंवा अशा सर्व सवालांचा जबाब देऊ शकेल असा कोणी दुसरा असामी ज्याच्या बरोबर असेल अशा प्लीडराच्या मार्फत या कोर्टांत हाजर झाले पाहिजे; आणि त्यास असें ही नोटीस देण्यांत येत आहे कीं सदरी लिहिलेल्या दिवशीं तो हाजर न झाल्यास, त्याच्या परोक्ष अर्जाची चौकशी होऊन ठराव केला जाईल. आज तारीख १७ माहे डिसेंबर सन १९१५ इ. रोजीं आमच्या सहीनिशीं व कोर्टाच्या शिक्या-निशी दिली.

शिक्का

K. K. Thakur.

नो०नं० २१ डि० जज आकोला

ॐ नमः श्रीगणेशाय.

आर्यवनौषधींचा कारखाना:—मुर्डी.

मदनामृतसंजीवनी.

धातुवर्धक, अत्यंत कामोत्तेजक व पौष्टीक, वीर्यस्तंभक, रक्तशोधक, मनोत्साहक कांतिबुद्धिवर्धक, सुवर्णमाक्षिक, मौक्तिक, कस्तुरी व अनेक वनस्पतीमिश्र अद्भुत गुटिका.

यांच्या सेवनानें नपुंसकत्व, स्वप्नजन्य व इतर धातुपात, उन्हाळे इंद्रियशिथिलता कडकी, गर्मीसंबंधी मुरलेले विकार, मूत्रसंकोच, धातूचा पातळपणा, स्त्रियांची धुपणी छातींत रोग हात, पाय मूत्रमार्ग व नेत्र यांचा दाह, क्षय, पांडुरोग, मुत्रांची खर, जीर्णज्वर, अग्निमांद्य; मस्तकशूळ, मुळव्याधी, वातरोग, निद्रानाश, पित्तविकार बाळांतरोग, मधुमेह. जुनाट पर्मा, मुष्टीमैथुनानें आलेली कृशता इत्यादि अनेक विकार खात्रीनें बरे होऊन शरीर निरोगी, मजबूत व सतेज बनते. पचनशक्ती व स्मरणशक्ति भरपूर वाढून धातू व रक्त यांची शुद्धि, वीर्यस्तंभन व भरपूर कामोद्दीपन होतें, व मनास उत्साह देतात. दूध व जडान्न भरपूर पचूं लागतें. त्यांत उपयुक्त वनस्पतींचें मिश्रण केले असल्यामुळें त्यांत अपायकारक पदार्थ अगदीं नसून वरील विकारांवर अत्यंत गुणकारक आहेत, करितां गुणाबद्दल असंख्य सर्टिफिकिटा मिळाल्या व नित्य मिळतात. पथ्यसेवनाची गरज मुळींच नसून स्त्रिया, पुरुष व मुलें यांस पाहिजे त्या दिवसांत घेण्यास अत्यंत उपयोगी आहेत. एका रुपयांचे आंत मिळणार नाहींत. एकदम ४ रुपयांच्यावर कितीही घेणारास टपालखर्च माफ आहे. चार रुपयाचें आंत वेगळा टपालखर्च ५ आणे पडेल. दर एकदम ३५ गो० १ रु० ७५ गो० २ रु० १६५ गो० ४ रु० २७५ गो० ६ रु० ५५० गो० १० रुपये.

१. अपूर्व नेत्रांजन—यानें वडस, सारा, फुलें, खुपऱ्या, बिंदु, काच, इ० नेत्रांचें सर्व विकार त्वरित बरे होऊन दृष्टि तीव्र व थंडगार राहते. या रोगास हें अंजन खरें रामबाण आहे. १॥ तो. ड. १ रु.

२. परम्यावर अपूर्व मिश्रण—कोणत्याही नवा जुना पर्मा व तज्जन्य दाह. तिडीक, मुत्रांची काळा, संकोच, पुयस्राव, रक्तस्राव इत्यादि विकार पथ्य नसतां सात दिवसांत जातात. तिडीक एका घटकेंत जाते. असे रामबाण औषध कोठेंच मिळत नाहीं. बा० किं० १ रु० ११ भार २ रु० सर्व औषध व्हा० नें पाठवूं.

सर्व सामानाचा मोठा क्याटलाग मागवावा. तो फुकट पाठवूं. औषधांत अपायकारक पदार्थ अगदीं नसून तीं पूर्ण खात्रींची असल्याबद्दल असंख्य सर्टिफिकिटें आहेत. याशिवाय मोठमोठे रोगांवर अनेक औषधें, ग्रंथोक्त रसायनें, भस्में, पाक, गुटिका आसवें, तेलें व सुगंधी अत्तर वगैरे माफक दरानें मिळतात. अनु० ख० सो० ट० ख० वे० पडेल. रोखीनें किंवा व्ही. पी. नें पाठवूं. प्रकृतिमान कळविल्यास रोग्याचें निदान व चिकित्सा कळवूं.

पत्ता:—मु० मुर्डी, पो० हर्णै, जिल्हा रत्नागिरी. } कृष्णशास्त्री पेंडसे वैद्य.

ना० नं० २०

Oriental Government Security Life Assurance Co., Ltd.

ESTABLISHED 1874.

HEAD OFFICE, BOMBAY.

FUNDS almost 5 CRORES.

INVESTED IN GOVERNMENT SECURITIES AND MUNICIPAL AND PORT TRUST BONDS.

Claims paid $4\frac{1}{2}$ CRORES

A Decennial Record of Progress.

Year.	No. of Polices in force.	Existing Assurances.
1884	4.823	1,59,25,200
1894	20,110	5,26,08,850
1904	43,356	8 88,02,223
1914	65,269	12,37,10,910

Year.	Total Income.	Total Assets.
1884	6,77,552	14,41,429
1894	4259,,607	94,49,971
1904	43,64,808	2,47,18.8
1914	,72,46,0	4,96,8650

SPECIAL FEATURES.

Absolute Security—Low Rates—Liberal Conditions.

Forty years continuously increasing prosperity.

Ninety per cent of the entire Profits, after proviaing for the Reserve und

divided among the Policyholders every 3 years.

Native Lives are accepted at the same rates as Europeans

Loans granted to policyholders at reasonable rates.

Prompt Payment of Claims.

Influential and active agents wanted. Terms liberal.

Full particulars, prospectus and proposal forms on application to:—

R. Paterson Brown.
Manager

A. C. Lal,
Branch Secretary.
C. P. Berar & Khandesh
NagPUr.

N. N. 22

हे पत्र आकोला येथें कैलासवासी खंडेराव बाळाजी फडके यांच्या वऱ्हाडसमाचार

वऱ्हाडसमाचार.

Regd-No. N 150

Berar-Samachar.

वर्ष ५०] आकोला--सोमवार तारीख १७ माहे जानेवारा सन १९१६ ई० [अंक ३

वर्गणीचे दर

आकोल्यांतील लोकांस........१ रुपया
बाहेरगांवीं ट. हां. .... २ रुपये
वर्गणी आगाऊच घेण्याची वहिवाट आहे.

जाहिरात

मुंबई ब्यांकेची सेव्हिंग ब्यांक.

ह्या बँकेंत खालीं दिलेल्या अटीवर ठेवी ठेवितां येतात.

कोणत्याही वर्षाचे १ ले जानेवारी आणि ३१ दिसेंबर याच्या दरम्यान एक हजार रुपये पर्यंत पैसा ठेविला जाईल.

ठेवी दोन अथवा अधिक इसमांच्या नांवावर ठेवतां येतील आणि तो पैसा यापैकीं एकास अथवा जास्त इसमांस अगर यापैकीं मयताचे मार्गेराहील त्यांस काढतां येईल.

व्याज दर साल दर शेकडा तीन रुपयाप्रमाणें दिलें जाईल. व्याजाची आकारणी प्रत्येक महिन्याची जी कनिष्ठ शिल्लक असेल तिजवर केली जाईल. मात्र पांच हजारावरील शिल्लक रकमेस व्याज नाहीं. नियमांच्या प्रती बँकेंत अर्ज केला असतां मिळतील.

मुंबई ब्यांक आकोला ९।९।०९ } S. Clements, एजंट

नं. १

असल अंगुरी.

हिंग

केवळ एक आणा तो. पवित्र केशर ।॥= तो. शुद्ध शिलाजीत. -॥- तो. खालिस कस्तूरी रु. २९ तो. तिबेती ममीरा रु. ३ तो.

काश्मीर स्टोर्स श्रीनगर नं. ९

नो. नं. २

हिंदुस्थानावर अरिष्ट

हिंदुस्थानांतील रहिवाशांच्या पाठीस ज्वर व हिवताप यांचें आरिष्ट सदोदित लागलें आहे. पण त्याचा प्रतिकार करण्यास बाटलीवाला यांचें हिवतापाचें औषध व गोळ्या ह्या रामबाण आहेत. ताप किंवा शीतज्वर येणारसें वाटतांच हें औषध घ्यावें. किं. १ रु.

बाटलीवाला यांच्या निस्तेज लोकांसाठीं शक्तिकारक गोळया

हें औषध घेतल्यानें भागवटा, मेंदूचे श्रम, पौरुषनाश, अशक्तता व क्षयरोगाचें स्वरूप, त्याप्रमाणें अजीर्ण इ. इ. विकार तावडतोब दूर होतात किं रु. १८.

बाटलीवाला यांचें दंतमंजन.

हें दंतमंजन मायफळाशीं कांहीं इंग्रजी औषधांचा वैद्यकीय रीतीनें मिश्रण करून बनविलें आहे. किं. ८४

बाटलीवाल्याचें गजकर्णावर मलम.

यानें गजकर्ण, कुजली, खरूज यांचा विकार एका दिवसांत नाहींसा होतो. किं. ८४

हीं औषधें सर्व औषधी विकणाऱ्या दुकानावर व डॉ. एच. एल. बाटलीवाला जे. पी. मु. वरली लेबोरेटरी दादर, मुंबई यांजकडे मिळतात.

DR. H. L. Batliwala. Sons & Co Ltd
N. N. 3 Dadar Bombay.

चांदीचीं भांडीं

नाशिक येथें तयार केलेलीं सर्व प्रकारचीं सुबक व वाटदार भांडीं आमचेकडे विक्रीस तयार असतात. भाव माफक व्ही. पी. नें अगर रोखीनें पाठवू. मालाचे खरेपणाबद्दल ग्यारंटी देऊ.

पुरुषोत्तम रामचंद्र वैशंपायन
रविवार पेठ नाशिक सिटी
नो. नं. ४

अतिशय पौष्टिक व स्तंभक
विलासिनी वटिका.

शक्ती येण्याकरितां व ती कायम टिकण्याकरितां एकदां वापरा. पहिल्याच दिवशीं गुणाबद्दल औषध घेणाराची खात्री. किं० बाटलीस १२ आणे. पूर्ण गुणास ३ बा. अ. पत्रक सोबत.

सकळकळे अन्ड सन्स
शहर आकोला.

त्वरा करा. **जंगी लूट** अपूर्व लाभ
जानेवारी अखेर खर्च माफ.

उत्तम रंगदार निळीकाळी शाईच्या पुड्या पाव आणा दराच्या १०० रु. १। डायरी बक्षिस. पुडी २०० रु. २। कापडी डायरी. पुडी ४०० रु. ४ डायरी सोनेरी. इनाम न घेतां १००० पुडीस रु. ७॥

गुण न आल्यास पैसे परत.

वृद्धपण टाकून तरुणत्व प्राप्त करून घ्या.

तरुण मित्र पाक

किं० २ रु०

केस काढणारा रमेश सोप ३ वड्यांचे पेटीस रु. १ दोन पेट्यास १॥। रु. चार पेट्यास रु. ३ आग न होतां डाग पडणार नाहीं. उत्तम सुवासिक आहे.

पत्ता — दयालदास लालदास आ. कं.
जंगी स्टोअर ब्रह्मणपूर
नो. नं. ५

नोटीशीचे दर

दर ओळीस दीड आणा.
हेडिंगच्या दोन ओळी धरल्या जातील.
नोटीस सुवाच्य असली पाहिजे.

सूचनाः- गुरुवारच्या आंत येणाऱ्या नोटीसा त्याच आठवड्यांत घेतल्या जातील. यापुढें येणाऱ्या नोटीसास स्पेशल चार्ज पडल.

विक्रीस तयार

आमचे छापखान्यांत दरखास्तीचे, वकील पत्राचे, पात भरल्याचे, लिस्टफार्म पर्च्याच व नकलेकारिता करावयाच्या अर्जाच नमून छापून तयार आहेत. ते आमचे छापखान्यात कोणत्याही वेळीं विकत मिळतील.

वऱ्हाडसमाचार कार्यालय, सदाशिवाश्रम, आकोला } मॅनेजर

श्री दत्तात्रय अलंकारालय
कोल्हापूर

आमचे कारखान्यांत स्वतःचे देखरेखेखालीं, मुद्दाम तयार केलेले उत्तम सोन्याचे सुबक दागिने— मंगळसुत्र साज, ठुशा-जोड, गुलाबाचीं फुलें, बिल्वदळी टीका, मुदा, अग्रफुलें सार्वी व बागन्याचीं वगैरे सर्व जातीचा माल—तसेच चांदीच्या मासोळ्या, चाळ, उपकर्णी, तारें, वाट्या, गडवे, वगैरे माफक दरानें मिळतील. आम्ही सर्व सोनें न्याशनलचें शंभर नंबरी वापरीत असतों. व डागाचा उपयोगही नियमितच केलेला असतो. यामुळें जिन्नस पांढरे पडण्याची अगर वाईट निघण्याची भीति बाळगण्याचें मुळींच कारण नाहीं. आमचे जिनसाची लाख काढून वजन तोलून पाहावें. गिऱ्हाइकाची खात्री करून देण्यास आम्ही तयार आहों. व्यापाऱ्यास कमिशन मिळेल ऑर्डरी प्रमाणें माल तयार करून देऊं, चांदी सोन्याचे खरेपणाबद्दल आम्ही जबाबदार आहों. माल रोखीनें अगर व्ही. पी. नें पाठविला जातो. ऑर्डरी बरोबर एक रुपया अगाऊ पाठविला पाहिजे.

श्रीदत्तात्रय अलंकारालय—कोल्हापूर
नो. नं. ६

कौतुकरत्नाकर

छिन्नमस्तानी धुमावती; मातंगी भैरव षोडश देवतांचे चित्रांसह
पृष्टसंख्या ६००; विषय ६०० वर आवृत्ती ९ वी. प्र. २००००,

बंगाल्यांतील कामरूपदेशी ही विद्या फार प्रबळ असून तिकडील नटेली, लंगोटे, छाछू करणारे अज्ञानवादी यांचेकडून खरी माहिती मिळवुन सिद्धनागार्जुन मंत्र महोदधि, महानिर्वाणतंत्र उड्डीश वगैरे ग्रंथाचे आधारें हा भानुमती ग्रंथ तयार केलेला आहे. ह्याच धर्तीवर प्रसिद्ध झालेल्या इंद्रजाल, जादुबाई इतरसंग्रह, कौतुकचिंतामणी, किमिया, गुप्त गारुडी विद्या वगैरे पुस्तकांचा ह्याचेपुढें हिशेब नाहीं. यांत कोणते विषय आहेत याचा विस्तार कळाविणें फार कठीण आहे. मंत्र तंत्र व यंत्र विधिपूर्वक करणें नियम ग्रहादिकांचीं वर्णनें भानुमती यंत्र वशिकरणशास्त्र नानाप्रकारचे स्तंभन प्रयोग, उच्चाटन, जारण, मारण प्रयोगविधि, औषधी हुन्नर, नानारंग कला, आत्मविद्यामेस्मेरिझम प्रयोगविधि वैगेरे अनेक विषय आहेत. किं. ट. व्ही. पी. सह १॥ रुपया

कोकशास्त्र अथवा
जीवनसौख्य.

ज्यांना खरोखरीच सौख्य भोगणें आहे त्या प्रत्येकांनीं हें पुस्तक अवश्य संग्रही ठेववें. या पुस्तकांत कोणते विषय आहेत हे पुस्तकाच्या नांवावरून सहज समजण्याजोगें असल्यामुळें त्याचें वर्णन करणें नको. किंमत १ रुपया ट. ख. ३ आणे.

पत्ताः— गंगाधर आर. आणि कंपनी.
हरिश्चंद्र बिल्डिंग मुंबई नं. ४

नो. नं. ७

NOTICE

The Treasury officer is now prepared to issue and encash Universal Currency Notes and Home Notes (Bombay Circle) of other denominations for the public on demand as far as possible Endeavours will be made as far as possible in all trnsactions to meet the requirements of the payee as to the form of currency in which he desires to take payment.

नोटीस

मारोती वा। राघोजी माळी मसने राहणार कासारखेड तालुका बाळापूर जिल्हा आकोला.

यांसः—

खालीं सही करणार नोटीस देतो कीं तुमची व आमची शेतीसंबंधी तक्रार आहे व त्या करितां आह्मी दोन तीन वेळां तुमचे येथें निकाला करितां आलो असतां तुह्मी अद्याप निकाल केला नाहीं. ही गोष्ट पंचानाही माहीत आहे. तरी आतां आठ दिवसांचे आंत निकाल करावा नाहीं तर आह्मी वाटेल ती व्यवस्था करूं ही नोटीस दिली कळावे तारिख

दस्तुर मार्तंड मेवशाम रोहंखेडकर राहणार नळगांव सही

नथु वल्लद यादोजी माळी काळे कासारखेडकर द. खु.

नो नं.२९

नोटीस

नोटिस बेशमी मंजी मर्द पुंजाजी पारसकार व पुंजाजी वा। सूर्यभान पारसकार रा. उभयतां पहुरजीरे ता. खामगांव

यांसः —

नोटिस देणार तुकाराम वा। महादू लाड जीरे माळी रा. पहुरजीरे ता. खामगांव जि. बुलडाणा या नोटिशीनें कळविण्यांत येते कीं मजला तुह्मी ता. १०-१२-१९१५ इ० रोजीं वाटेल तशी भर देउन मजजवळून फक्त एकाच मुलीचे नांवाचें मृत्यूपत्र करून ठेवण्यास लावले. तरी ते अगदीं चुकीचे आहे, माझे मतें मजला जसे लिहावयाचे होते याप्रमाणें न होतां वाटेल तसें लिहिले व मी वृद्ध व अशक्त असून कानानीं बहिरा आहे व सबरजीष्ट्रार यानांही तुह्मी तुमचे मतेच समजाऊन सांगून सदर्हु दस्तैवज मजकडून कबूल करून घेतला. तोच दस्तैवज मी दुसरे दिवशीं वांचून पाहण्यास मागितला तेव्हां तो मजला दाखविला नाहीं. अशा बद्दल मजला शक वाटल्यावरून मग मी तुह्मास ज्यावेळेस दरडाऊन ह्मटले कीं जर दस्तैवज दाखविणार नाहींतर तो कागद रद्द करीन. असें ह्मटल्यानंतर तो दिला, व वांचून पाहतां तो माझे मताप्रमाणें नसल्यामुळें रद्द करणें भाग पडले. हल्लीं मजला आणखी ३ तीन मुलीं आहेत, त्यांचीं नांवें यांत मुळींच दाखल केलेले नाहींत अशा चुकी मुळें नापसंत ठरले आहे. वरून रजीष्टर केलेले मृत्यूपत्राचा दस्तैवज हा रद्द केलेला आहे. मजला वाटल्यास मी माझे जिनगीची व्यवस्था कोणत्याही रितीनें [illegible] दस्तैवजाचे आधारें एकच मालक ह्मणून वळजोरी करून मालावर सत्ता करितां येणार नाहीं. वरून या नोटिशीनें मुद्दाम कळऊन झालेला दस्तैवज रद्द केला आहे. क. ता. ८-१-१९१६ इ. दस्तुर सिताराम उदेभान पा. द. खु. २६

सही

तुकाराम वा। महादु जीरे माळी रा. पहुरजीरे पो. पहुरजीरे ता. खामगांव नि. हातचा आंगठा द. सिताराम

नो. नं. २६

नोटीस

शेख. महेबुब वा। निजामसाहेब हल्लीं रा० निमखेड नजीक कजबा प्र० शिंदखेड ता० मेहेकर जि० बुलडाणा

यांसः—

खालीं सही करणार हिजकडून नोटीस देण्यांत येते कीं, तूं माझा लग्नाचा नवरा असून लग्न झाल्यास आज सरासरीं ७ वर्षे झाली असतील. अलिकडे अंदाजा ५।६ वर्षापासून तुझी चालचलणूक बिघडली आहे. व तूं मजला ५।६ वर्षापासून सोडून दिलें आहे आणि तूं भटकत फिरत आहेस त्यामुळें मी ५।६ वर्षापासून मी आपलें बापाचें घरी राहत आहे. तूं या ५।६ वर्षांत मजला तूं आपले घरीं कधीं ही नेले नाहीं मी तुझे घरीं येण्यास तयार आहे. या करितां मी या जाहिर नोटिशीनें प्रसिद्ध तुजला कळविते कीं जर तुजला माझ्याशी प्रपंच करणें असेल तर ही नोटीस प्रसिद्ध झाल्यापासून ८ आठ दिवसाचे आंत तुं येऊन पांच सहा वर्षाचे खावटी बद्दल माझे बापानें सावकारी कर्ज काढून मजला अन्नवस्त्र पुरविलें त्याचे रुपये ४०० व्याजासुद्धा आणून देऊन मजला तूं आपले घरीं घेऊन जावें. वरील मुदतींत तूं मेहेरची रक्कम रुपये १२५ एकूण रुपये ५२५ आणून द्यावें व चार पंचा समक्ष चांगले वागविण्याची खात्री द्यावी. व मजला घेऊन जावे. मी येऊन तुझा संसार करण्यास कबूल आहे. जर त्वां असे केलें नाहीं तरी वरील मुदत संपताच तुझा माझेवर नवरेपणाचा कांहीं एक हक्कसंबंध राहीला नाहीं. असें समजून मी दुसरा घरठाव करीन. मग तुझी कोणत्याही प्रकारची सबब मी ऐकणार नाहीं. ह्मणून मी ही जाहिर नोटास प्रसिद्ध दिली आहे. वरील खावटी खर्चाशिवाय व मेहेरचे रकमे शिवाय सदर्हू नोटिशीचा खर्च ही तुजला द्यावा लागेल कळावें ता. १९।१२।१५ इ.

दस्तुर रंगो रामचंद्र कुळकर्णी रा. शिंदखेड

सही

मालन मर्द शेख महेबूब नि० हातचा आंगठा असे

नो. नं. २७

नोटीस

नोटीस बेशमी केशा वा। नाहादु ठाकरे रा. मळेगांव, ता. मलकापुर, जि बुलडाणा पोस्ट नांदुरा यांसः—

[illegible] देण्यांत येते कीं वतनदार प्रेस आकोला यांतील नोटीस नंबर ३७ ची तुह्मी दिलेली पावली. त्यास उत्तर मझी मुलगी नामे पुती मर्द रामकृष्ण ही तुमची सून असून तुह्मी तिला फार वाईट रितीनें वागवितां व असहनिय त्रास देऊन गांजतां, ठोकमार करतां, तिच्या अंगावर ऊन्होन्याचे कडक पाणी टाकतां, याप्रमाणें तिला होणारा जाच गांवांतील लोकांना सुद्धां माहित आहे. तुह्मी नोटीसींत लिहिलेले डागीने मुळींच तिच्या अंगावर नाहींत. फक्त पायांत गुंडवाळें अजमासे २० तोळे वजनाचे आहेत. या शिवाय दुसरा डागीना नाहीं. तरी ही नोटीस पावल्या पासून आठ दिवसांचे आंत तुह्मी तिला चांगले रितीनें वागविण्याबद्दल योग्य जामीन दिल्याम व पंचाच्या सहीचा करारनामा लिहून दिल्यास तुमच्याकडे मुलगी पाठविण्यांत येईल. नाहींपेक्षां वरील मुदती नंतर हीच फारकती समजून मुलगी दुसऱ्या ठिकाणीं देण्यांत येईल. मग तुमचा लग्नाचा हक्क न चालतां ज्या ठिकाणीं ती दिली जाईल त्याच्यावर सुद्धां तुमचा फौजदारी अगर दिवाणी दावा चालणार नाहीं ही नोटीस दिली. सही दस्तुर दवलतराव बळीराम देशमुख चांदुरकर मु॥ खामगांव ता. १०-१-१६

सही.

मारुती वा॥ कुकाजी होनाळे रा. लोणवाडी, ता. मलकापूर, पो. नांदूरा नि. आंगठा

नो. नं. २८

जाहिर नोटीस

नोटीस बेशमी हरणी मर्द बाळाजी दातीर मराठे रा० चांभार गोंद तहशिल चांभार गोंद जिल्हा नगर पोष्ट चांभारगोंद

इसः—

खालीं सही करणार यांजकडून या जाहीर नोटिशीनें कळविण्यांत येते कीः—

१ तूं तारीख १२ दिसेंबर सन १९१५ चे अहमदनगर येथील वर्तमानपत्रांत जाहिर नोटीस नं. ८३ तारीख १०।१२।१९१५ रोजीं लिहिलेली दिली ती मजला तारीख १।१।१९१६ ल पोचली ती नोटीस अजीबात लबाडीनें केवळ माझा घर संसार करण्याचा तुझा इरादा नसल्यामुळें दिली आहे. या नोटिशीचे पत्राचे रजिस्टर तूं माझे नावे न करितां माझी दुसरी बायको कवरी इचे नांवानें केले.

२ तूं माझेशीं कपट करून इकडून पत्र अगर निरोप दोन्हिपैकीं कारवाई करून तुझा बाप आणि बहीण यांना बोलाविलेस व त्यांना छपुन ठेऊन मी घरीं नाहीं अशी संधी पाहुन त्यांचे समागमें रात्रीं निघून गेलीस. मी घरीं आल्यावर तूं घरांत नाहींस असें समजल्या नंतर तपासाअंती कळले कीं तूं वरील दोन आप्तासमागमे रात्रीं निघून गेलीस. नंतर मी तुझे बापाचे गांवी आलों आणि तुला चल ह्मणालो तर आली नाहीं. ह्मणून मी फौजदारीही केली त्यांत तुझा बाप आणि बहीण माझा पुरावा बरोबर झाला नाहीं ह्मणून तारीख १०।९।१५ रोजीं डिसचार्ज झाले. परंतु साहेब बहादुरांनीं तुला घेऊन जाण्याविषयीं नातलग असल्यामुळें मी एकटा असल्यामुळें तूं त्यांचे मदतीनें आली नाहींस ह्मणून मी इकडे लाचार होऊन परत आलो. मी परत आलो त्यावेळीं तुझे बापानें मागून पाठवून देतो ह्मणून सांगितलें.

३ तूं तारीख १२।१२।१५ च्या वर्तमानपत्रांत नोटीसीत लिहिले कीं मी अहमदनगर येथील अंक २७ मध्यें नोटीस दिली ती तुह्मी न घेतां छपुन बसला तर ही गोष्ट अजीबात खोटी आहे. मी तुझा चोर नाहीं. जगच सांगेल. त्या अर्थी तुझे धाकानें मी छपुन बसलो ही लिहिलेली गोष्ट कितपत खरी आहे हें तूं स्वतः आपले मनांत जाणत असशीलच. या तुझ्या लिहिण्याने मजला असे कळते कीं तुला जवारीची भाकरी तोंडास डसते. नोटीस अंक २७ मध्ये दिली असशील तरी ती मजला कबुल नाहीं व ही आतां मागुन पाट करण्याची दिली तिही मजला कबूल नाहीं. कारण या दोन्ही नोटिसा बेकायदेशीर असून या दोन्हीचे आधारें तुजला कायद्यानें माझी स्वदस्तुरची लेखी फारकती असल्याशिवाय तुजला दुसरा नवरा कायद्यानें करतां येत नाहीं. यासाठीं तुजला या जाहिर नोटिशीनें कळविण्यांत येते कीं तूं ही नोटीस पावताच माझे घरीं आली पाहिजे. मी तुजला योग्यरितीनें वागविण्यास तयार आहे. जर या नोटीसीचा आव्हेर करुन तूं दुसरा घरठाव (पाटाचानवरा) करशील तर मी तुजला, नविन नवऱ्याला आणि दुसरे मदतगार लोकांना जेलात घालीन ही खात्री ठेवावी. ही नोटीस दिली सही ता. १२-१-१६ ई

सही.

१ बाळाजी वल्लद आवडाजी दातार राहणार मौजे चांभारी पिंपळगांव प्रा॥ पिंजर पोस्ट पिंजर ता० जि० आकोला याचा आंगठा डावा

नो. नं २९

नोटीस

रा० रा० हरकचंद गुलाबचंदजी साहू दुकान तेल्हारा यांसः—

खालीं सही करणार यांजकडून नोटीस देण्यांत येते कीं, तुह्मी मला ता. ६।१।१६ ची नो. नंबर २३ ची नोटीस वऱ्हाडसमाचार पत्रकांतून दिली तिचें उत्तरः—

आपण लिहितां कीं वीस बोजे रुईचे लालपत्ती फाईन मालाचे हरकचंद हीराचंद दलाल यांचे मार्फतीनें देण्याचा सवदा आह्मी केला. तेव्हां ता. ६।१।१६ ला नोटीस दिली तर त्याचे पूर्वींच सवदा होण्याची रीत आहे. परंतु मी ता. ७।१।१६ रोजीं मारवाडातून तेल्हाऱ्यास आलो. मग मी सवदा आपल्याशी कसा केला याचे मोठे आश्चर्य वाटते. आपण विनाकारण मला दोष देऊन नोटीस देतां यास माझा नाईलाज आहे. आपले नोटिशीचा खर्चही देण्यास मी पात्र नसून या नोटीशीचा खर्च आपणास द्यावा लागेल. कळावें तारीख १२।१।१६ इ. सही

रामचंद्र चुनीलाल तेल्हारा द. खु.

नो. नं. ३०

[illegible] यत्न करण्यास हाईन कीं काय ? नाहीं. जर्मन लोकांनीं

वऱ्हाडसमाचार

मित्ति पौष शुद्ध १२ शके १८३७

सहकारी मंडळ्या.

बहिर्वर्तुळ आणि अंतर्वतुळ यांचा परस्परांशीं जो संबंध असतो ताच संबंध कोणत्याही देशाचें सरकार व त्या देशांतल्या सहकारी मंडळ्या यां मध्यें असला पाहिजे ह्मणजे त्या स्वतंत्र असून सरकारच्या रक्षणाखालीं आणि सुव्यवस्थित रीतीनें चालविलेल्या संस्था असल्या पाहिजेत. हिंदुस्थानांत या संस्था अगदीं अलीकडल्या काळांतल्या असल्यामुळें जरी वरील वर्णन त्यांना तंतोतंत लागू पडलें नाहीं, तरी त्या ध्येयाकडे जाण्याचे मार्गांत त्यांचें सारखें पुढें पाऊल पडत आहे यांत शंका नाहीं मध्यप्रांत आणि वऱ्हाड यांतल्या सहकारी मंडळ्यांचा गेल्या सालचा रिपोर्ट नुकताच प्रसिद्ध झाला आहे. त्यांतलें प्रत्येक स्वरूप उमेदकारक आहे. युरोपांतलें महायुद्धानें प्रत्येक व्यापारी व औद्योगिक संस्थेचें जीवित संशयात्मक करून टाकलें होतें. तेंच संकट या ही संस्थेवर आलें होतें. लोक भराभर आपल्या ठेवी काढून नेऊं लागले. ती रब्बीच्या पेरण्यांची वेळ होती. त्यावेळीं पैशाची जरूरी अत्यंत, आणि अशावेळीं संस्थेत ठेवी येण्याचे ऐवजीं त्यांचा प्रवाह बाहेर जाऊं लागला ही स्थिति कोणाही वाकबगार माणसाला चिंताग्रस्त करून सोडणारी होती. पण व्यापारांत पत ही मोठी अजब चीज आहे. सहकारी मंडळ्यांनीं ठराविक तारखांना ठेवी परत मागणारांच्या रकमा तयार ठेविल्या बरोबर त्यांची पत राहिली, इतकेंच नव्हे तर उलट वाढली. लोकांत विश्वास उत्पन्न झाला, आणि याचा परिणाम हा झाला कीं मंडळ्यांची भरभराट होऊन त्यांची संख्या २२१३ होती ती २२९७ झाली; सभासदांची संख्या ४० हजारावर थोडीशी होती ती ४४ हजारांवर गेली, आणि भांडवल ६५ लक्ष रुपयांचें होतें तें ७२॥ लक्ष झालें. ही गोष्ट खरी आहे कीं मंडळ्यांची जी ही वाढ झाली तींत बिननोंदणीच्या मंडळ्याच पुष्कळ आहेत, आणि अशा मंडळ्यांचा कांहीं विश्वास धरतां येत नाहीं. अशा मंडळ्यांवर चांगली देखरेख व हिशेबांची तपासणी करणारे तर पाहिजेतच, आणि त्यांबद्दलची योग्य तजवीज सरकारकडून होईलच. पण सहकारी मंडळ्यांचे खरे उद्देश काय आहेत ते लोकांना कळवून या मंडळ्यांचा कारभार चालविण्याचें शिक्षण देणारांची विशेष अवश्यकता आहे. सहकारी मंडळ्या ह्मणजे कांहीं सावकारी पेढ्या नव्हेत. त्यांचें सहकारित्व व उद्योगधंद्यांना मदत करण्याचा उद्देश हीं दोन्ही कायम राहून त्यांची प्रगति व्हावयास पाहिजे हें तत्त्व केंव्हां ही विसरतां कामा नये. गेल्या वर्षी प्राव्हिन्शियल व सेंट्रल ब्यांकांची ही स्थिति चांगली राहिली. पहिल्या ब्यांकांचें भांडवल दुप्पट वाढलें, त्यांचा रिझर्व फंड ही वाढला, व चार टक्के प्रमाणें भागीदारांना व्याज देण्यांत आलें. या ब्यांकापेक्षां सेंट्रल ब्यांकांचें काम अधिक नाजूक असतें. कारण शेतकरी व उदमी वगैरे लोकांशीं त्यांचा प्रत्यक्ष संबंध येतो. दिलेल्या कर्जाची मागणी करतांना धंद्याची सोयगैरसोयीची वेळ व प्रत्येक ऋणकोची स्थिति पाहून त्याप्रमाणें आपल्या मागणीच्या वेळेंत व वागणुकींत फेरफार करावा लागतो. धंदेवाल्या लोकांच्या मदतीसाठीं ह्मणून ही संस्था काढलेली आहे, सावकाराच्या पेढी सारखी केवळ फायद्यावर दृष्टी देण्याकरितां नाहीं हें लक्षांत ठेविल पाहिजे, आणि त्याच्या बरोबरच हें ही पण ध्यानांत वागविलें पाहिजे कीं सहकारी ब्यांका या कांहीं धर्मादायाच्या संस्था नाहींत, लोकांच्या फायद्यासाठीं असल्या तरी औद्योगिक सस्था आहे व त्या व्यवहाराच्या नियमानेंच चालविल्या पाहिजेत. ह्मणजे अपात्रीं दया आणि सावकारी निष्ठुरता या दोन्ही टोकांच्या मध्यें या संस्थांनीं आपला मार्ग ठेविला पाहिजे. लबाड लोकांना तर उत्तेजन द्यावयाचें नाहीं, आणि प्रामाणिक लोकांना तगादा करून छळावयाचें नाहीं अशा धोरणावर फार युक्तीनें ब्यांकांना आपलें कार्य केलें पाहिजे. आपण आपल्या हातानें लिहून दिलेला कर्जरोखा हा कांहीं जर्मन लोक स्वतः लिहून दिलेल्या करारनाम्याला समजतात त्याप्रमाणें कागदाचा कपटा नव्हे, तर आपलें शील, आपली पत, आपली अब्रू यांचें प्रमाणपत्र आहे ही भावना प्रत्येक ऋणकोच्या मनांत उत्पन्न झाली पाहिजे, व ऋणको सावकाराच्या दृष्टीला शूळ उत्पन्न करणारा असतो, त्या दृष्टीनें सहकारी मंडळीच्या सभासदानें आपल्या मंडळीकडे न पाहतां वेळेवर उपयोगीं पडणारा मित्र व उपकारकर्ता असें वाटलें पाहिजे. हें ध्येय अद्याप दूर आहे खरें; पण तें यत्नसाध्य आहे हें खास; आणि सहकारी मंडळ्यांनीं गेल्यासालीं करून दाखविला असाच प्रगतीचा क्रम कित्येक वर्षे सारखा टिकला, तर तें उच्च ध्येय हस्तगत होण्यास फार कालावधि लागेल असें नाहीं.

एका देशी संस्थानिकाचा स्पष्टवक्तेपणा.

राष्ट्रांतल्या प्रमुख माणसांच्या अंगची धमक आणि पाणी नाहींसें होऊन त्यांच्या अंगीं नामर्दपणा यावा याहून त्या राष्ट्राची मोठी हानि कोणती ही नसेल. पण दुर्दैवानें हीच हानि सध्या हिंदुस्थानच्या भाग्याला आली आहे. सध्याचे संस्थानिकांत खरे बाणेदार कर्तृत्ववान्, स्पष्टवक्ते, आणि धीट असे राजे दहापांचपेक्षां अधिक निघावयाचे नाहींत. बाकीचे सुमारें ३५० लहान मोठे संस्थानिक पोलिटिकल एजंटाच्या ताटाखालचीं मांजरें होऊन राहण्यांत, आणि त्यांची खुशामत करून राहण्यांतच आपल्या जीविताचें सार्थक मानणारे आहेत. ही अत्यंत लाजिरवाणी स्थिति पंनास वर्षांपूर्वी खास नव्हती. गेल्या महिन्याच्या अखेरीस लष्कर— ग्वालेर येथें नामदार लॉर्ड हार्डिंग साहेबांच्या हातून ज्यांच्या पुतळ्याचा अनावरण समारंभ झाला, त्या प. वा. श्रीमंत जयाजीराव महाराजांविषयीं इंग्रज मुत्सद्यांनीं ज्या कित्येक गोष्टी लिहून ठेवल्या आहेत, त्यांवरून सदर महाराजांच्या अगच्या धिटाईबद्दल जितकें कौतुक व अभिमान वाटतो, तितकीच सदर गुणांची योग्य पारख करणाऱ्या व महाराजांस त्याबद्दल आदर दाखविणाऱ्या पोलिटिकल एजंटाच्या हुशारीची आणि गुणग्राहित्वाची प्रशंसा केल्यावांचून ही राहवत नाहीं. १८६७ सालीं सर हेनरी डेली हे मध्यहिंदुस्थानांत पोलिटिकल एजंट होते. यांचें श्री. जयाजीराव महाराजाशीं एकदां इंग्रजांच्या राज्यकारभाराबद्दल संभाषण झालें. त्या संभाषणाचा सारांश सदर साहेबांनीं आपल्या रोजनिशींत लिहून ठेविला आहे. त्यांत महाराज ह्मणतात—

"इंग्रजी राज्यापासून शांतता व सुरक्षितता नांदूं लागली, व ती इतकी कीं तशी कोणाही देशी राजाला साध्य झाली नसती या गोष्टीची पूर्ण जाणीव मला आहे. त्याचीं पुष्कळशीं कारणें आमच्यापासून लपवून ठेवलेलीं आहेत. तथापि एक मुख्य कारण माझ्या दृष्टीनें हें आहे कीं तुह्मी इंग्रज अधिकारी आपला अनुभव लिहून ठेवतां, व त्यामुळें मागून येणाऱ्या अधिकाऱ्याला पूर्वीचें धोरण पुढें चालवितां येतें. देशी संस्थानांत उलट स्थिति आहे. तेथें मागच्या दप्तराला कोणी विचारीत नाहीं. प्रत्येकाच्या लहरी प्रमाणें काम चालतें. पूर्वींची व हल्लींची जबाबदारी यांच्यांत कांहीं संबंध राहत नाहीं. अर्थात् लोकांच्यामध्यें अंतःकरणाच्या वृत्तींचा एक लय किंवा एकतानता नसते. तुमचा दरारा ही मोठा आहे. त्यामुळें प्रवास सुगम व सुरक्षितपणाचा झाला आहे व लोकांत विश्वास उत्पन्न झाला आहे. याचें कारण तुमच्या ठायीं पक्षपातबुद्धि नाहीं तुह्मी श्रीमंत व गरीब यांचें सारखेंच रक्षण करतां. तुमच्या न्यायीपणाचा लोकांना भरंवसा वाटतो तुमचें वर्तन पुष्कळवेळां देशी संस्थानिकांच्या दुर्बलते संबंधानें कडकपणाचें, तिरस्कारपणाचें, आणि अविचाराचें असतें, तथापि एकंदरींत तुह्मी जेवढा उदारपणा त्यांच्याशीं दाखविता, तेवढा सुद्धां ते परस्परांशीं दाखवीत नाहींत. तुमची प्रजा आह्मां संस्थानिकांच्या प्रजेपेक्षां अधिक श्रीमंत आणि उत्कर्ष स्थितींत आहे खरी; पण खरें ह्मणावयाचें ह्मणजे तुमचा अंमल त्यांना प्रिय नाहीं. मी मित्रत्वाच्या नात्यानें स्पष्टोक्ति करीत आहे. मी तुमच्या मुलुखांत पुष्कळ प्रवास केला आहे व लोकांचे तोंडचे उद्गार ऐकले आहेत. तुमचे आक्ट, कोड, आणि कलमें यांनीं लोकांना भांबावून सोडलें आहे. तुह्मी रयतेला स्वस्थ बसूं देत नाहीं. तुमचे प्रांताधिकारी लोकांत मिसळत नाहींत. शिस्तीकडे तुमचे लक्ष ज्यास्त; सहानुभूति मात्र कमी, अशी तुमची अलीकडची रीत आहे. सुधारणा करण्याच्या नादांत तुह्मां इंग्रज व हिंदुस्थानचे लोक यांच्यांतलें अंतर विसरतां, आणि लोकांच्या धार्मिक विचारांत उगाच हात घालतां. लग्नांतली खर्चाची उधळपट्टी कमी करण्याचा यत्न करण्यास तुह्मांस कोणीं सांगितलें होतें? लोकांना तुमचे हेतु कळत नाहींत, व तुह्मी जात मोडावयाला आणि जुन्या चालींचा नायनाट करावयाला पाहतां अशी त्यांची समजूत होते. उन्हाळ्यांत कॉलरा होऊ नये ह्मणून जत्रा बंद करण्या विषयींच्या प्रश्नावर तुह्मी सर्क्युलर काढून देशी राजांचे अभिप्राय विचारले आहेत. तुमचा उद्देश चांगला असेल, पण तो तसा आहे अशी खात्री फार थोड्या राजांना वाटत असेल. कॉलरा झालाच तर त्याचें निर्दालन करण्याचे हवे तेवढे उपाय तुह्मी करा, पण मरतांना देवाच्या दारीं जाऊन बसण्याच्या लोकांच्या इच्छेला तुह्मी कां दुखवितां?" या उद्गारांतली स्पष्टोक्ति कोणीकडे आणि खुद्द खालसा मुलुखांत 'केसरी' पत्र बंद झालें नसतां कित्येक संस्थानिकांनीं आपल्या राज्यांत त्याला बंदी करण्यांत दाखविलेला नेभळेपणा कोणीकडे? हा विरोध पाहून पूर्वीच्या बाणेदार संस्थानिकांचेच वंशज हल्लींचे संस्थानिक आहेत काय? अशी सुद्धां शंका एखाद्याला यावयाची!

जगाच्या इतिहासांतलें १६ वें वर्ष.

इ. स. १९१६ ला नुकताच प्रारंभ झाला आहे. अशा वेळीं प्रत्येक शतकाच्या १६ व्या वर्षी जगांत कोणकोणती इतिहास प्रसिद्ध गोष्ट घडली तें वाचण्यापासून मनांत इतिहासविषयक जागृति उत्पन्न होईल.

इ. स. पूर्वी २१६ हानिबालची रोमवर स्वारी.
" १६ हिरोड राजानें जरुसेलम येथें देवालय बांधलें.
इ. स. ७१६ स्पेनमध्यें मुसलमानांचें राज्य.
" ९१६ स्पेनमध्यें ख्रिस्ती लोकांनीं ७० हजार मुसलमानांची कत्तल केली.
" १०१६ डेनराजा कॅन्यूट याचें इंग्लंडवर राज्य.
" १२१६ इंग्लंडांत पार्लमेंट सभेची स्थापना
" १३१६ इंग्लंड व स्कॉटलंड यांच्यामध्यें युद्ध.
" १४१६ इंग्लंड व फ्रान्स यांच्यामध्यें युद्ध.
" १५१६ इटलीवर फ्रांसची स्वारी.
" १६१६ शेक्सपियरचा मृत्यु
जयपूरचे गादीवर राजा मानसिंग बसले.
" १८१६ पेंढाऱ्यांची गडबड,

राजभक्त ब्राह्मणवीर.

प्रो. मॉर्गन नामक एका इंग्रजानें युद्ध व राजनैतिक ऐक्य या विषयावर एका प्रतिष्ठित पत्रांत लेख लिहिला आहे. त्यांत त्यांनीं एका ब्राह्मण राजभक्त वीराची गोष्ट मोठ्या अभिमानानें सांगितली आहे. ती अशी–एक हिंदुस्थानी ब्राह्मण फ्रान्स देशांत लढत असतां जर्मन लोकांचे हातीं लागला. त्यांनीं त्याला कैद करून नेलें, व दुपारचे वेळीं ते त्याला आपले हातची रोटी देऊं लागले, पण तो ह्मणाला, मी शत्रूचें अन्न खाणार नाहीं. पुढें त्याला जर्मनाच्या बाजूनें लढण्यास सांगूं लागले तेव्हां तो ह्मणाला मी आपल्या राजाशीं व देशबंधूंशीं बेइमान होईन कीं काय? नाहीं. जर्मन लोकांनीं

त्याला ठार मारण्याची धमकी दिली, तरी तो निश्चयापासून ढळला नाहीं, आणि संधी साधून जर्मनांचा डोळा चुकवून पळाला, व इंग्रजांच्या छावणीला येऊन मिळाला.

मुलींसाठीं स्वतंत्र अभ्यासक्रम.

स्त्रियांसाठीं स्वतंत्र युनिव्हर्सिटी स्थापन करण्याची प्रो. कर्वे यांची उडी फार मोठी आहे. पण ती स्वप्नसृष्टींतून जडसृष्टींत उतरण्यापूर्वीं निदान मुलींचा शिक्षणक्रम तरी ठरविणें हें फार उपयुक्त काम आहे. याची अवश्यकता नुकतीच एका स्वतंत्र लेखांत दर्शविली होती व दरभंग्याचे महाराजांनीं मुंबईस चंदारामजी कन्या शाळेंत त्या.च अर्थाचे उद्गार काढले. यावरून ही अवश्यकता अनेक लोकांना भासत असल्याचें दिसतें. वस्तुतः गेल्या सामाजिक परिषदेनेंच हा विषय हातीं घ्यावयास पाहिजे होता. पण परिषदेला वाचाळता पाहिजे आहे. खरें कार्य तिनें आजपर्यंत कोणतें केलें आहे? 'तुह्मी खरे पुरुषच नव्हेत' असें कु. कृष्णाबाई ठाकुर यांनीं तोंडावर ह्मटलें तरी त्याची लाज कोणाला आहे?

सालोनिका.

सध्यां युरोपांतल्या महायुद्धांत लोकांचें चित्त विशेषेंकरून आकर्षिणारें असें स्थान ह्मणजे सालोनिका हें आहे. हें स्थान इतिहास प्रसिद्ध आहे. या शहराला सालोनिका हें नांव ग्रीक, रोम, मुसलमान, सिसिली, तुर्क इ० राष्ट्रांचा विजेता प्रसिद्ध अलेक्झांडर बादशहा याची बहीण थेसालोनिका हिच्या नांवावरून पडलें.

बंदरांत उतरून शहरांत प्रवेश करण्यास एक पुरातन काळची वेस आहे. वेशीच्या आंत उजव्या बाजूस खिस्ती, यहुदी व मुसलमान या तीन जातींचीं तीन स्मशानें आहेत. पुढें गेलें ह्मणजे एक भव्य रस्ता लागतो. या रस्त्यावर विजेच्या ट्रामगाड्या चाललेल्या दिसतात. पण हा रस्ता फार प्राचीन काळचा आहे हें विसरतां कामा नये. या रस्त्यावर संध्याकाळीं चकाट्या पिटणाऱ्या लोकांचे अड्डे आहेत. या अड्डयांत मोठमोठे सरकारी अधिकारी, लक्षाधीश व्यापारी, पेढीवाले, आणि प्रोफेसर सुद्धां येतात. येथें बहुधा फ्रेंच भाषा सार्वत्रिक आहे. तथापि येथें निरनिराळ्या देशांतल्या लोकांची वस्ती असल्यानें कमज्यास्त मानानें सगळ्या देशांतल्या भाषा श्रवणीं पडतात. येथील लोक शतकानुशतके परकीय अमलाखालीं राहिले असल्यामुळें खुशामत, विनवण्या, जुलूम, धाकदपटशा, व अरेरावी वगैरे दुर्गुणांचें प्रदर्शन वारंवार पाहण्यास सापडतें. येथें यहुदी लोकांची संख्या प्रतिष्ठित मंडळींत विशेष आहे. एकंदर लोक संख्येपैकीं जवळ जवळ अर्धे यहुदी आहेत. हे लोक फार बुद्धिमान, गर्भश्रीमंत, व सुशिक्षित ही आहेत. यांचीं मुलें विद्याभ्यासासाठीं जेसूट, ग्रीक, यहुदी, स्पानिश जर्मन, फ्रेंच, वगैरे सर्व विद्यालयांतून जातात, यामुळें त्यांचे ठायीं बहुश्रुतपणा विशेष दिसतो. त्यांच्या स्त्रिया इटालियन, आस्ट्रियन किंवा फ्रेंच बायांचे शिक्षणाखालीं वाढतात त्यांचा बांधा नीट नेटका व गोंडस असून स्त्री व पुरुष या दोघांच्या ही चेहऱ्यांत एक प्रकारचें यहुदी विशेषत्व असतें. हे उदार मताचे व नव्या सुधारणा तत्काळ ग्रहण करणारे लोक आहेत. त्यांना साहित्य, संगीत, व कला यांचा चांगला नाद आहे.

येथें मिद्दत पादशहाच्या नांवाचा एक रस्ता आहे. हा पादशहा मोठा देशाभिमानी तुर्क होता. या रस्त्यानें पुढें गेलें ह्मणजे ज्वालामुखी पर्वताच्या मुखांतून बाहेर पडलेल्या रसानें दगडासारखी पक्की फरशी झालेला असा रस्ता लागतो. त्या रस्त्यानें गेल्यावर बेकताशी दरवेशांसाठीं बांधलेला मठ लागतो. या मठाच्या आवारांत जिकडे पहाल तिकडे गुलाबच गुलाब दिसतो. नानाप्रकारचीं फळझाडें खचून भरलीं आहेत. या उद्यानांतून पाट काढलेले आहेत. मध्यभागीं मशीद असून तिचा घुमज भव्य आहे. या ठिकाणीं बुल्बुल पक्ष्याचें मधुर गाणें ऐकतच राहावेंसें वाटतें. रात्रीं लक्षावधि काजवे चमचम करीत हिंडतात, तेव्हां हे धावते दिवे पाहून मनुष्याचें चित्त रममाण होतें.

युद्धाच्या बातम्या.

गेल्या आठवड्यांतल्या लढाईसंबंधाच्या ठळक गोष्टी ह्मणजे दोन तीनच आहेत. एक सक्तीच्या लष्करी नौकरीसंबंधाच्या बिलाचें पार्लमेंटांतल्या कामन्स सभेपुढें पहिलें वाचन, दुसरी गोष्ट ह्मणजे दोस्त राष्ट्रांनीं ग्यालीपोलींतून आपलें सैन्य हलवून ती जागा खालीं करणें, व तिसरी रशियन लोकांचे जय. पैकीं पहिल्या गोष्टी संबंधानें येवढें सांगणें अवश्य आहे कीं इंग्लंडचे स्वातंत्र्यप्रिय राष्ट्र एकंदरीनें सक्तीच्या नोकरीला प्रतिकूळ आहे, तरी मि. ॲस्किथ यांनीं दिलेले वचन खरें करण्यासाठीं त्यांनीं बहुमतानें या बिलाला अनुकूलता दर्शविण्याचें ठरविलें आहे. या बिलानें आयर्लंडची सक्तींतून मुक्तता केल्याबद्दल पुष्कळांना आश्चर्य व कित्येकांना दुःख वाटत आहे. मजुरांचा पक्षही या बिलाला अनुकूळ नाहीं. तथापि एकंदरीनें पाहतां जवळ जवळ दोन तृतियांश लोक अनुकूळ असून केवळ एक तृतीयांशच प्रतिकूळ आहेत. इंग्लंडच्या स्वदेशाभिमानास ही गोष्ट खरोखर भूषणावह ह्मटली पाहिजे.

ग्यालीपोलींतून दोस्तराष्ट्रांनीं आपलें सैन्य हलवून तो प्रांत खालीं केला ही गोष्ट ही शहाणपणाची झाली असें ह्मटलें पाहिजे. प्रस्तुत युद्धांत ग्यालिपोलीचें प्रकरण हें अत्यंत खेदकारक प्रकरण आहे. तुर्की रणक्षेत्रांत दोस्त राष्ट्राचे सगळे बेत फसले व इतके दिवस तेथें राहून कांहीं लाभ झाला नाहीं. हें दिसून आल्यापासून तेथून पाय काढण्याचा विचार चालला असला पाहिजे. पण तसें करण्यांत ही धोका आहे असें पाहून हें काम बिनबोभाट व युक्तीनें कसें करतां येईल याची काळजी सेनापतींना घेऊन पडली असली पाहिजे. पण त्यांची हुषारी अशी अजब होती कीं येवढें मोठें सैन्य त्यांनीं बिल्कूल हानि न होऊं देतां हलवून शत्रूला हात चोळीत बसण्यास लाविलें.

तिसरी गोष्ट ह्मणजे रशियाचा जय. सिमल्याहून व्हाइसराय साहेबांची तार सांगते कीं रशियानें झारटोरायिस्क घेतलें असून जर्मन व आस्ट्रियन या दोघांनीं ही कोंडमारा करणाऱ्या वायूचा उपयोग करून रशियनांना मागें हटविण्याचा प्रयत्न करून पाहिला, पण तो निष्फळ झाला.

चवथी महत्त्वाची गोष्ट ह्मणजे सातवे एडवर्ड राजे नांवाचें एक ब्रिटिश लढाऊ जहाज सुरुंग लागून नाश पावलें. गेल्या आठवड्यांत बोटींच्या सुरक्षितपणाला दृष्ट लागली असें ह्मटलें पाहिजे. कारण पर्शिया बोटीच्या नाशानंतर कांहीं बारीक सारीक बोटींचा नाश झाल्यानंतर सातवे एडवर्ड हें जंगी जहाज नाश पावलें. ब्रिटिश आरमाराच्या लौकिकाला धक्का बसण्यासारखी ही गोष्ट आहे. तथापि यांत प्राणहानि झाली नाहीं. ही त्यांतल्या त्यांत समाधानाची गोष्ट ह्मटली पाहिजे. ज्या प्रमाणें समुद्रांत बोटीवर झडप घालण्यासाठीं शत्रु टपून बसले आहेत त्याप्रमाणें सालोनिकावर शत्रूच्या विमानानें ही झडप घालण्याचा यत्न केला, पण तो सुदैवानें फसला, व विशेषशी हानि झाली नाहीं.

प्रस्तुत युद्धांत विलायतेंतल्या थोर थोर सरदार घराण्यांतली कर्तीं सवरती माणसें किती मेलीं याचा कांहीं अंदाज पुढील आंकड्यांवरून करतां येईल. या यद्धांत राज घराण्यांतला १ पुरुष, वरिष्ट प्रतीच्या सरदारांपैकीं ६, ब्यारोनेट १६, नाईट ६, एम. पी. ७, कम्पानियन १६४, सरदारपुत्र ९९, ब्यारोनेटचे पुत्र ८२, व नाईटचे पुत्र ८४ असे ठळक ठळक पुरुष व कांहीं आफिसर मिळून ८०० इसमांच्या नांवांची यादी प्रसिद्ध झाली आहे! या हानीमुळें सरदारांच्या अनेक इस्टेटी बिनवारशी झाल्या आहेत. कित्येक घराण्यांत एक ही पुरुष उरला नाहीं. कित्येकांत बारा वर्षाच्या आंतलीं सगळीं मुलेंच राहिलीं आहेत. दोन मोहोरा हरपल्या हें पानिपतच्या लढाईचें वर्णन या पुढें अगदीं निस्तेज झालें आहे.

वऱ्हाडवृत्त.

हवामानः—गत सप्तकांत मकर संक्रांतीमुळें थंडीचें मान विशेष होतें खरें, पण आकाश प्रायः निरभ्र असल्यामुळें चंद्रज्योत्स्नेनें हल्लींच्या निरामय स्थितींत चांगलाच आल्हाद होत आहे. वर्धा, खामगांव, व त्यांच्या आसपासचीं खेडीं प्लेगानें दूषित झालीं असल्यामुळें लोक दूरदर्शित्वानें बाहेर पडले आहेत व पडत आहेत. या शहरच्या आसपासचीं खेडीं प्रायः प्लेगमुक्त होत चाललीं आहेत. रब्बीच्या पीकांचा उत्कर्ष संक्रमणकालीं बराच प्रत्ययास आला.

रावबहादूर काशीनाथ केशव ठाकूर डिस्ट्रिक्ट जज्ज हे किरकोळ रजेवर नागपुरास बुधवारीं परत येतील.

अलिशान चीफ कमिशनर साहेब बहादूर यांची स्वारी मूर्तिजापूरास गेल्या शनिवारीं येऊन पोचली. सर बेंजामिन साहेबांच्या लोकप्रियतेमुळें यांच्या आगमनानें वऱ्हाडाला विशेष आनंद होत असून तो तसा अभिव्यक्तही हाऊन राहिला आहे. पण त्यांत विशेष गोष्ट ही कीं साहेब बहादुरांचा आपल्या प्रांतांतील हा बहुधा अखेरचाच दवरा आहे. कारण ते पंजाबचे लेफ्टेनंट गव्हरनर लवकरच होणार आहेत अशी त्यांच्या भावी थोरपणाची वार्ता सर्वतोमुखीं ऐकूं येत आहे.

राजश्री कुंजबिहारिलाल मिश्र पश्चिम वऱ्हाडास स्पेशल आडि० डिस्ट्रिक्ट जज्ज होऊन येणार होते परंतु त्यांनीं एक वर्षाची फर्लो रजा घेतल्या कारणानें ही नवी नेमणूक भरली जाणार नाहीं असें दिसतें.

रा. रा. एफ. जी. स्लाय साहेब हल्लीं स्पेशल डयुटीच्या विचारकार्यांत आहेत. ते चीफ कमिशनरीवर विराजमान होईपर्यंत थोडे दिवस नागपूरच्या कमिशनरीचे काम पाहणार आहेत.

सहानुभूती—रावबहादूर अण्णासाहेब महाजनी यांनीं वऱ्हाडासाठीं, वाङ्मयासाठीं आणि जनतेसाठीं काय काय केलें आहे हें वारंवार सांगतांना हल्लीं त्यांचे अंत्यजोद्धारासाठीं जे आस्थापूर्वक श्रम चालू आहेत त्यांचें अभिदर्शन नुकतेच घडलें. गेल्या शनिवारा रात्रीं त्यांनीं येथील महार मंडळीस त्यांच्या शाळेंत एकत्र करून मकरसंक्रांती निमित्त मोठ्या कळकळीचा उपदेश केला; आणि प्रेमानें सर्वांस तीळगूळ दिला.

मोठी घरफोडी:— मूर्तिजापूरचे गृहस्थ रा. रा. वामनराव जमादार यांच्या घरीं गेल्या दिवाळींत घरफोडी झाली. प्लेगामुळें घर रखवाल्यांच्या ताब्यांत होतें. त्यापैकीं कांहीं घरभेदे होऊन सुमारें १४-१५ जणांनीं तिजोरींतील सोन्याच्या चीपा व गिनीचे बद्रे व रोख नगदीच्या थैल्या सुमारें २ लक्षावर चोरून नेल्या. पोलीसांनीं तत्काळ चौकशी चांगली केली. आणि सरकारी पायखान्याजवळील सोनखताच्या नालींत प्रथम रुपयांचे बद्रे सांपडले. त्यावरून पत्ता लागून अखेर बहुतेक सर्व मालमत्ता सांपडली आणि चोरांस कडक शिक्षाही झाल्या. या उत्कृष्ट कामगिरी बद्दल पोलीसखात्याला मोठें इनाम मिळणार आहे. एवढी मोठी घरफोडी ही पहिलीच होय. पोलीस सुपरिन्टेंडंट राजश्री आर्चर्ड यांस या गुन्ह्याचा पत्ता लावण्याचें मोठें श्रेय आहे.

आकोला बाजार भाव.

हुंडी दर्शनी		९९॥।
सोनें		२४॥।
चांदी		७८ ते ७९.
जवस		१३०
ज्वारी नवी		७० ते ७२
गहूं काठे		७। ते ७।~
गहूं खांडवा पीवडा		७ ते ७॥
तेल		९॥~
सरकी	१०	१०।
तुप		१२॥
कापूस		६४
रुई आकोला जीन		७७॥

नोटीस

नोटीस बेरामी गुणाजी वा॥ नवलाजी सात्रे साहु राहणार मौजे घाणेगांव तालुके खामगांव जि. बुलडाणा

यांसः—

खालीं सही करणार याजकडून नोटीस देण्यांत येते कीं मी तुह्मास गाहाणखत लिहून देऊन नोंदून दिलें कर्जरोखा खातेबाकी मिळन तुमचे मजकडेस १५०० पंधरासे रुपये निघत आहेत. त्याचा आपण पंचासमक्ष आपसांत निकाल केला. ते पंच सखाराम वा॥ नानजी माळी, बापू वा॥ एको, रा. काळवाई, लक्ष्मण वा॥ कृष्णा माळी, फुलचंद पन्नालाल मारवाडी, कान्हू वा॥ कृष्णा माळी, बोदु छगनीराम मारवाडी, यांच्यासमक्ष तुह्मी निकाल केला तो असा कीं, ४५० चारसे पंनास रुपये नगदी रोख. कपाशी सव्वातीन शेरी पासरीची ४ चार खंडी. ज्वारी नांदूरा मापाची ३ तीन खंडी. तवोस ३ तीन खंडी, व कडबा दोन हजार पेंडी, बैलाची जोडी, व दमणी, असे तुह्मास सर्व रुपया ऐवजीं देऊन निकाल करण्याचें आपण वरील लोकांसमक्ष कबूल केले असून आतां आपण सदर्हू निकालांतून निघून गेले. आतां मी वरील माल आपणाकरितां सर्व तयार ठेविला आहे. तरी तुह्मी हीं नोटिस पावल्यापासून आठ दिवसाचे आंत वरील पंचा समक्ष घेऊन मजला पावती द्यावी. असें आपण न केल्यास आपण मजवर कोर्टांत फिर्याद कराल तर मी कोर्ट खर्च देणार नाहीं. वरील पंचा समक्ष निकाल केला तो मजला कबूल आहे. ज्या दिवशीं वरील लोकां समक्ष निकाल झाला त्या दिवसापासून मी आपणास व्याज देणार नाहीं ही नोटिस दिली. सही ता. ११-१-१९१६

सही

लक्ष्मण वा॥ सावजी माळी रा. घाणेगांव ता. खामगांव जि. बुलडाणा नि. खुद द. दामोदर गणेश

नो. नं. ३३

नोटीस

रा. श्री. बाळाशेट नारायण शेट सोनार राहणार देवगांव तालुका निफाड जिल्हा नाशीक पोस्ट विंचूर

यांसः—

खालीं सही करणार यांजकडून नोटीस देण्यांत येते कीं तुह्मी आमचे मागें आमचे घराचे कुलूप तोडून त्या घरांत राहिले आहां तर ही नोटीस पावल्यादिवसापासून एक महिन्याचे आंत घर खालीं करून द्यावें. न दिल्यास तुमचेवर फौजदारी खटला केला जाईल. व त्याबद्दल जो खर्च येईल तो तुह्मांस द्यावा लागेल कळावें तारीख १०।१।१६ इ.

सही

पुंजाजी नारायण सोनार राहणार देवगांव हल्लीं मुक्काम पळसोड पो. सोनाळे ता. जळगांव जि. बुलडाणा निशाणी हातचा खुद हातोडा

नो. नं. ३४

जाहिर नोटीस

खालीं सही करणार इजकडून नोटीस देण्यांत येते कीं माझी वडीलोपार्जीत शेतें मौजे पळसो

स. नं.	येकर	आकार
३३	२२८२९	६१
व कोल्खेडा येथील		
स. नं.	येकर	आकार
७३	२२४१२	४८
तालुका आकोला व कानलेश्वर येथील		
स. नं.	येकर	आकार
१४	३६४११	३५
व जानोरी येथील		
स. नं.	येकर	आकार
७९	२४५२३	२२

तालुका मुर्तिजापूर ही शेतें माझे निम्मे मालकीची आहेत. करितां सर्वत्र लोकांस जाहिर करण्यांत येते कीं ही शेतें माझा चुलत दीर नामे रामकृष्ण गोविंद पळसोकार रा. पळसो ता० आकोला यांनीं विक्राययास काढलीं आहेत. तरी ती शेते जर कोणी विकत अगर गहाण घेतली तर मी व माझी इस्टेट कोणत्याच प्रकारची जबाबदार राहणार नाहीं. कळावे तारीख १५।१।१६ इ.

सही

निशाणी बांगडी यमुनाबाई जवजे श्रीकृष्ण पळसोकार रा. मुर्तिजापूर द. कृष्णाजी अंबादास कीडे द. खु.

नो. नं. ३७

नोटीस

लालबी मर्द महमदआजम मुसलमान रा. हातरूण ता. बाळापूर

ईसः—

खालीं सही करणार यांजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं, मौजे अंदूरे ता. बाळापूर येथील शेत सर्वे नंबर १२२ एकर ३६ गुंठे २६ आकार रुपये ७१ यांत निमे हिस्सा माझा असून निमे गुलाबखां वा॥ तुराबखां याचा आहे. तुह्मी माझे चुलते शेखजंगु याची बायको असल्यामुळें जोपर्यंत तुह्मी निका करणार नाहीं तोपर्यंत माझे निमे हिश्शांतील जमीन मी तुह्मास उदर निर्वाह करण्यास दिली होती. व त्याप्रमाणें तुह्मी ता. २५-६-१९१० इसवी रोजीं करारनामा लिहून दिली व त्याची नोंद हक्क नोंदणीचे रजिस्टरांत झाली आहे. अलिकडे तुह्मी सुमारें तीन वर्षे झालीं, महमदआजम यासी निका लाविला. असें कळल्यावरून तुमचा खाण्याचा हक्क राहिला नाहीं. व या सालीं तो हिस्सा तुह्मी विठोबा कलाल यांस पद्यानें देऊन आगाऊ रुपये घेतले. ते सर्व रुपये मला देऊन पावती घ्यावी. तुह्मी परकुळांत गेल्या सबब आतां तुमचा माझेवर खाण्याचा हक्क राहिला नाहीं. सदर्हू हिस्सा जो मी तुह्मास खाण्यास दिला तो तुह्मी कोणास गहाण किंवा खरेदी देऊं नये. दिल्यास रद्द समजले जाईल. ता. ११-१-१९१६

सही

शेखइमाम वा॥ जानमहमद रा. हातरूण हल्लीं मुक्काम आकोला निशाणी खुद हातचा आंगठा

नो. नं. ३८

जाहिर नोटीस

अंदुरे येथील पाटील पटवारी व सर्वत्र लोकांस (बाळापूर, आकोट तालुक्यांतील) कळविण्यांत येते कीं, माझी चुलती लालबी इनें निका लाविला असून ती परकुळांत गेली. तीस मी अंदुरे येथील शेत सर्वे नंबर १२२ एकर ३६ गुंठे २६ आकार रु. ७१ चे यांतील माझे निमे हिश्यांतील निमे जमीन उदर निर्वाहाकरितां दिली होती. ती कोणी गहाण किंवा खरेदी घेऊं नये. अगर पद्यानें ही तिचे पासून घऊं नये. घेतल्यास जिंदगी जबाबदार राहणार नाहीं. कळावें. मुक्काम आकोला ता. ११-१-१९१६

सही

शेखइमाम वा॥ शेखजानमहमद मु. रा. हातरूण नि. हातचा आंगठा

नो. नं. ३५

नोटीस

गोपुलाल सुखलाल आगरवाले माळेगांवकर हल्लीं मुक्काम चोपडे व देविदास नारायण दास आगरवाले राहणार पातुर्डा हल्लीं मुक्काम आकोला.

यांसः—

खालीं सही करणार इजकडून नोटीस देण्यांत येते कीं तुह्मी मला ता. १०-१२-१५ इसवीची नोटीस दिली ती मला पावली. मजकूर समजला. सदर्हू ट्रस्टीखत झाल्यादिवशीं पासून आपले जवळ माझे दुकानचा हिशेब व रोकड वगैरे सर्व सामान आपले ताब्यांत आहे. तें सर्व मला सांभाळून द्यावें. न दिल्यास कोर्ट खर्च जो येईल तो तुमचे पासून भरून घेईन. माझी इस्टेट पंधरा दिवसाचे आंत जो आपण आपले नांवानीं व्यवहार केला ते सर्व पैसे आसामीकडून वसूल करून माझे ताब्यांत इस्टेट द्यावी. कारण गोपुलाल हे चोपड्यास राहतात व देविदास हे आकोल्यास राहतात. व तुह्मी मुखत्यार लोकांस नोटिस दिल्यापासून तेही काम करीत नाहींत. व माझे दुकानची नुकसानी होत आहे. जर आपण योग्य रितीनें काम न केल्यास जी दुकानची नुकसानी होईल ती मी तुमचे पासून भरून घेईन. व सदर्हू नोटिशींत तुह्मी मला खर्चाबद्दल रुपये दहा लिहिले आहेत, तर ट्रस्टीखतांत माझा खर्च बांधला नाहीं. जो योग्य खर्च लागेल तो तुह्माला द्यावा लागेल. जर योग्य खर्च मला न द्याल तर कोर्टांत फिर्याद करून मी आपणापासून खर्चा मुद्दां पैसे भरून घेईन. ही नोटिस पावल्यापासून पंधरा दिवसाचे आंत सर्व व्यवस्था करावी. न केल्यास योग्य रितीनें आपणावर कायद्याप्रमाणें तजवीज केली जाईल कळावें.

सही

१ बलु जवजे लक्ष्मीनारायण आगरवाले रा. पातुर्डा नि. खुद हातची बांगडी द. जानकीराम नारायण लोटे रा. पातुर्डा

नो. नं. ३६

कापूस–तक्ता–साप्ताहिक– ८ जानेवारी १९१६ पर्यंत

जिल्हा.	वर्ष.	काटन मार्केट — आयात — कापसाच्या गाड्यांची संख्या. ता. ८-१-१६ पर्यंतचा आठवडा	कापसाच्या गाड्यांची संख्या. १।९।१५ पासून	रुईच्या बोजाच्या गाड्यांची संख्या. ता. ८।१।१६ पर्यंतचा आठवडा	रुईच्या बोजाच्या गाड्यांची संख्या. १।९।१५ पासून
उमरावती	चालूं साल	१४,२४५	११३३११	६४६	२,९४१
	गुदस्त	४,८०१	४१,२६२	१४१	९२९
	तिगस्त	१०,८०६	७२,७९३	३९७	३,८३६
यवतमाळ	चालूं साल	२,०८०	२०,४३०	१,५७८	७,४३६
	गुदस्त	३,८४०	२०,४११	४७२	२,५६०
	तिगस्त	३,७११	३१,३७०	४६४	२,५१६
आकोला	चाल साल	१६,९३४	१२८६४३	५६८	२,४५५
	गुदस्त	१८,०३४	६३,७४५	४३९	१,३९६
	तिगस्त	१८,२९६	१०८४११	१,४३५	६,६७६
बुलडाणा	चालूं साल	१७,५२२	११४९६६	४३७	१,६१७
	गुदस्त	१६,८७०	६३,४४५	१८४	५८३
	तिगस्त	१२,८१४	८५,६८५	१,२८०	५,९३३
एकूण वऱ्हाड	चालूं साल	५०,७८१	३७७३५०	३,२२९	१४,४४९
	गुदस्त	४३,५४५	१८८८६३	१,२३६	५,४६८
	तिगस्त	४५,६२७	२९८२५९	३,५७६	१८,९६४

टीप— चालूं सालच्या बरोबरीचे साल गुदस्त व तिगस्त सालचे आठवडे ९ जानेवारी १९१५ व १० जानेवारी १९१४ पावेतों होते.

सी. जी. लेफ्टवीच

डायरेक्टर ऑफ आग्रिकल्चर आणि इंडस्ट्रीज मध्यप्रांत

नोटीस

नोटिस बेशमी झाड्या व॥ दगड्या डोहर रा. बाळापूर (लोटणापूर)

यांस:—

खालीं सही करणार नोटिस देते कीं, तूं माझा लग्नाचा नवरा असून मला टाकून दिलें, त्यांस ७ वर्षे झालीं. तेव्हां पासून मी बहिणीचे घरीं कर्ज काढून निर्वाह करीत आहे. आतां ३ महिने झाले तीं माझी बहीणही वारली. तेव्हां अर्थात मी निराळी झोपडी बांधून राहिले आहे. तूं दुसरी पाटाची बायको केली आहे. मला वागविण्याचा तुझा मानस दिसत नाहीं. तर आतां नोटिशीनें कळविते कीं तुलांवर माझ्याशीं संसार करणें असेल तर ही नोटिस पावतांच १५ दिवसांत मजला खाण्यास लागलेलें दुसऱ्याचे कर्ज १५० दीडशे व तुझे पोटचे मुलीचे लग्नास लागलेले ५० रुपये एकूण २०० दोनशे रुपये ज्याचे त्यांस देऊन मला घेऊन जावे. तसें मुदतींत न केल्यास मी दुसरा घरठाव करीन. मग तुझा मजवर कोणतेच प्रकारचा हक्क राहणार नाहीं. व वरील पैशाबद्दल दिवाणींत योग्य कारवाई करण्यांत येईल. क. ता. ८-१-१९१६

सही

रुखमी मर्द झाड्या डोहर राहणार वाघनाळी ता. आकोला पो. राजंदा निशानी आंगठा खुद.

नो. नं. ३१

नोटीस

नोटिस बेशमी उरकुडा व॥ पैकाजी गायकवाड सावकार राहणार कसबे वणी ता. वणी जि. यवतमाळ

यांस:—

खालीं सह्या करणारे यांजकडून नोटीस देण्यात येते कीं आमचा बाप गोविंदा वल्द केसु आडनाव बोथले राहणार भालर प्र. वणी हा तारीख ६-८-१० रोजीं मैयत जाहाला आहे. सबब त्यांनीं तुह्मास या तारखेचे पूर्वी मौजे भालर प्र. वणी तालुके वणी येथील सेत सर्वे नंबर ४ निशाणी रंगारी एकर २२ गुंठे ६ आकार रुपये १९ पैकी ८८ हीसा खेरदी किंवा गाहाण अगर बक्षीस करून दिला आहे काय? सदर्हु सेताचे खाते फकरु वल्द पांडु याचे नावानी आहे करितां ही नोटीस देण्याचे कारण सदर्हु सेतापैकीं नीमे हिसा तुह्मी दरसाल लागवण दुसरे इसमास करीत आहा व उत्पन्न तुह्मीच घेत आहां तुह्मास आह्मी बरेच वेळीं सांगीतले कीं आमचे बापानीं तुह्मास सेतातील हिसा कोणते प्रकारानी दीला आहे तो कागज आगर दाखला लेखी दाखवावा. परंतु तसे तुह्मी करीत नाहीं. सबब ही नोटिस दिली आहे तरी नोटीस पावले पासून १५ दीवसाचे आत गंगया हाणमतु व गंगया लछआपा आणि कृष्णया नागया हे सर्व जात कोमटी सावकार राहणार वणी यांचे समक्ष जो काहीं दस्तैवज आमचे बापानें तुह्मास करून दिला असल्यास तो आह्मा उभयतास दाखवावा अगर तुह्मी या नोटीसी प्रमाणें न केल्यास पुढें आह्मी दिवाणींत फिर्याद तुमचेवर सेत कबज्यात घेण्याबद्दल केल्यावर कोर्टात कागद दाखविल्यास तो आह्मी कबुल करणार नाहीं. कारण तसे करण्यास आह्मास विनाकारण खर्च करावा लागेल. फीर्यादीस आणि मग जो खर्च लागेल तो तुमचे जवळून भरून घेउं करितां आगाउ नोटीसीने तुह्मास कळविले आहे. आहे कळावे तारीख ७-१-१६ इ द. धोंडो सखाराम पेनशनर नाजर रा. वणी.

सही.

बुध्या वल्द गोविंदा आडनाव बोथले रा. भालर याचे हातची निशाणी असे द. धोंडो सखाराम २ माहादेव वल्द गोविंदा आडनाव बोथले रा. भालर याचे हातची निशाणी असे द. धोंडो सखाराम

नो. न. ३२

ॐ नमः श्रीगणेशाय.

आर्यवनौषधींचा कारखानाः—मुर्डी.

मदनामृतसंजीवनी.

धातुवर्धक, अत्यंत कामोत्तेजक व पौष्टीक, वीर्यस्तंभक, रक्तशोधक, मनोत्साहक कांतिबुद्धिवर्धक, सुवर्णमाक्षिक, मौक्तिक, कस्तूरी व अनेक वनस्पतीमिश्र अद्भुत गुटिका.

यांच्या सेवनानें नपुंसकत्व, स्वप्नजन्य व इतर धातुगत, उन्हाळे इंद्रियशिथिलता कडकी, गर्भसंबंधी मुरलेले विकार, मूत्रसंकोच, धातूचा पातळपणा, स्त्रियांची धुपणी छातींत रोग हात, पाय मूत्रमार्ग व नेत्रें यांचा दाह, क्षय, पांडुरोग, मुलांची खर, जीर्णज्वर, अग्निमांद्य; मस्तकशूळ, मुळव्याधी, वातरोग, निद्रानाश, पित्तविकार बाळांतरोग, मधुमेह, जुनाट प्रमेह, मुष्टिमैथुनानें आलेली कृशता इत्यादि अनेक विकार खात्रीनें बरे होऊन शरीर निरोगी, मजबूत व सतेज बनते. पचनशक्ति व स्मरणशक्ति भरपूर वाढून धातू व रक्त यांची शुद्धि, वीर्यस्तंभन व भरपूर कामोद्दीपन होतें, व मनास उत्साह देतात. दूध व जडान्न भरपूर पचूं लागतें. त्यांत उपयुक्त वनस्पतीचें मिश्रण केलें असल्यामुळें त्यांत अपायकारक पदार्थ अगदीं नसून वरील विकारांवर अत्यंत गुणकारक आहेत, करितां गुणाबद्दल असंख्य सर्टिफिकिटें मिळाल्या व नित्य मिळतात. पथ्यसेवनाची गरज मुळींच नसून स्त्रिया, पुरुष व मुलें यांस पाहिजे त्या दिवसांत घेण्यास अत्यंत उपयोगी आहेत एका रुपयांचे आंत मिळणार नाहींत. एकदम ४ रुपयांच्यावर कितीही घेणारास टपालखर्च माफ आहे. चार रुपयांचे आंत वेगळा टपालखर्च ६ आणे पडेल. दर एकदम ३९ गो० १ रु० ७६ गो० २ रु० १६१ गो० ४ रु० २७६ गो० ६ रु० ११० गो० १० रुपये.

१. **अपूर्व नेत्रांजन**—याने वडस, सारा, फुलें, खुपऱ्या, बिंदु, काच, इ० नेत्रांचे सर्व विकार त्वरित बरे होऊन दृष्टि तीव्र व थंडगार राहते. या रोगास हें अंजन खरें रामबाण आहे. १॥ तो. ड. १ रु.

२. **परम्यावर अपूर्व मिश्रण**—कोणत्याही नवा जुना पर्मा व तज्जन्य दाह. तिडीक, मुतांची कळा, संकोच, पूयस्राव, रक्तस्राव इत्यादि विकार पथ्य नसतां सात दिवसांत जातात. तिडीक एका वटकेंत जाते. असे रामबाण औषध कोठेंच मिळत नाहीं. बा० किं० १ रु० ११ भार २ रु० सर्व औषध व्हा० नें पाठवूं.

सर्व सामानाचा मोठा क्याटलाग मागवावा. तो फुकट पाठवूं. औषधांत अपायकारक पदार्थ अगदीं नसून तीं पूर्ण खात्रीची असल्याबद्दल असंख्य सर्टिफिकिटें आहेत. याशिवाय मोठमोठे रोगांवर अनेक औषधें, ग्रंथोक्त रसायनें, भस्में, पाक, गुटिका आसवें, तेलें व सुंगधी अत्तर वगैरे माफक दरानें मिळतात. अनु० ख० सो० ट० ख० वे० पडेल. रोखीनें किंवा व्ही. पी. नें पाठवूं. प्रकृतिमान कळविल्यास रोग्याचें निदान व चिकित्सा कळवूं.

पत्ताः—मु० मुर्डी, पो० हर्णै, } कृष्णशास्त्री पंडसे वैद्य.

जिल्हा रत्नागिरी.

ना० नं० २०

Oriental Government Security Life Assurance Co., Ltd.

ESTABLISHED 1874.

HEAD OFFICE, BOMBAY.

FUNDS almost 5 CRORES.

INVESTED IN GOVERNMENT SECURITIES AND MUNICIPAL AND PORT TRUST BONDS.

Claims paid $4\frac{1}{2}$ CRORES

A Decennial Record of Progress.

Year.	No. of Polices in force.	Existing Assurances.
1884	4.823	1,59,25,200
1894	20,110	5 26,08,850
1904	43,356	8 88,02,223
1914	65,269	12 37,10,910

Year.	Total Income.	Total Assets.
1884	6,77,552	14,41,429
1894	4259,,607	94,49,971
1904	43,64,808	2,47,18,8
1914	,72,46,0	4,96,8650

SPECIAL FEATURES.

Absolute Security—Low Rates—Liberal Conditions.
Forty years continuously increasing prosperity.
Ninety per cent of the entire Profits, after proviaing for the Reserve und, divided among the Policyholders every 3 years.
Native Lives are accepted at the same rates as Europeans
Loans granted to policyholders at reasonable rates.
Prompt Payment of Claims.

Influential and active agents wanted. Terms liberal.

:0

Full particulars, prospectus and proposal forms on application to:—

R. Paterson Brown
Manager

A. C. Lal,
Branch Secretary.
C. P. Berar & Khandesh
Nagpur.

N. N. 22

हें पत्र आकोला येथें कैलासवासी बळवंत गणाजी फडके यांच्या वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत नारायण बळवंत फडके यानें सदाशिवाश्रमांत छापून प्रसिद्ध केलें.

Regd-No. N 150

वऱ्हाडसमाचार.

Berar-Samachar.

वर्ष ५०] आकोला——सोमवार तारीख २४ माहे जानेवारी सन १९१६ ई० [अंक ४

वर्गणीचे दर

आकोल्यांतील लोकांस........१ रुपया
बाहेरगांवीं ट. हां. .... २ रुपये
वर्गणी आगाऊच घेण्याची वहिवाट आहे.

जाहिरात

मुंबई ब्यांकेची सेव्हिंग ब्यांक.

ह्या बँकेंत खालीं दिलेल्या अटीवर ठेवी ठेवितां येतात.

कोणत्याही वर्षाचे १ ले जानेवारी आणि ३१ दिसेंबर याच्या दरम्यान एक हजार रुपये पर्यंत पैसा ठेविला जाईल.

ठेवी दोन अथवा अधिक इसमांच्या नांवावर ठेवतां येतील आणि तो पैसा यापैकीं एकास अथवा जास्त इसमांस अगर यापैकीं मयताचे मार्गेराहीक त्यांस काढतां येईल.

व्याज दर साल दर शेकडा तीन रुपयाप्रमाणें दिलें जाईल. व्याजाची आकारणी प्रत्येक महिन्याची जी कनिष्ठ शिल्लक असेल तिजवर केली जाईल. मात्र पांच हजारावरील शिल्लक रकमेस व्याज नाहीं. नियमांच्या प्रती बँकेंत अर्ज केला असतां मिळतील.

मुंबई ब्यांक आकोला ९।९।०९ } S. Clements, एजंट

नं १

अस्सल अंगुरी.

हिंग

केवळ एक आणा तो. पवित्र केशर १॥ तो. शुद्ध शिलाजीत. -॥- तो. खालिस कस्तूरी रु. २५ तो. तिबेटी ममीरा रु. ३ तो.

काश्मीर स्टोर्स श्रीनगर नं० ५
नो० नं० २

हिंदुस्थानावर अरिष्ट

हिंदुस्थानांतील रहिवाशांच्या पाठीस ज्वर व हिवताप यांचें अरिष्ट सदोदित लागलें आहे. पण त्याचा प्रतिकार करण्यास बाटलीवाला यांचें हिवतापाचें औषध व गोळ्या ह्या रामबाण आहेत. ताप किंवा शीतज्वर येणारसें वाटतांच हें औषध घ्यावें. किं. १ रु.

बाटलीवाला यांच्या निस्तेज लोकांसाठीं शक्तिकारक गोळ्या

हें औषध घेतल्यानें भागवटा, मेंदूचे श्रम, पौरुषनाश, अशक्तता व क्षयरोगाचें स्वरूप, त्याप्रमाणें अजीर्ण इ. इ. विकार तावडतोब दूर होतात किं रु. १८८.

बाटलीवाला यांचें दंतमंजन.

हें दंतमंजन मायफळाशीं कांहीं इंग्रजी औषधांचा वैद्यकीय रीतीनें मिलाफ करून बनविलें आहे. किं. ८४

बाटलीवाल्याचें गजकर्णावर मलम.

यानें गजकर्ण, कुजली, खरूज यांचा विकार एका दिवसांत नाहींसा होतो. किं. ८४

हीं औषधें सर्व औषधी विकणाऱ्या दुकानावर व डॉ. एच. एल. बाटलीवाला जे. पी. मु. वरली लेबोरेटरी दादर, मुंबई यांजकडे मिळतात.

DR. H. L. Batliwala. Sons & Co Ltd
N. N. 3 Dadar Bombay.

चांदीचींभांडीं

नाशिक येथें तयार केलेलीं सर्व प्रकारचीं सुबक व वाटदार भांडीं आमचेकडे विक्रीस तयार असतात. मात्र माफक व्ही. पी. नें अगर रोखीनें पाठवू. मालाचे खरेपणाबद्दल ग्यारंटी देऊ.

पुरुषोत्तम रामचंद्र वैशंपायन
रविवार पेठ नाशिक सिटी.
नो. नं. ४

अतिशय पौष्टिक व स्तंभक विलासिनी वटिका.

शक्ती येण्याकरितां व ती कायम टिकण्याकरितां एकदां वापरा. पहिल्याच दिवशीं गुणाबद्दल औषध घेणाराची खात्री. किं० बाटलीस १२ आणे. पूर्ण गुणास ३ बा. अ. पत्रक सोबत.

सकळकळे अॅन्ड सन्स
शहर आकोला.

त्वरा करा. जंगी लूट अपूर्व लाभ

जानेवारी अखेर खर्च माफ.

उत्तम रंगदार निळीकाळी शाईच्या पुड्या पाव आणा दराच्या १०० रु. १। डायरी बक्षिस. पुडी २०० रु. २। कापडी डायरी. पुडी ४०० रु. ४ डायरी सोनेरी. इनाम न घेतां १००० पुडीस रु. ७॥

गुण न आल्यास पैसे परत.

वृद्धपण टाकून तरुणत्व प्राप्त करून घ्या.

तरुण मित्र पाक

किं० २ रु०

केस काढणारा रमेश सोप ३ वड्यांचे पेटीस रु. १ दोन पेट्यास १॥। रु. चार पेट्यास रु. ३ आग न होतां डाग पडणार नाहीं. उत्तम सुवासिक आहे.

पत्ता — दयालदास लालदास आ. कं.
जंगी स्टोअर बऱ्हाणपूर
नो. नं. ५

नोटीशीचे दर

दर ओळीस दीड आणा.
हेडिंगच्या दोन ओळी धरल्या जातील.
नोटीस सुवाच्य असली पाहिजे.

सूचनाः— गुरुवारच्या आंत येणाऱ्या नोटीसा त्याच आठवड्यांत घेतल्या जातील. पापुढें येणाऱ्या नोटीसास स्पेशल चार्ज पडेल.

विक्रीस तयार

आमचे छापखान्यांत दरखास्तीचे, वकीलपत्राचे, परत भरण्याचे, लिस्टफार्म पर्च्यांच व नकलेकारितां करावयाच्या अर्जाचे नमूने छापून तयार आहेत. ते आमचे छापखान्यात कोणत्याही वेळीं विकत मिळतील.

वऱ्हाडसमाचार कार्यालय, सदाशिवाश्रम, आकोला } मॅनेजर

श्री दत्तात्रय अलंकारालय कोल्हापूर

आमचे कारखान्यांत स्वतःचे देखरेखेखालीं, मुद्दाम तयार केलेले उत्तम सोन्याचे सुबक दागिने— मंगळसुत्र माळ, ठुशा-जोड, गुलाबाचीं फुलें, बिल्वदळी टीका, मुदा, अग्रफुलें सार्थी व घागऱ्याचीं वगैरे सर्व जातीचा माल—तसेच चांदीच्या मासोळ्या, चाळ, उपकर्णी, तार्टे, वाट्या, गडवे, इत्यादि माफक दरानें मिळतील. आम्ही सर्व सोनें न्याशनलचें शंभर नंबरी वापरीत असतों. व डागाचा उपयोगही नियमितच केलेला असतो. यामुळें जिन्नस पांढरे पडण्याची अगर वाईट निघण्याची भीति बाळगण्याचें मुळींच कारण नाहीं. आमचे जिनसाची लाख काढून वजन तोलून पाहावें. गिऱ्हाइकांची खात्री करून देण्यास आम्ही तयार आहों. व्यापाऱ्यास कमिशन मिळेल. ऑर्डरी प्रमाणें माल तयार करून देऊं, चांदी सोन्याचे खरेपणाबद्दल आम्ही जबाबदार आहों. माल रोखीनें अगर व्ही. पी. नें पाठविला जातो. ऑर्डरी बरोबर एक रुपया अगाऊ पाठविला पाहिजे.

श्रीदत्तात्रय अलंकारालय—कोल्हापूर
नो नं

कौतुकरत्नाकर

छिन्नमस्तानी धुमावती; मातंगी भैरव षोडश देवतांचे चित्रांसह पृष्ठसंख्या ६००; विषय ६०० वर आवृत्ती ५ वी. प्र. २००००,

बंगाल्यांतील कामरूपदेशी ही विद्या फार प्रबल असून तिकडील नटेली, लंगोटे, छाछू करणारे अज्ञानवादी यांचेकडून खरी माहिती मिळवुन सिद्धनागार्जुन मंत्र महोदधि, महानिर्वाणतंत्र उड्डीश वगैरे ग्रंथाचे आधारें हा भानुमती ग्रंथ तयार केलेला आहे. ह्याच धर्तीवर प्रसिद्ध झालेल्या इंद्रजाल, जादुबाई इतरसंग्रह, कौतुकचिंतामणी, किमिया, गुप्त गारुडी विद्या वगैरे पुस्तकांचा ह्याचेपुढें हिशेब नाहीं. यांत कोणते विषय आहेत याचा विस्तार कळविणें फार कठीण आहे. मंत्र तंत्र व यंत्र विधिपूर्वक करणें नियम ग्रहादिकांचीं वर्णनें भानुमती यंत्र वशिकरणशास्त्र नानाप्रकारचे स्तंभन प्रयोग, उच्चाटन, जारण, मारण प्रयोगविधि, औषधी हुन्नर, नानारंग कला, आत्मविद्यामेस्मेरिझम प्रयोगविधि वगैरे अनेक विषय आहेत. किं. ट. व्ही. पी. सह १॥ रुपया

कोकशास्त्र अथवा जीवनसौख्य.

ज्यांना खरोखरीच सौख्य भोगणें आहे त्या प्रत्येकांनीं हें पुस्तक अवश्य संग्रही ठेवावें. या पुस्तकांत कोणते विषय आहेत हे पुस्तकाच्या नांवावरून सहज समजण्याजोगें असल्यामुळें त्याचें वर्णन करणें नको. किंमत १ रुपया ट. ख. २ आणे.

पत्ताः— गंगाधर आर. आणि कंपनी.
हरिश्चंद्र बिल्डिंग मुंबई नं. ४

नो. नं. ७

जाहीर नोटीस

या जाहीर नोटिशीनें खालीं सही करणारा सर्वत्र लोक व साहू सावकार यांना कळवितो कीं, माझा सख्खा धाकटा भाऊ नामें केळाजी वा। नागोजी फुलमाळी रा. मोहबतपूर ता. मुर्तिजापूर याचा व माझा हिस्सावाटा निरनिराळा झाला. त्याची इस्टेट त्यांनीं सर्व गमाविल्या नंतर आतां तो माझ्या जिनगीची अफरातफर करूं पाहत आहे. वास्तवीक माझ्या जिनगींत त्याचा काडीचाही हक्क राहिला नाहीं. तरी सर्वत्रांस विनंती कीं कोणी त्याज जवळून माझी स्वतःची जिनगी कोणत्याही सबबीवर गहाण खरीदी अगर पट्यानें घेऊं नये. घेतल्यास ते मला कबूल नाहीं व होणार नाहीं, माझा मी मालक आहे. त्याज जवळून घेऊन कोणी फसूं नये. सबब आगाऊ सर्वत्रांस कळविलें आहे. कळावें. ता. १८-१-१९१६ इसवी.

सही

बाळाजी वा। नागोजी फुलमाळी रा. मोहबतपूर ता. मुर्तिजापूर पो. हीरपूर निशानी आंगठा खुद्द

नो. नं. ४६

नोटीस

नोटिस बेशर्मा बजाई मर्द महादू ढोरे कुणबी रा. शिंदखेड ता. आकोला

दीसः—

मी खालीं सही करणार नोटिस देतो कीं, तूं माझी सख्खी चुलती असून तुला आमच्या शिवाय दुसरे जवळचे वारस नाहीं. माझा चुलता सुमारें ७ वर्षांपूर्वी वारला. त्या नंतर त्वां आजपर्यंत १ शेत विनाकारण विकले. आतां अलिकडे पुनः त्वां इतर जिनगी विकण्याचा बेत केलेला दिसतो. तरी तुला असें करण्याचें कारण नाहीं. तुझा अन्नवस्त्राचा हक्क आहे. तो त्वां मजपासून पाहिजे तर घ्यावा. परंतु जिनगी अफरातफर करूं नये. केल्यास तुझे करणें रद्द समजले जाईल व तुज जवळून जे तुला फसऊन अशा रितीनें स्थावर जंगम जिनगी गहाण खरेदी पट्यानें वगैरे घेतील त्यांचा हक्क रद्द समजला जाईल. हें आगाऊ तुला व सर्वत्रांस कळविले आहे. कळावें. ता. १४-१-१९१६

सही

किसन वा। भगवान ढोरे कुणबी रा. शिंदखेड नि।। आंगठा खुद्द

नो. नं. ४१

जाहिर नोटीस

सर्वत्र लोकांस या जाहीर नोटिशीनें मी कळवितों कीं, आमचे तीर्थरूप रा. दवाजा तुकाराम यांनीं आह्मा दोघां भावात आपली जिनगी समान वाटून दिली. व त्यांत फक्त १ शेताचे बाबतींत पीक वाटणी दरसाल होत असे. यंदा आमचे वडील व माझा वडील भाऊ नांमें सीताराम या दोघांनीं मला कांहीं मिळूं नये या उद्देशानें सदरहु शेतांतील सबंध पीक दुसऱ्या इसमास विकलें. व त्याबद्दल एक पैसाही मला मिळूं दिला नाहीं. सध्यां वरील दोघांस कर्ज नाहीं. व पुढे होण्याचें कारण नाहीं. परंतु माझे विषयीं त्यांच्या मनाचा कल बदलल्यानें कदाचित सदहू जिनगी शेत सर्वे नं. १८ पोट हिस्सा नंबर १ मौजे नवथळ ता० आकोला येथील ते कोणी जवळ गहाण खरीदी अगर पट्यानें देतील असा संभव आहे. तरी सर्वांस कळवितो कीं वरील जिनगी कोणी गहाण खरीदी अगर पट्यानें माझ्या हिश्याची ह्मणजे पोटहिस्सा नं. १ चा घेऊं नये. घेतल्यास त्याची जबाबदारी वरील जिनगीवर अगर माझेवर नसून घेणारा फसेल करितां आगाऊ कळविलें आहे. कळावे तारीख १६।१।१९१६ इ.

सही

पुंडलीक देवाजी भालटिळक रा. भोड ता. आकोला द. खु.

नो. नं. ४२

वऱ्हाडसमाचार

मिती पौष वद्य ४ शके १८३७

मिसेस आनी बिझांट बाईचें स्वराज्य.

मिसेस आनी बिझांट बाईच्या संबंधानें आमचे ठायीं अत्यंत पूज्यबुद्धि आहे. त्यांनीं हिंदुस्थानांत थिऑसफीच्या प्रसारासाठीं आजपर्यंत केलेले दीर्घ परिश्रम अत्यंत श्रेयस्कर झाले आहेत. आमच्या प्राचीन धर्मग्रंथांविषयीं सुशिक्षित लोकांच्या मनांत एकेकाळीं जो अनादर स्पष्ट दिसत होता, तो नाहींसा करून त्याचे जागीं अत्यंत आदराची स्थापना करण्याचें दुष्कर कार्य त्यांनीं घडवून आणिलें आहे. हिंदुस्थानचा भविष्यकाळ अंधारमय होता, तो त्यांनीं उज्ज्वल केला आहे. हिंदुस्थानांत विश्वबंधुत्व स्थापित करण्याचें बरेंचसें श्रेय त्यांच्या थिऑसाफिकल चळवळीला दिलें पाहिजे. प्राचीन इतिहास, प्राचीनसंस्था, व प्राचीन परंपरा यांस पारखा होत चाललेल्या हिंदुस्थानाच्या डोळ्यांत त्यांनीं ज्ञानांजन घालून त्याला एक दिव्यदृष्टि त्यांनीं प्राप्त करून दिली आहे व या त्यांच्या उपकाराबद्दल हिंदुस्थान त्यांचा सदैव ऋणी राहील. आह्मी विद्यमानकाळच्या सद्गुरु मालिकेंत अग्रस्थानीं त्यांची गणना करतो ती येवढ्याच साठीं कीं त्यांनीं हिंदुस्थानच्या लोकांच्या स्वतःच्याच स्थितीसंबंधाचा दृष्टिकोन जो भलतीकडे लागला होता, त्याला त्याचें योग्य स्थान प्राप्त करून दिलें आहे. पण येवढ्यावरून त्यांचीं सगळींच मतें आह्मी प्रमाणभूत मानून चालतों अशी जर कोणाची समजूत झाली असेल, तर ती चुकीची आहे. त्यांची उद्योगावरची श्रद्धा जबर आहे. त्यांचें आशावादित्व अढळ आहे, त्यांचे विचार व वर्तन शुद्ध व तरुणांच्या मनाला स्फूर्तिदायक आहेत. पण त्यांची दृष्टि हिमाचलावरील पांढऱ्याशुभ्र चकाकणाऱ्या बर्फाच्छन्न शिखराकडे असते. पायाखालच्यावाटेंत खाचखळगे आहेत काय, त्या वाटेनें चालतांना काटे मोडतील काय, पदस्खलन होईल काय याची त्यांना भीती वाटत नाहीं. त्यांच्या स्वतःच्या मोठेपणाच्या लक्षणांपैकीं हें एक लक्षण आहे कीं अशा क्षुद्र गोष्टीकडे लक्ष देऊन त्या ध्येयापासून कधीं भ्रष्ट होत नाहींत. पण हा त्यांचा मोठेपणा सर्वांनाच साध्य नाहीं. त्यांना गुरुस्थानीं मानून चालणारांनीं त्यांचेंच सर्वथा अनुकरण करून चालावयाचें नाहीं. त्यांनीं स्वतःच्या बलानें आक्रमण करतां येईल, स्वतःच्या सामर्थ्यानें सिद्ध होईल, स्वतःच्या मनाच्या दृढतेनें जिंकतां येईल तेवढाच प्रदेश आपल्या दृष्टिपथांत नेहमीं ठेविला पाहिजे हें उघड आहे. मिसेस आनी बिझांट बाईनें स्वराज्याचें शिंग फुंकल्याबरोबर हुरळून जाऊन उड्या मारीत नाचूं लागणें किंवा आपल्या विचारांना स्वैर सोडणें कदापि श्रेयस्कर होणार नाहीं. राजकारण हा विषय कल्पना तरंगाचा नाहीं, या जड जगतांतल्या व्यवहाराचें क्षेत्र तें त्याचें क्षेत्र आहे. हें क्षेत्र विचाराच्या क्षेत्रासारखें अमूर्त किंवा अमर्याद नाहीं. त्याला कांहीं स्वरूप व मर्यादा आहे. या गोष्टीकडे मिसेस बिझांट बाईचें पर्वा लक्ष गेलें नव्हतें असें ह्मणण्यास आह्मी तयार नाहीं. मृतवत् निचेष्ट पडलेल्या समाजाला जागृत करतांना या गोष्टीकडे क्षणमात्र दुर्लक्ष करणेंच अवश्य असतें. त्याप्रमाणें स्वराज्याविषयींची महत्त्वाकांक्षा उत्पन्न करण्याचें वेळीं त्यांनीं राजकारणाच्या समर्यादित्वाकडे मुद्दाम डोळे झांक केली व प्रथम जागृति करण्याचें कार्य हातीं घेतलें. या कार्यांत त्यांना चांगलें यश आलें. लोक डोळे उघडून आपल्या राजकीय स्थितीचा विचार करूं लागले आहेत. या प्रमाणें आपल्या उद्दिष्टाचा पूर्वार्ध उत्कृष्ट रितीनें पार पाडल्या नंतर व लोक जागृत होऊन विचारक्षम स्थितीला आल्या नंतर त्या आतां स्वराज्या शब्दाचा जो मर्यादित अर्थ तो लोकांना समजावून सांगू लागल्या आहेत. कॉमनवील पत्राच्या नुकत्याच एका अंकांत त्यांनीं 'स्वराज्य' शब्दाचा कोणता अर्थ सध्याच्या चळवळींत अभिप्रेत असला पाहिजे याविषयीं चर्चा करतांना कित्येक फार महत्त्वाचे प्रश्न केले आहेत. हे प्रश्न पाहिले असतां त्या केवळ कल्पना तरंगांत गटकळ्या खाणार आहेत अशी जी कित्येक नेमस्तांची गैर समजूत झाली आहे ती खात्रीनें दूर होईल. वसाहतींचें स्वराज्य हा मूलमंत्र परलोकवासी गोखले यांनीं प्रचारांत आणिला आणि नेमस्तपक्षानें हा मंत्र कंठस्थ करून ठेविला आहे. पण मिसेस आनी बिझांटबाई विचारतात कीं वसाहतींचें स्वराज्य हें आपलें ध्येय मानणाऱ्या नेमस्त पक्षाला तरी आपल्या ध्येयाच्या स्वरूपाची पूर्ण ओळख झाली आहे काय? सर्व वसाहतींचें असें ठरावीक स्वराज्याचें स्वरूप कोणतें आहे? कानडा, आस्ट्रेलिया, किंवा दक्षिण आफ्रिका वगैरे वसाहतींतल्या स्वराज्यामध्यें भिन्नता नाहीं काय? बरें, त्यांनें स्वराज्य जसेंच्या तसें हिंदुस्थानला दिलें तर त्यापासून हिंदुस्थानचें हित होईल असें ह्मणतां येईल काय? स्वराज्य ही कांहीं स्थानांतर करण्यासारखी वस्तु नाहीं, समाजाच्या वाढीचें तें नांव आहे. कानडा व आस्ट्रेलिया या वसाहती इंग्रजांना [illegible] केल्यां आहेत. तेथील लोक इंग्रजच आहेत. त्यांच्या संस्था, परंपरागत आचार विचार सगळ पाश्चात्य आहेत. त्या संस्थांच्या व आचार विचारांचें जें परिणत स्वरूप तें त्यांचें स्वराज्य होय. हिंदुस्थानांत त्या स्वराज्याचें रोप आणून लाविलें तर तें येथें कसें टिकेल याचा विचार कोणी केला आहे काय? हिंदुस्थानच्या लोकांची मूळप्रकृति, परंपरा, आचारविचार, व परिस्थिति ही सर्व प्रकारें भिन्न असतां तेथें या परदेशाहून आणिलेल्या स्वराज्याच्या रोपाची वाढ इष्ट प्रकारें होईल असा नेम कोणाला सांगतां येईल? मिसेस बिझांटबाईची ही प्रश्नमालिका नेमस्तांना गोंधळून सोडणारी आहे यांत शंका नाहीं. या प्रश्नाचें प्रामाणिकपणानें उत्तर आतांपर्यंत खरोखर कोणी दिलेलें नाहीं, फार काय, पण या प्रश्नाचा खोलवर विचार व खल ही राष्ट्रसभेनें केलेला दिसत नाहीं. कदाचित् तो करण्याचा काळ अद्यापपर्यंत आला नाहा अशी नेमस्त पुढाऱ्यांची समजूत असेल. पण येथें बिझांटबाईना उलट असाही प्रश्न विचारतां येईल का नेमस्त पक्षाला त्याच्या स्वतःच्या ध्येयाची पूर्ण जाणीव नाहीं असे आपण घटकाभर धरून चाललों तरी तीच अनवस्था खुद्द तुमच्या स्वराज्याच्या ध्येयासंबंधानें नाहीं काय? स्वराज्याविषयीं तुह्मी लोकांत जागृति उत्पन्न केली खरी, पण तुह्मी तरी स्वराज्याचें कोणतें इष्ट स्वरूप लोकांपुढें मांडिलें आहे? तुमचें स्वराज्य वसाहतीच्या स्वरूपाइतकेंच किंबहुना अधिकच अनिश्चित नाहीं काय? या दृष्टीनें विचार केला ह्मणजे दोहींचा स्वराज्याविषयींचा वाद हा केवळ शद्बवाद आहे, दोन्ही पक्षांना आपण कशाबद्दल वाद घालीत आहों याची खरी कल्पना नाहीं असें ह्मणण्याची पाळी येते. असा शद्बवाद घालीत बसण्यांत, आणि काचेच्या बंगल्यांत राहणारानें दुसऱ्याला खडे मारण्यांत अर्थ काय आहे? असल्या शुष्क वादांत उत्साह नष्ट करण्यापेक्षां कांग्रेसच्या ज्या मागण्यांना अनुभवानें निश्चित स्वरूप प्राप्त झालें आहे त्यांनाच पुष्टि देऊन त्या मागण्या इंग्रज लोकांकडून कबूल करवून घेणें हा मार्ग अधिक श्रेयस्कर नाहीं काय? यंदाच्या राष्ट्रीय सभेचे अध्यक्ष सर एस. पी. सिंह यांनीं या स्वराज्याच्या वादाचा नुसता उल्लेख करून सोडून देण्यात जो शहाणपणा दाखविला, व सद्यः स्थितींत विशेष उपयोगी अशा वेचक मागण्यांवरच आपल्या भाषणांत जो जोर दिला तो त्यांच्या सारख्या व्यवहारज्ञ मुत्सद्यास योग्य असाच होता. बिझांट बाईचें गुळमुळीत स्वराज्य ही नको आणि नेमस्तांचें अनिश्चित वसाहतींचें स्वराज्य ही नको, कांग्रेसनें ज्या व्यावहारीक व निश्चित स्वरूपाच्या मागण्या केल्या आहेत त्यांनांच मूर्त स्वरूप द्या, अशा जोराची मागणी सगळे पक्ष एक होऊन निग्रहानें करतील तर हिंदुस्थानचें त्यापासून जें हित

होईल त्याच्या शतांशानें ही प्रस्तुतच्या शब्दवादानें लाभ होणार नाहीं.

खरें काम.

मागसलेल्या जातींस उत्तेजन देऊन पुढें आणणें व त्यांना उच्च वर्गाच्या बरोबरीला नेऊन सोडणें हा सध्या सुशिक्षित लोकांमध्यें आवडता विषय होऊन बसला आहे. पण हें कार्य जर समाजानें बहिष्कृत मानलेल्या लोकांना एका ताटांत घेऊन जेवण्यानें साधतें, तर परिषदा व उपदेशक, शाळा, आणि शिक्षण यांची यातायात कशाला हवी होती ? सहभोजनानें कनिष्ट प्रतीच्या लोकांना क्षणभर आपण उच्चवर्गाच्या बरोबरीला आलों असें समाधान वाटेल. पण हें समाधान टिकेल काय ? सरकारी कारभारांत नेमणुका करण्याची, किंवा म्युनिसिपालिटींत बसून काम करण्याची वेळ आली ह्मणजे मी न्यायमूर्ती चंदावरकराच्या मांडीशीं मांडी लावून जेवलों आहें असें सार्टिफिकेट सरकारांत चालेल काय? किंवा त्यामुळें स्थानिक स्वराज्याचें काम दक्षतेनें करण्याची पात्रता एखाद्या महाराचे अंगीं येईल काय? सहभोजनानें विद्वत्ता, कार्यक्षमत्व, औद्योगिक उन्नति, धर्मौदार्य, मानसिक उन्नति, वगैरे गोष्टीपैकीं किती गोष्टी साधतां येतील? सहभोजनानें महाराच्या घरांत संपत्ति येईल काय? सहभोजन आटोपल्यावरोबर दिवाणखाना सोडून जातांना एखाद्या महाराच्या मनाला किती उदासीनता वाटेल, याचा विचार कोणीच कसा करीत नाहीं? समाजोन्नतीचा खरा मार्ग ह्मणजे सहभोजनें नव्हेत, तर शिक्षणाचा प्रसार व सहकारित्व हा आहे, ही गोष्ट उतावळे सुधारक कसे विसरतात?

लोकशिक्षणाची विस्मृति.

मातृभाषेतून शिक्षण दिलें असतां त्याचा प्रसार सामान्य लोकांत झपाट्यानें होईल ह्मणून त्याचा पुरस्कार करणारे अलीकडे पुष्कळ निघत आहेत. यांत अनेक संस्थानिक ही आहेत ही संतोषाची गोष्ट आहे. पण आश्चर्याची गोष्ट ही आहे कीं आपापल्या संस्थानाच्या कारभाराचे वार्षिक रिपोर्ट देशी भाषांत प्रसिद्ध करून आपल्या संस्थानाची खरी खरी स्थिति लोकांना माहित करून देण्याचें लोक शिक्षणाचें कार्य करण्याचें उदाहरण अद्याप एका ही संस्थानिकानें घालून दिलेलें नाहीं ! संस्थानांच्या कारभाराचे वार्षिक रिपोर्ट पोलिटिकल एजंट, व वरिष्ठ अधिकारी यांच्या माहिती साठीं इंग्रजी भाषेंत प्रसिद्ध होणें अवश्य आहे हें आह्मांस कबूल आहे, व त्यासाठीं ते इंग्रजींत प्रसिद्ध करण्यास आमची बिलकूल हरकत नाहीं. पण त्याबरोबर लोकांना ही आपल्या संस्थानाच्या स्थितीचें ज्ञान होण्याची अवश्यकता आहे ही गोष्ट संस्थानिकांनीं विसरतां कामा नये. संस्थानाचा कारभार ही एक लोकांची ठेव आपले पाशीं आहे ही राजनीतीची उदात्त कल्पना पाश्चात्य संस्कृतीच्या संसर्गानें आमचे संस्थानिकांना लाभली आहे व म्हैसूर, त्रावणकोर, बडोदा, सांगली वगैरे संस्थानांतून रयतेच्या प्रतिनिधींच्या सभा वेळोवेळीं भरविणें व लोकांच्या तक्रारी ऐकून त्यांचा विचार करणें हें त्याच संसर्गाचें एक दृश्य फळ आहे. त्याच प्रमाणें, किंबहुना त्याहूनही अधिक महत्त्वाची व लोकांमध्यें सुविचार जागृति करणारी गोष्ट ह्मणजे लोकांपुढें संस्थानच्या कारभाराचा अहवाल मांडून त्यांच्या टीकेला उत्तेजन देणें ही आहे. कित्येक संस्थानिकांनीं लोक शिक्षणाच्या स्तुत्य उद्देशानें वर्तमानपत्रें ही काढलीं आहेत. पण जयाजी प्रतापासारखीं हीं वर्तमानपत्रें केवळ राजाच्या स्तुतिपाठकाचेंच काम करीत राहतील तर हा एवढा केलेला खर्च निष्कारण होईल. अशा वर्तमानपत्रांतून राज्य कारभाराचा अहवाल साग्र देशी भाषांतून प्रसिद्ध व्हावयास पाहिजे, इतकेंच नाहीं, तर त्यांतून लोक मताची निदर्शक अशी निस्पृहपणाची टीका ही प्रसिद्ध व्हावयास पाहिजे. पण तो काळ अद्याप दूर असला तरी निदान तूर्त राज्यकारभाराच्या वार्षिक अहवालाचें देशी भाषेंत भाषांतर होऊन तें तरी लोकांना वाचण्यास अवश्य मिळालें पाहिजे. या प्रीत्यर्थ संस्थानिकांच्या पदरच्या एक मोटारगाडीच्या किंमती इतका ही खर्च लागणार नाहीं, व लागला तरी मोटारगाडीपेक्षां तो खात्रीनें अधिक सत्पात्रीं केल्यासारखा होईल. सध्याची लोकशिक्षणाविषयींची संस्थानिकांची विस्मृति कोणत्याही प्रकारें इष्ट किंवा संस्थानिकांना भूषणावह नाहीं येवढेंच आह्मांस तूर्त सांगावयाचें आहे.

नवे व्हाइसराय.

प्रस्तुतचे व्हाइसराय लॉर्ड हार्डिंग साहेब यांच्या कारकीर्दीची मुदत मार्च अखेर संपणार, तेव्हां आतां पुढें त्यांची मुदत वाढविण्यांत येणार कीं दुसऱ्या कोणा मुत्सद्याची त्यांचे जागीं नेमणूक होणार या विषयींची चर्चा हिंदुस्थानांत सुरू होती. पुष्कळांचा तर्क होता कीं लॉर्ड हार्डिंग यांचीच मुदत आणखी वाढविण्यांत येईल; आणि सध्याच्या महायुद्धाच्या गडबडीच्या स्थितींत तसें झालें असतें तर तें हिंदुस्थानला व एकंदर ब्रिटिश साम्राज्याला हितावहच झालें असतें यांत शंका नाहीं. कारण लॉर्ड हार्डिंग साहेबांनीं हिंदुस्थानच्या लोकांची मनें सहानुभूति व प्रेम यांनीं पूर्णपणें वश करून घेतल्यामुळेंच सध्याच्या बिकट प्रसंगीं हिंदुस्थानांत सर्वत्र शांतता व समृद्धि नांदत आहे. व हिंदुस्थानचे लोक ब्रिटिश राजसत्तेविषयीं ममताबुद्धि बाळगून तिच्या संरक्षणासाठीं आपल्या प्राणाचे सुद्धां बळी अर्पण करण्यास तयार झाले आहेत. सांप्रतच्या युद्धामुळें व्यापाराची झालेली हानि व ती भरून काढण्यासाठीं आणि हिंदुस्थानच्या औद्योगिक उन्नतीसाठीं सरकारचे व लोकांचे चाललेले यत्न हे सध्यां अतिशय महत्त्वाचे विषय आहेत, पण त्याच्या ही पेक्षां हिंदुस्थानचा ब्रिटिश सरकाराशीं जडलेला राजकीय संबंध हा विषय अधिक महत्त्वाचा आहे, व लॉर्ड हार्डिंज यांनीं हिंदुस्थानासंबंधानें ठेवलेलें धोरण हेंच ब्रिटिश राज्यकर्त्यांचा हिंदुस्थानासंबंधानें बदललेल्या दृष्टिकोनाच्या मुळाशीं आहे अशी लोकांची यथार्थ समजूत झालेली आहे. युद्धसमाप्तीनंतर स्वराज्याचे अधिकार आपणास मिळतील अशी जी आकांक्षा सुशिक्षितांचे ठायीं उत्पन्न झालेली आहे. व त्या साठीं सगळ्या भारतवर्षांत जी मानसिक चळवळ सुरू आहे तिला कारण ब्रिटिश न्यायदेवतेची युद्धामुळें जागृत झालेली जागृति हें तर खरेंच; पण त्या न्यायदेवतेविषयींची श्रद्धा लोकांच्या मनांत बद्धमूल होण्यास लॉर्ड हार्डिंज साहेबांचें कांटेतोल वर्तन विशेषतः कारण झालें आहे. अशा वेळीं ब्रिटिश सरकारनें लॉर्ड हार्डिंज साहेबांचीच मुदत वाढविली असती तर तें ब्रिटिश सरकारास व हिंदी प्रजेस उभयतांस ही हितावह झालें असतें. पण ब्रिटिश प्रधान मंडळाचा निर्णय अन्य तऱ्हेनें होऊन लॉर्ड चेम्सफर्ड यांची नेमणूक सदर मंडळानें जाहिर केली आहे. लॉर्ड चेम्सफोर्ड यांचें पूर्ववृत्त विलायतच्या व इकडील इंग्रजी वर्तमानपत्रकारांनीं जें प्रसिद्ध केलें आहे त्यावरून इतकेंच दिसतें कीं ते लष्करी हडेलहप करणारे अधिकारी नाहींत. त्यांना आस्ट्रेलियांतल्या एका प्रांताच्या गव्हर्नराच्या कामाचा अनुभव आहे. पण आस्ट्रेलिया व हिंदुस्थान यांच्या राजकीय स्थितींत कांहींच साम्य नाहीं; अर्थात् एका ठिकाणचा अनुभव भिन्न परिस्थितींत दुसऱ्या ठिकाणीं कितीसा उपयोगीं पडेल या विषयीं कित्येकांनी जी शंका प्रदर्शित केली आहे ती अगदींच निरर्थक नाहीं. लॉर्ड चेम्सफर्ड हे मुत्सद्दी नाहींत असें ही सांगण्यांत येतें. पण प्रस्तुत सारख्या आणीबाणीच्या प्रसंगीं हिंदुस्थानचीं राज्यसूत्रें धारण करणाराचे ठायीं या गुणाची विशेष अवश्यकता असली पाहिजे. हिंदीलोकांचीं मनें ओळखून व त्यांच्या आकांक्षा हळूहळू पूर्ण होतील अशी योजना करून हिंदी प्रजेचीं मनें संतुष्ट ठेवणें हें कार्य सामान्य नाहीं. त्याचप्रमाणें ईजिप्त, तुर्कस्थान इराण, जपान, वगैरे ज्या ज्या परदेशाशीं हिंदुस्थानचा संबंध येतो त्यांच्या त्या संबंधाचें पूर्ण ज्ञान असणारा, खंबीर मनाचा व विशेषतः हिंदुस्थानचा कारभार बादशहा पंचम जॉर्ज यांच्या इच्छेप्रमाणें सहानुभूतिपूर्वक करणारा व्हाइसराय उत्कृष्ट प्रतीचा मुत्सद्दी व तोही उदार मताचा असला पाहिजे. पण लॉर्ड चेम्सफर्ड यांच्या आतांपर्यंतच्या चरित्रावरून तसे ते आहेतच अशी खात्री देतां येत नाहीं. यापेक्षां मि. मॅकेना, हारकोर्ट किंवा किचनर हे अधिक यशस्वी व्हाइसराय झाले असते. परंतु प्रसंगानें मनुष्याच्या अंगचे प्रच्छन्न गुण प्रकट होतात असें ह्मणतात. तसा कांहीं प्रकार लॉर्ड चेम्सफर्ड यांच्या संबंधांत घडला, आणि हिंदुस्थानाला लॉर्ड हार्डिंज यांचा विसर पाडणारा व्हाइसराय अकल्पित रीतीनें प्राप्त झाला तर हिंदुस्थानचे भाग्य ह्मटलें पाहिजे. इंग्रजी पत्रें नव्या व्हाइसराय साहेबांच्या गुणांची जी तारीफ करीत आहेत ती कितपत यथार्थ आहे याचा निकाल आज सांगतां येत नाहीं. भावी व्हाइसराय साहेबांची कारकीर्द अर्धी अधिक झाल्यानंतर त्या गोष्टीचा निर्णय होईल. तूर्त या प्रशंसेवर विशेष भरंवसा ठेवतां येत नाहीं. कारण ज्याप्रमाणें प्रत्येक व्रताला 'व्रतानामुत्तमंव्रतम्' ह्मणण्याची आमच्या पुराणिकांची रीत आहे त्याप्रमाणें कोणीही गव्हर्नर किंवा व्हाइसराय नेमला जावो, त्याच्या भावी कारकीर्दीचें भपकेदार चित्र वाचकांच्या पुढें मांडण्याची इंग्रजी पत्रांची रीतच आहे. उगवत्या सूर्याचे उपासक ते आहेत. पण तो तेजोनिधि अस्ताचलास जाते समयीं त्याची संभावना हिंदी प्रजेकडून ज्या रीतीनें होईल तिजवरूनच त्याच्या पात्रतेची खरी परीक्षा होईल. तो समय येईपर्यंत मुग्ध राहणं हेंच विचारी माणसास श्रेयस्कर आहे. ह्मणून आह्मी नव्या व्हाइसराय संबंधानें तूर्त कांहींच बरें वाईट लिहूं इच्छित नाहीं.

अशुभलक्षण.

जपानचे मुख्य प्रधान काउंट ओक्यूमा हे ता. १३ जानेवारी रोजीं मोटार गाडींतून चालले असतां टोकियो शहरांत खुद्द जपानच्या राजधानींत अर्थात् उत्तम पोलिसाच्या बंदोबस्ताचे जागीं-त्यांच्यावर कोणीं बांब टाकिले, पण त्यांचा स्फोट न झाल्यामुळें प्रधानाचा जीव बचावला अशी खबर प्रसिद्ध झाली आहे. बांबसारख्या नाशकारक अस्त्राचा प्रयोग राजपुरुषाच्या जिवाची हानि करण्यासाठीं करण्याची बुद्धि राजभक्तीसाठीं चिरप्रसिद्ध असलेल्या जपानांत थोड्याशा लोकांना तरी कां व्हावी? हें शुभ लक्षण दिसत नाहीं.

शाळा आणि नाटकें.

शाळांतल्या विद्यार्थ्यांनी नाटकें करावीं कीं करूं नये या संबंधानें मराठी वर्तमानपत्रांतून अनेक वेळां चर्चा झालेली आहे, आणि पुण्याच्या न्यू इंग्लिश स्कूल व नूतन मराठी विद्यालयासारख्या खाजगी पण नमुनेदार शाळांच्या चालकांचा अनुभव हा जर या प्रश्नाच्या निकालाच्या संबंधांत प्रमाणभूत धरला तर तो निकाल विद्यार्थ्यांनीं नाटकें करण्याच्या विरुद्ध आहे असें स्पष्टपणें सांगणें भाग आहे. विद्यार्थ्यांनीं नाटकें करून दाखविण्याचा प्रघात महाराष्ट्रांत न्यू इंग्लिश स्कूलच्या चालकांनीं प्रथम घालून दिलेला नसला तरी त्या चालकांनीं त्यांच्या हातीं त्यावेळीं असलेल्या 'केसरी' पत्रांत अनुकूळ अग्रलेख लिहून व त्या कामीं विद्यार्थ्यांस प्रोत्साहन देऊन तो प्रघात इतका रूढ केला कीं आतां बहुधा प्रत्येक हायस्कुलांतल्या विद्यार्थ्यांना संमेलनाचे वेळीं नाटकें करण्याचा मोह पडतोच पडतो. पुढें कांहीं दिवसांनीं मुलांनीं अभिनय करून दाखविण्यासारखीं नाटकें मुद्दाम लिहिण्याची सुधारणा करण्यांत आली, व असें पहिलें नाटकें नूतन मराठी विद्यालयांतल्या एका शिक्षकानें तयार करून तें आपल्या विद्यार्थ्यांकडून रंगभूमीवर आणिलें. हें नाटक ह्मणजे तेजोभंग हें होय. पुढें त्याचेंच अनुकरण न्यूइंग्लिशस्कूलनें केलें. ही सुधारणा इष्ट दिशेनें झाली यांत शंका नाहीं. तथापि या सुधारणेनें मूळचा प्रश्न कायमचा सुटला असें मात्र नाहीं. कारण

पुढें जसजसा अनुभव येत गेला, तसतसा या शाळांच्या चालकाकडून विद्यार्थ्यांनीं नाटकें करण्याच्या संबंधांत अधिक कडक निर्बंध घालण्यांत आले व त्यानें हीं काम भागेना, तेव्हां नाटकें करण्याचा प्रघात या दोन शिक्षण संस्थांनीं आज कित्येक वर्षे अजीबात बंद केला आहे. या प्रमाणें या प्रश्नाचा इतिहास आहे या दोन शिक्षणसंस्थांच्या अनुभवाचा फायदा इतर कित्येक शिक्षणसंस्थांनीं ही घेऊन नाटक करण्याचा प्रघात बंद केला आहे. बंगाल्कडे हा प्रघात अद्याप आहे. तथापि सर रवींद्रनाथ टागोर यांच्या शांतिनिकेतन नामक विद्यालयानें या प्रघातांत आणखी एक नवा प्रकार घुसडला आहे. तेथें विद्यार्थीच नाटक प्रयोगांत सामिल होतात असें नाहीं,] तर खुद्द अध्यापक ही या प्रयोगांत स्वतः रंग फासून अभिनयाचे कामीं विद्यार्थ्यांचे मार्ग दर्शक होऊं लागले आहेत. या विद्यालयाकडून या माघमासांत 'फाल्गुनी' नांवाच्या एका बंगाली नाटकाचा प्रयोग होण्याचें ठरलें आहे. या प्रयोगांत खुद्द सर रविंद्रनाथ टागोर व इतर अध्यापक विद्यार्थ्यांच्या बरोबरीनें नाटकांत अभिनय करणार असें कळतें. या नाटकाचें उत्पन्न बंगालांतल्या दुष्काळपीडितांच्या दुखःनिवारणाकडे जाणार आहे. उद्देश चांगला आहे, पण सत्कार्यास मदत करण्याचा हा मार्ग कितपत हितपरिणामी होईल या विषयींचा प्रश्न आहे. इकडच्या पेक्षां तिकडे निराळा अनुभव या नवीन सुधारणेमुळें येतो कीं काय हें पाहिलें पाहिजे.

विलायतेंतले हिंदी विद्यार्थी

यंदाच्या राष्ट्रीय सभेनें जे नवे विषय हातीं घेतले त्यांतला एक अत्यंत महत्त्वाचा विषय विलायतेंतल्या हिंदी विद्यार्थ्यांचीं दुःखें हा होता. या विषयाकडे हिंदुस्थानचें लक्ष अद्याप जावें तसें गेलें नाहीं ही दुःखाची गोष्ट आहे. पण दिवसें दिवस या विषयाला जें निकडीचें स्वरूप येत चाललें आहे त्यावरून या विषयाकडे दुर्लक्ष करून चालणार नाहीं असें दिसतें. हिंदुस्थानांतल्या हिंदुस्थानांत विद्यार्थ्यांची स्थिति अतिशय कष्टमय होत चालली आहेच, पण विलायतेंत आपणांस हवें तसें उत्कृष्ट प्रतीचें शिक्षण मिळवितां येईल व आपण देशाच्या उन्नतीला हातभार लावूं अशा उमेदीनें हजारों रुपये खर्च करून विलायतेंस जाणारांची ग्रहदशा तेथें त्यांना अधिकच जाच करणारी होते हें पाहून मन अधिकच खिन्न होतें. नुकतेच विलायतेहून यशस्वी होऊन आलेले मि. जिवराज मेहता यांनीं आपल्या विद्यार्थी बंधूंचीं जीं दुःखें निवेदन केलीं ती अत्यंत हृदयद्रावक आहेत. तीं दुःखेंहीं--जे केवळ खोऱ्यानें पैसे ओढण्यास शिकण्यासाठीं (ब्यारिस्टर होण्यासाठीं) विलायतेस जातात त्यांची गोष्ट राहो, पण औद्योगिक व शास्त्रीयशिक्षण घेण्यासाठीं जातात त्यांच्याविषयीं सहानुभूति वाटली पाहिजे. या विद्यार्थ्यांचा अगोदर कारखान्यांतून प्रवेशच होत नाहीं. झालाच तर त्यांना व्यावहारिक शिक्षण मिळत नाहीं त्यासाठीं दोन दोन हजार रुपये देण्यास तयार होऊन ही तें शिक्षण न मिळतां त्यांना विन्मुख होऊन यावें लागतें. कित्येकांना तर येवढ्या मोठाल्या रकमा दिल्याबद्दल पश्चात्ताप होण्यासारखें शिक्षण देण्यांत येतें. स्टेट सेक्रेटरीच्या मार्फत हिंदुस्थानसरकार दरसाल पांच कोटि रुपयांचा माल विलायती कारखानेवाल्यांकडून खरीद करतें. अर्थात् येवढ्या मोठ्या गिऱ्हाईकाच्या उपयोगीं थोडें तरी त्या कारखानदारांनीं पडावें, पण तशी बुद्धि त्यांना होत नाहीं. स्टेट सेक्रेटरींनीं जपानी, चिनी, स्पानिश वगैरे सरकाराप्रमाणें हिंदी विद्यार्थ्यांसाठीं आपलें वजन खर्च करून हिंदी विद्यार्थ्यांकरितां सवलती मिळवाव्या, पण तें ही त्यांच्या हातून होत नाहीं. यासंबंधांत पुष्कळ चळवळ केल्यावर एक कमिटी नेमण्यांत आली, पण तींत या विद्यार्थ्यांचा एक ही प्रतिनिधि घेण्यांत आला नाहीं. हिंदी विद्यार्थ्यांची तक्रार रास्त आहे अशी कमिटीची खात्री झाली, व तिनें कांहीं सवलती मागितल्या पण तसें करणें शक्य नाहीं असें ह्मणून अंडरसेक्रेटरी साहेबांनीं त्यांच्या शिफारशीला वाटाण्याच्या अक्षता लाविल्या. हिंदी विद्यार्थ्यांच्या हितासाठीं ह्मणून सरकारानें एक खातें उघडलें, पण तें खातें उघडण्याचा उद्देश काय याची खबर ही स्टेट सेक्रेटरी साहेबांना नाहीं, पण त्या प्रित्यर्थ हिंदुस्थानला दरसाल एक लक्ष रुपये खर्च मात्र निष्कारण द्यावा लागत आहे! या खात्यानें हिंदी विद्यार्थ्यांच्या फायद्याची एकही गोष्ट गेल्या ६ वर्षांत केली नाहीं; उलट कॉलेजांतून हिंदी विद्यार्थ्यांचा प्रवेश होऊं नये या कमीं मदत केली! या खात्याची हिंदी विद्यार्थ्यांविषयीं नेहमीं संशयी वृत्ति असते. सारांश, हिंदी प्रजेचे नागरिकत्वाचे हक्कास हिंदी विद्यार्थी मुकण्याचा प्रसंग आलेला आहे. या दुःखाच्या अत्यंत हृदयद्रावक कहाणींतला एक चतुर्थांश भाग जरी खरा असला, तरी तो खऱ्या हाडाच्या इंग्रजास लाजिरवाणा आहे असें जें मि. हार्नीमन यांनीं ह्मटलें आहे तें सर्वथा खरें दिसतें. प्रस्तुतच्या युद्धामुळें इंग्रज जनतेचा हिंदुस्थानासंबंधानें दृष्टिकोन बदलत चालला आहे असें नुसतें सांगण्यांत अर्थ नाहीं. त्याचें प्रत्यक्ष प्रमाण कृतींत दिसल्यावांचून नुसत्या शद्बावडंबरानें कोणीं फसूं नये, आणि या बाबतींत नेटाची व जोराची चळवळ चालवून हिंदुस्थानचा आक्रोश इंग्रजांच्या न्याय बुद्धीस खडबडून जागी करील असें होणें अत्यंत अवश्य आहे. राष्ट्रीय सभेनें हा प्रश्न यंदा हातीं घेतला आहे. तिच्या प्रयत्नाला सर्व प्रजेकडून जोराचें साह्य मिळाल्याशिवाय तिच्या प्रयत्नाला यश प्राप्त होणें कठीण आहे.

महायुद्धाचा रंग.

दर आठवड्याला युरोपांतल्या महायुद्धाचा रंग पालटत आहे. गेला आठवडा बारीक सारीक गोष्टींसंबंधानें बराच चळवळीचा गेला. जर्मन बादशहा (केसर विल्यम) हें बरेच आजारी आहेत व त्यांची बहीण व इतर आप्तसंबंधीं त्यांच्या भेटीसाठीं धावून गेले आहेत अशा तारा एकापक्षाकडून येतात, तर उलट पक्षाकडून असें ही जाहिर करण्यांत येते कीं केसर बरे झाले असून ते समरभूमीकडे रवाना ही झाले आहेत! खरा प्रकार काय असेल तो सर्वसाक्षी परमेश्वराला ठाऊक! कित्येक तर केसर बादशहा मरण पावल्यास पुढें काय होईल या विषयीं तर्क लढवीत बसले आहेत! कॉर्फ्यू हें बंदर तर दोस्त राष्ट्रांनीं आपल्या ताब्यांत घेतलेंच. तेथील आस्ट्रियन वकील व आस्ट्रियन लाइड कंपनीचा एजंट यांना कैद करण्यांत आलें आहे, अशी अधेवट सरकारी बातमी आहे. सार्बियन सरकारचें ठाणें स्कुटारीहून उठवून ब्रिंडिजी येथें नेण्यांत आलें आहे, व त्याबद्दल इटलीनें आनंद प्रदर्शित केला आहे. इटली सार्वियाला मदत करीत नाहीं अशी जी मध्यंतरी बातमी आली होती तिच्यावर या बातमीनें आतां विरजण पडेल. सालोनिका येथील दोस्त राष्ट्रांच्या फौजा पक्क्या बंदोबस्तानें राहिल्यां आहेत. तेथील ब्रिटिश व फ्रेंच फौजांचें सेनापत्य जनरल सारेल यांनीं आपल्या हातीं घेतलें आहे वर्डुन येथें ज्यांनीं जर्मन युवराजाला चांगला हात दाखविला तेच हे जनरल सारेल होत. ग्यालिशीयामध्यें निकराची लढाइ चाललीच आहे. या ठिकाणीं राशियन फौज करीत असलेल्या मर्दुमकीची फार तारीफ होत आहे. बेलज्यममध्यें जर्मन फौज सपाटून मार खात आहे. इकडे राशियानें ही तुर्कांची पाठ पुरविली आहे. पश्चिम रणक्षेत्र तोफांच्या गर्जनांनीं दुमदुमत आहे. ईजिप्तकडे इंग्रज लोकांपुढें आरबांचें कांहीं न चालल्यामुळें ते पळत सुटले आहेत. सारांश, जिकडे पाहावें तिकडे दोस्त राष्ट्रांची विजयपताका फडकत आहे.

वऱ्हाडवृत्त.

हवामान—शिशिर ऋतूची गुलाबी थंडी व दिवसाचा तीव्र ताप यांनीं सध्यांची समशीतोष्णता थोडी लवकरशी वाटते. मध्यंतरीं विरळ अभ्रेंही येतात. पीकें व बाजारभाव समाधानकारक असून या युद्धाच्या दिवसांतही थोडा अधीक आरामच आहे.

अलिशान नामदार सर बेंजामिन राबर्टसन हे वाशिमाहून रिठाड, रिसोड, मोप, हीं गांवें घेऊन येत्या रविवारीं लोणारास जातील आणि नंतर ता. १३ फेब्रुवारी पर्यंत बुलडाणे जिल्ह्यांत फिरणार आहेत. या दवऱ्यामध्यें शहरें वगळून वऱ्हाडच्या ग्रामसंस्थांची माहिती मिळविण्याचा प्रयत्न दिसतो.

प्लेगाचा दवरा--निसर्गाच्या मंदिरांत जे आरोग्याचे नियम मोडतात त्यांस ताळ्यावर आणण्यासाठीं प्लेगाचा दवरा जिल्हाधारीनें खालील स्थळीं चालूं आहे. या अधिकाऱ्याचीं मौन–व्याख्यानें शिकवितात कीं सर्वांनींच आपली स्वच्छता एकदम अंमलांत आणावी आणि सहकारीत्वानें आपापलीं गृहें, ग्राम व शहरें हीं मनुष्याच्या देवपणाला शोभेल अशीं ठेवावींत.

जिल्हा	दूषित स्थळें
उमरावती —	उमरावती, मोर्शी, बडनेरा, इलिचपूर, परतवाडा, शिरसगांव, खोलापूर व लहान लहान २६ खेडीं
यवतमाळ—	यवतमाळ व दारव्हा
अकोला —	वाशिम, आकोट, हिवरखेड, बारशीटाकळी, कारंजा, बाळापूर, पातुर व इतर ३१ खेडीं
बुलडाणा—	शेगांव, खामगांव व ७ खेडीं

आकाश सौंदर्य—सूर्यास्ताचे तांबडे व सोनेरी रमणीय वर्ण पश्चिम क्षितीजाला विलक्षण रंगवितात अशावेळीं शुक्र आपल्या अनुष्ण प्रकाशाची वृष्टी करूं लागतो आणि त्याच्या खालीं मकर राशीच्या कुंभा जवळील अंशामध्यें बुध हा ग्रह आपल्या मंद प्रकाशानें आपली सूक्ष्म आकृती व्यक्त करीत आहे. बुधाचें दर्शन येत्या एकादशीपर्यंत सायंकाळीं एक घटकाभर दिसून पुढें बुधाचा अस्त होईल. शुक्रावर मीन राशीच्या पथांत गुरु हा ग्रह देखील पूर्ण तेजस्वी असून पृथ्वीवर अनुग्रह करीत आहे. त्याच्या पुढें पूर्व भागाला तो तेजःपुंज लुकलुकणारा व्याध पाहतांच त्याच्या उत्तर भागाला शनीची ओळख पडेल. आणि रात्रीचे नऊ वाज. ण्याच्या सुमारांत चंद्राच्या उत्तर भागाला मंगळ हा लाल तेजोगोल दिसूं लागतो- मंगळाची आकृती देखील मोठी आहे. या पुढील कृष्णपक्षाच्या रात्रीं तर हे ग्रह व इतर तेजस्वी तारे यांनीं आकाशाची शोभा इतकी हृदयंगम दिसेल कीं रात्रीची दोन घटका मौज पाहून नेत्रांचें साफल्य वाटेल.

हकीम महमद सइहूर रहिमान दिल्लीवाले हे येथें आले असून ते आपल्या वैद्यकींत फार कुशल आहेत असें सांगतात. त्यांचा विचार या शहरीं कांहीं महिने राहण्याचा असून महमद बशीरुद्दीन यांच्या फालीज रोगावर औषधोपचार करण्याचा आहे. गरजूंनीं अनुभव घेऊन पहावा.

रावसाहेब रामचंद्र विष्णु महाजनी हायकोर्ट वकील, आकोला यांनीं येथील मुनसिपालिटीच्या व्हाइस चेअरमनची जागा मंडळीच्या आग्रहास्तव पत्करली असून मुनसिपल कारभार पुनः नमुनेदार करण्याचा त्यांचा विचार आहे. स्वराज्याचा हा पहिला श्रीकार होय.

तात्कालिक औषधोपचार करण्याची विद्या शिकविण्याचे सेंट जॉन आंबुलंसचे वर्ग येथें काढण्यासाठीं जाहिर सभा गेल्या बुधवारीं भरली होती. आणि खानबहादुर विलायतुल्लाखान यांनीं या नव्या उपक्रमाचे लाभ सर्वांस समजाऊन सांगितले.

स्वागत— आमच्या प्रांताच्या प्रांतिक परिषदेचे डेप्युटेशनाची मुलाखत सर बेंजामिन यांनीं गेल्या १२ वे तारखेल घेऊन परिषदेच्या ठरावांचा स्वीकार करून युनिव्हरसिटी व प्राथमिक शिक्षण या विषयीं सरकारी अनुकूल योजना होत आहेत असें अभिवचन दिलें.

युनिअन कांग्रेस— मध्यप्रांताच्या व वऱ्हाडच्या सहकारी पेढ्यांची संयुक्त परिषद जबलपूर येथें गेल्या १९ व १६ तारखांस भरली होती तेव्हांच्या वादाविवादाला मुंबईच्या कांग्रेसच्या नव्या स्वराज्याच्या धोरणानें विशेष महती आली होती.

जाहिर खबर.

सौथ आफ्रिकन रिलीफ फंडाच्या वर्गणीदारांची सभा ता. ३०।१।१६ रोजीं रावसाहेब रा. वि. महाजनी वकील अकोला यांचे घरीं सकाळीं ८ वाजतां खालील विषयांचा विचार करण्याकरितां भरविण्याचें ठरले आहे. सबब त्या वेळेस सर्व बर्गणीदारांना हजर राहण्याबद्दल विनंति करण्यांत येत आह. सभेपुढील विषयः—

१ फडाचा रिपोर्ट पास करणें.

२ फंडाच्या शिलकेचा विनियोग अगर व्यवस्था करणें.

अकोला. २०।१।१६

वि. दा. भट

चिटणीस सौथ आफ्रिकन रिलीफ फंड

नो. नं. ४३

नोटीस

गोपी मर्द नामदेव शिंपी राहणार वरवटबकाल ता० जळगांव जि० बुलडाणें

ईस:—

खालीं सही करणार यांजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं, तूं माझी सखी चुलत भावजई आहे. ज्या वेळेस आमचा भाऊ नामदेव सखाराम यांनीं आपल्या मरण समयींच्या वेळेस येथील चार संभावित लोकांना बोलावून सांगितलें कीं मला पुत्र संतान नसल्यामुळें तुझ्या हयातीपर्यंत माझी असलेली स्थावर जंगम मिळकत याचा तूं उपभोग घ्यावा अगर आमचे भावंडापैकीं कोणाचाहि मुलगा दत्तक घ्यावा. परंतु जिनगीची गहाण खरेदी किंवा कोणत्याही तऱ्हेनें अफरा तफर करूं नये. असें सांगितलें होते. त्याचे मरण समयीं कर्ज वगैरे मुळींहीं नसून तूं एकटीच आहेत हल्लीं तूं विनाकारण कर्ज करून इस्टेटची अफरातफर करण्याचे तजविजीत आहेस तेव्हां असें करणें कायदेशीर होणार नाहीं किंवा केल्यास त्याजबद्दल योग्य रितीनें दावा आणला जाईल कळावे ता० २९।१२।१५

सही

मोतीराम चिंधाजी शिंपी हल्लीं राहणार वानखेड ता. जि. मजकूर

नो. नं. ४४

नोटीस

नादार मकदमा नंबर १४६ सन १९१३

वादी अर्जदार

जेठमल लालचंद मारवाडी रा. खामगांव

प्रतीवादी विरुद्ध पक्षकार.

१ नवलमल चंदनमल तीवरी जि. जोधपूर.

२ दिपचंद रुपचंद रा. दिल्ही

३ माणकचंद कपूरचंद रा. दिल्ही माणीकचौक

४ नेमीचंद फुलचंद रा. दिल्ही कापड बाजार

५ नथमल पुकराज पालीवाला रा. दिल्ही ”

६ लखीचंद रामचंद मा. राजमल रामचंद रा० जळगांव खानदेश

७ लुंबाजी पद्माजी रा. करनुळ दक्षीण सोलापूर

८ व्यंकटलाल भय्या रा. सोलापूर

९ जगन्नाथ गिरधारीलाल रा. कलकत्ता कोठी नंबर ९४

१० मुरलीधर कालुराम बनारस जरी दुपटेवाला कपड बाजार

तुमचा मुकदमा आमचे कोर्टांत आकोल्याहून ट्रॅन्सफर होऊन आला आहे. त्याची चौकशीची तारीख १८ माहे ३ सन १९१६ ची नेमली आहे. तरी तुम्ही आपले सर्व जबाबासह वरील तारखेस सकाळीं १० वाजतां हजर राहावें. कळावें तारीख १३ माहे १ सन १९१६ इ.

टीपः— आमच्या सहीनिशी व कोर्टाच्या शिक्यानिशी दिले.

R. N. Trivedi

सबजज्ज खामगांव.

नो नं. ४५

नोटीस

ईश्वरदास **जमनादास मारवाडी** रा. कवळा ता० चिखली जि० बुलडाणा पो. आमडापूर

यांस:—

खालीं सह्या करणार यांचेकडून नोटीस देण्यांत येते **कीं** आमचे पक्षकार रामकीसन वा रामरतन व रामचंद्र वा कन्हयालाल याचे व तुमचे मौजे कवळा येथें जमनादास कन्हयालाल या नांवाचे शराकतीचे दुकान आहे. त्या **दुकानची** भागणी मोडून आमचे पक्षकार याचा त्या दुकानामध्यें असलेला हिस्सा हिशेब करून आमचे पक्षकार यांस देण्याविषयीं आमचे पक्षकार यांनीं तुह्मांस अनेक वेळां ह्मटलें परंतु तुह्मी आमचे पक्षकाराचे विनंतीकडे अद्याप लक्ष दिलेले दिसत नाहीं. तसेच तुमचे आमचे पक्षकार याचे उंद्री येथील दुकानचे व कवळा येथील दुकानचे कर्जाऊ रुपये आहेत तेंही तुह्मी अद्यापी दिले नाहींत. त्याचप्रमाणें आमचे पक्षकार व तुह्मी यांचे कवळा येथील भागणीचे दुकानांतून रकमा उचलून निराळें किराणा मालाचें दुकान काढले आहे त्याचाही हिशेब तुह्मांस देण्याविषयीं आह्मी ह्मटलें परंतु तुह्मी अद्याप त्याचाही हिशेब आह्मांस दिला नाहीं. तरी ही नोटीस पावल्यापासून आठ दिवसाचें आंत तुमचे व आमचे पक्षकार यांचेमधील शराकतीचे दुकानचा हिशेब करून आमचे पक्षकार यांचा हिस्सा आमचे पक्षकार यांस द्यावा व तुमचेकडे आमचे पक्षकार याचे उंद्री दुकानचे येणें तुमचेकडे असलेले रुपये व कवळा दुकानचे येणें असलेल रुपये आमचे पक्षकार यांचे उंद्री येथील दुकानीं व कवळा येथील दुकानीं आणून द्यावे व तुह्मी काढलेले किराणा दुकानचा हिशेब द्यावा तसे न केल्यास कायदेशीर इलाज केले जातील व या नोटिशीचा खर्च व आमचे पक्षकारास तुमचे विरुद्ध दिवाणी फौजदारी मुकदमे करणे भाग झाल्यास त्याना सर्व खर्च तुह्मांस द्यावा लागेल. क. ता. २१।१।१९१६

सही

रामकिसन रामरतन व रामचंद्र कन्हय्यालाल तर्फे वकील

P. B. Gole Akola

नो नं. ४६

मध्यप्रांत वार-- रिलीफ असोशियेशन.

(वऱ्हाड शाखेचा दिसेंबर महिन्याबद्दल हिशेब.)

वरील संस्थेचे वऱ्हाड शाखेचे आकडे आमचेकडे प्रासिद्धीकारितां आले आहेत. त्यांवरून पाहतां जमेचे बाजूस जिल्हेवारीनें:—

	उमरावती.	आकोला.	बुलडाणा.	यवतमाळ.
मागील शिल्लक.	४६८-२-६	२५१३०-११-९	१२०९-४-१०	३७१-४-११
चालूं माहिन्यांत वसूल आलेली रकम.	११७६-१३०	४८१-०-०	५२०-०-०	२४०-१३-०
सैन्यास सुखोपयोगीं सामान पुरविण्यासाठीं.	६८-२-०	२८१-४-०	३५५-०-९	२१-२-६
कलकत्ता यंगमेन ख्रिश्चन असोशियेशन करितां.	७५-०-०	०-०-०	०-०-०	०-०-०
बेल्जम रिलीफ फंडाकारितां	३६-०-०	० ०-०	०-०-०	०-०-०
सिमला येथील सेंट जान अँब्युलन्स असोशियेशन करितां.	७५-०-०	५००-०-०	०-०-०	०-०-०
मुंबई आरमारी रिलीफ फंडा करितां.	०-०-०	१००-०-०	०-०-०	०-०-०
आफिस खर्च.	१-०-०	४६-०-०	०-०-०	०-०-०
माहिना अखेर शिल्लक.	१३८९-१३-६	२४६८४-७-९	१३७४-४-१	५९०-१५-५

कापुस– तक्ता– साप्ताहिक– ८ जानेवारी १९१६ पयत

जिल्हा.	वर्ष.	काटन मार्केट — आयात — कापसाच्या गाड्यांची संख्या.		रुईच्या बोजाच्या गाड्यांची संख्या.	
		८-१-१६ पर्यंतचा आठवडा	१।९।१५ पासून	ता. ८।१।१६ पर्यंतचा आठवडा	१।९।१५ पासून
उमरावती	चालूं साल	१४,२४५	११३३११	६४६	२,९४१
	गुदस्त	४,८०१	४१,२६२	१४१	९२९
	तिगस्त	१०,८०६	७२,७९३	३९७	३,८३६
यवतमाळ	चालूं साल	२,०८०	२०,४३०	१,५७८	७,४३६
	गुदस्त	३,८४०	२०,४११	४७२	२,५६०
	तिगस्त	३,७११	३१,३७०	४६४	२,५१६
आकोला	चालूं साल	१६,९३४	१२८६४३	५६८	२,४५५
	गुदस्त	१८,०३४	६३,७४५	४३९	१,३९६
	तिगस्त	१८,२९६	१०८४११	१,४३५	६,६७६
बुलडाणा	चालूं साल	१७,५२२	११४९६६	४३७	१,६१७
	गुदस्त	१६,८७०	६३,४४५	१८४	५८३
	तिगस्त	१२,८१४	८५,६८५	१,२८०	५,९३३
एकूण वऱ्हाड	चालूं साल	५०,७८१	३७७३५०	३,२२९	१४,४४९
	गुदस्त	४३,५४५	१८८८६३	१,२३६	५,४६८
	तिगस्त	४५,६२७	२९८२५९	३,५७६	१८,९६४

टीप— चालूं सालाच्या बरोबरीचे साल गुदस्त व तिगस्त सालचे आठवडे ९ जानेवारी १९१५ व १० जानेवारी १९१४ पावेतों होते.

सी. नी. लेस्टवीच

डायरेक्टर ऑफ अग्रिकलचर आणि इंडस्ट्रीज मध्यप्रांत

NOTICE

The Treasury officer is now prepared to issue and encash Universal Currency Notes and Home Notes (Bombay Circle) of other denominations for the public on demand as far as possible

Endeavours will be made as far as possible in all trnsactions to meet the requirements of the payee as to the form of currency in which he desires to take payment.

जाहिरात

मी खालीं सही करणार कळविते कीं मौजे जवळ प्रो रिसोड ता वाशीम जि० आकोला येथें माझे नवऱ्यानें स्वतः मिळविलेली जिनगी घरें व शेतें आहेत. या शेतावर हल्लीं माझा ताबा आहे. मी वृद्ध असून पुढें फार दिवस वाचेल असे वाटत नाहीं. हल्लीं मला अत्यंत निकराचें दुखणें दमा असून मी आजारी आहे. न मी सर्वत्रांस जाहिर करिते कीं या पुढें माझे जिनगाची मालक वाल्हाई मर्द धोंडू हीच राहणार. ही मुलगी माझी आहे माझे पुतणे नामे माहादु व तुकाराम वल्द चिनकाजी यांचा कांहीं संबंध व हक्क नाहीं. यापूर्वीं कांहीं कागदपत्र महादु व तुकाराम याचे संबंधानें झाले आहेत. परंतु ते मी करून दिलेले नसन उलट त्यांनींच आपले खुषीनें केलें आहेत. सबब ते रद्द आहेत. मुली शिवाय माझे जिनगीवर कोणाचाच हक्क नाहीं. ही जाहिरात मी आपले खुषीनें आज मी जिवंत असतां प्रसिद्ध केली आहे. कळावे ता० ११ माहे जानेवारी सन १९१६ इ.

दस्तुर देवीदास जेवंत रा० मोप ता० वाशीम

सही

रुखमाई मर्द सटवाजी वंजारी रा०

जवळ प्र० रिसवड नि. वांगडी

नो. नं. ३९

नोटीस

नोटीस कलम ११ एक्ट ८ सन १८९० प्रमाणें

किरकोळ मुकद्दमा नंबर ७३ सन १९१६ इ.

विद्यमान डि० जज साहेब बहादुर यांचें कोर्ट मुक्काम आकोला

अज्ञानाच्या इस्टेटीचा गार्डीयन नमण्याबद्दल

नांव फुलाजी

बापाचें नांव रामजी

जात कोळी राहणार आगर

तहसील आकोला जिल्हा आकोला

ह्या अल्पवयी गोविंदा वा जगूजी

उमर वर्षे ९

राहणार आगर ता. आकोला तहसीलीचे [२] शरीर व इस्टेटी साठीं पालन कर्ता (१) नेमण्या विषयींच्या अर्जा संबंधीं

पार्वती मर्द जगूजी वा रामजी राहणार आगर ता० आकोला यांस

सदर्हू अर्जदारानें सदर्हू अल्पवयीचें (२) गोविंदाचे इस्टेटी सार्टी पालन कर्ता

४ नेमला जाण्याविषयीं अर्ज केल्यावरून सदर्हु अर्जाची सुनावणी व चौकशीची तारीख २६ माहे फेब्रुवारी सन १९१६ इ. रोजीं नेमिली आहे. त्यावरून अशी नोटीस देण्यांत येत आहे कीं, सदर्हू अर्जदाराच्या अर्जाबद्दल जर तुम्हांस कांहीं तक्रार असेल तर तुम्हांस जातीनें किंवा कोर्टानें अधिकार दिलेल्या ज्या वकीलास योग्य माहिति दिली असेल व अर्जासंबंधीं सर्व मुद्याच्या सवालांना जबाब देण्यास जो समर्थ असेल किंवा अशा सर्व सवालांचा जबाब देऊं शकेल असा कोणी दुसरा असामी ज्याच्या बरोबर असेल अशा प्लीडराच्या मार्फत या कोर्टांत हाजर झाले पाहिजे; आणि तुम्हांस असें ही नोटीस देण्यांत येत आहे कीं सदरी लिहिलेल्या दिवशीं तुम्ही हाजर न झाल्यास, त्याच्या परोक्ष अर्जाची चौकशी होऊन ठराव केला जाईल. आज तारीख ७ माहे १ सन १९१६ इ. रोजीं आमच्या सहीनिशीं व कोर्टाच्या शिक्या निशी दिली.

शिक्का

K. K. Thakur.

नो०नं० ४० डि० जज आकोला

ॐ नमः श्रीगणेशाय.

आर्यवनौषधींचा कारखानाः—मुर्डी.

मदनामृतसंजीवनी.

धातुवर्धक, अत्यंत कामोत्तेजक व पौष्टीक, वीर्यस्तंभक, रक्तशोधक, मनोत्साहक कांतिबुद्धिवर्धक, सुवर्णमाक्षिक, मौक्तिक, कस्तूरी व अनेक वनस्पतीमिश्र अद्भुत गुटिका.

यांच्या सेवनानें नपुंसकत्व, स्वप्नजन्य व इतर धातुपात, उन्हाळे इंद्रियशिथिलता कडकी, गर्भसंबंधी मुरलेले विकार, मूत्रसंकोच, धातूचा पातळपणा, स्त्रियाची धुपणी रोग हात, पाय मूत्रमार्ग व नेत्र यांचा दाह, क्षय, पांडुरोग, मुलांची खर, जीर्णज्वर, अग्निमांद्य; मस्तकशूळ, मुळव्याधी, वातरोग, निद्रानाश, पित्तविकार बाळांतरोग, मधुमेह, जुनाट पर्मा, मुष्टिमैथुनानें आलेली कृशता इत्यादि अनेक विकार खात्रीनें बरे होऊन शरीर निरोगी, मजबूत व सतेज बनते. पचनशक्ती व स्मरणशक्ति भरपूर वाढून धातू व रक्त यांची शुद्धि, वीर्यस्तंभन व भरपूर कामोद्दीपन होतें, व मनास उत्साह देतात. दूध व जडान्न भरपूर पचूं लागतें. त्यांत उपयुक्त वनस्पतींचें मिश्रण केले असल्यामुळें त्यांत अपायकारक पदार्थ अगदीं नसून वरील विकारांवर अत्यंत गुणकारक आहेत, करितां गुणाबद्दल असंख्य सर्टिफिकिटां मिळाल्या व नित्य मिळतात. पथ्यसेवनाची गरज मुळींच नसून स्त्रिया, पुरुष व मुलें यांस पाहिजे त्या दिवसांत घेण्यास अत्यंत उपयोगी आहेत. एका रुपयांचे आंत मिळणार नाहींत. एकदम ४ रुपयांच्यावर कितीही घेणारास टपालखर्च माफ आहे. चार रुपयाचें आंत वेगळा टपालखर्च ५ आणे पडेल. दर एकदम ३५ गो० १ रु० ७५ गो० २ रु० १६५ गो० ४ रु० २७५ गो० ६ रु० ५५० गो० १० रुपये.

१. **अपूर्व नेत्रांजन**—यानें वडस, सारा, फुलें, खुपऱ्या, बिंदु, काच, इ० नेत्रांचें सर्व विकार त्वरित बरे होऊन दृष्टि तीव्र व थंडगार राहते. या रोगास हें अंजन खरें रामबाण आहे. १॥ तो. ड. १ रु.

२. **परम्यावर अपूर्व मिश्रण**—कोणत्याही नवा जुना पर्मा व तज्जन्य दाह. तिडाक, मुत्रांची लाल, सकाव, पुपस्राव, रक्तस्राव इत्यादि विकार पथ्य नसतां सात दिवसांत जातात. तिडीक एका घटकेंत जाते. असे रामबाण औषध कोठेंच मिळत नाहीं. बा० किं० १ रु० १। भार २ रु० सर्व औषध व्ही० नें पाठवं.

सर्व सामानाचा मोठा क्याटलाग मागवावा. तो फुकट पाठवूं. औषधांत अपायकारक पदार्थ अगदीं नसून तीं पूर्ण खात्रींची असल्याबद्दल असंख्य सर्टिफिकिटें आहेत. याशिवाय मोठमोठे रोगांवर अनेक औषधें, ग्रंथोक्त रसायनें, भस्में, पाक, गुटिका आसवें, तेलें व सुगंधी अत्तरें वगैरे माफक दरानें मिळतात. अनु० ख० सो० ट० ख० वे० पडेल. लेखीनें किंवा व्ही. पी. नें पाठवूं. प्रकृतिमान कळविल्यास रोग्याचें निदान व चिकित्सा कळवूं.

पत्ताः—मु० मुर्डी, पो० हर्णे, जिल्हा रत्नागिरी. } कृष्णशास्त्री पेंडसे वैद्य.

ना० नं० २०

Oriental Government Security Life Assurance Co., Ltd.

ESTABLISHED 1874.

HEAD OFFICE, BOMBAY.

FUNDS almost 5 CRORES.

INVESTED IN GOVERNMENT SECURITIES AND MUNICIPAL AND PORT TRUST BONDS.

Claims paid $4\frac{1}{2}$ CRORES

A Decennial Record of Progress.

Year.	No. of Polices in force.	Existing Assurances.
1884	4.823	1,59,25,200
1894	20,110	5 26,08,850
1904	43,356	8 88,02,223
1914	65,269	12,37,10,910

Year.	Total Income.	Total Assets.
1884	6,77,552	14,41,429
1894	4259,,607	94,49,971
1904	43,64,808	2,47,18,8
1914	[illegible] 72,46,0	4,96,8650

SPECIAL FEATURES.

Absolute Security—Low Rates—Liberal Conditions.

Forty years continuously increasing prosperity.

Ninety per cent of the entire Profits, after proviaing for the Reserve
divided among the Policyholders every 3 years.

Native Lives are accepted at the same rates as Europeans

Loans granted to policyholders at reasonable rates.

Prompt Payment of Claims.

Influential and active agents wanted. Terms liberal.

:0:

Full particulars, prospectus and proposal forms on application to:—

R. Paterson Brown
Manager

A. C. Lal,
Branch Secretary.
C. P. Berar & Khandesh
Nagpur.

N. N. 22

हें पत्र आकोला येथें कैलासवासी खंडेराव बाळाजी फडके यांच्या वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत नारायण खंडेराव फडके यांनीं सदाशिवाश्रमांत छापून प्रसिद्ध केलें.

Regd-No. N 150

वऱ्हाडसमाचार.

Berar-Samachar.

वर्ष ५०] आकोला---सोमवार तारीख ३१ माहे जानवारी सन १९१६ ई० [अंक ५

वर्गणीचे दर

आकोल्यांतील लोकांस........१ रुपया
बाहेरगांवीं ट. हां. .... २ रुपये
वर्गणी आगाऊच घेण्याची वहिवाट आहे.

जाहिरात

मुंबई ब्यांकेची सेव्हिंग ब्यांक.

ह्या बँकेंत खालीं दिलेल्या अटीवर ठेवी ठेवितां येतात.

कोणत्याही वर्षाचे १ ले जानेवारी आणि ३१ दिसेंबर याच्या दरम्यान एक हजार रुपये पर्यंत पैसा ठेविला जाईल. ठेवी दोन अथवा अधिक इसमांच्या नांवावर ठेवतां येतील आणि तो पैसा यापैकीं एकास अथवा जास्त इसमांस अगर यापैकीं सयताचे मागेंराहील त्यांस काढतां येईल.

व्याज दर साल दर शेकडा तीन रुपयाप्रमाणें दिलें जाईल. व्याजाची आकारणी प्रत्येक महिन्याची जी कनिष्ठ शिल्लक असेल तिजवर केली जाईल. मात्र पांच हजारावरील शिल्लक रकमेस व्याज नाहीं. नियमांच्या प्रती बँकेंत अर्ज केला असतां मिळतील.

मुंबई ब्यांक
आकोला ९।९।०९ } S. Clements, एजंट
नं १

अस्सल अंगुरी.

हिंग

केवळ एक आणा तो. पवित्र केशर १॥ तो. शुद्ध शिलाजीत. ।॥- तो. खालिस कस्तूरी रु. २५ तो. तिबेटी ममीरा रु. ३ तो.

काश्मीर स्टोर्स श्रीनगर नं० ९
नो० नं० २

हिंदुस्थानावर अरिष्ट

हिंदुस्थानांतील रहिवाशांच्या पाठीस ज्वर व हिवताप यांचें अरिष्ट सदोदित लागलें आहे. पण त्याचा प्रतिकार करण्यास बाटलीवाला यांचें हिवतापाचें औषध व गोळ्या ह्या रामबाण आहेत. ताप किंवा शीतज्वर येणारसें वाटतांच हें औषध घ्यावें. किं. १ रु.

बाटलीवाला यांच्या निस्तेज लोकांसाठीं शक्तिकारक गोळ्या

हें औषध घेतल्यानें भागवटा, मेंदूचे श्रम, पौरुषनाश, अशक्तता व क्षयरोगाचें स्वरूप, त्याप्रमाणें अजीर्ण इ. इ. विकार ताबडतोब दूर होतात किं रु. १८.

बाटलीवाला यांचें दंतमंजन.

हें दंतमंजन माय्फळाशीं काहीं इंग्रजी औषधांचा वैद्यकीय रीतीनें मिश्रण करून बनविलें आहे. किं. ८४

बाटलीवाल्याचें गजकर्णावर मलम.

यानें गजकर्ण, कुनखी, खरूज यांचा विकार एका दिवसांत नाहींसा होतो. किं. ८४

हीं औषधें सर्व औषधी विकणाऱ्या दुकानावर व डॉ. एच. एल. बाटलीवाला जे. पी. मु. वरली लेबोरेटरी दादर, मुंबई यांजकडे मिळतात.

DR. H. L. Batliwala. Sons & Co Ltd
N. N. 3 Dadar Bombay.

चांदीचीं भांडीं

नाशिक येथें तयार केलेलीं सर्व प्रकारचीं सुबक व घाटदार भांडीं आमचेकडे विक्रीस तयार असतात. भाव माफक व्ही. पी. नें अगर रोखीनें पाठवू. मालाचे खरेपणाबद्दल ग्यारंटी देऊं.

पुरुषोत्तम रामचंद्र वैशंपायन
रविवार पेठ नाशिक सिटी.
नो. नं. ४

अतिशय पौष्टिक व स्तंभक
विलासिनी वटिका.

शक्ती येण्याकरितां व ती कायम टिकण्याकरितां एकदां वापरा. पहिल्याच दिवशीं गुणाबद्दल औषध घेणाराची खात्री. किं० बाटलीस १२ आणे. पूर्ण गुणास ३ बा. अ. पत्रक सोबत.

सकळकळे अन्ड सन्स
शहर आकोला.

त्वरा करा. **जंगी लूट** अपूर्व लाभ
जानेवारी अखेर खर्च माफ.

उत्तम रंगदार निळीकाळी शाईच्या पुड्या पाव आणा दराच्या १०० रु. १। डायरी बक्षिस. पुडी २०० रु. २। कापडी डायरी. पुडी ४०० रु. ४ डायरी सोनेरी. इनाम न घेतां १००० पुडीस रु. ७॥

गुण न आल्यास पैसे परत.

वृद्धपण टाकून तरुणत्व प्राप्त करून घ्या.

तरुण मित्र पाक

किं० २ रु०

केस काढणारा रमेश सोप ३ वड्यांचे पेटीस रु. १ दोन पेट्यास १॥। रु. चार पेट्यास रु. ३ आग न होतां डाग पडणार नाहीं. उत्तम सुवासिक आहे.

पत्ता — दयालदास लालदास आ. कं.
जंगी स्टोअर बऱ्हाणपूर
नो. नं ५

नोटीशीचे दर

दर ओळीस दीड आणा.
हेडिंगच्या दोन ओळी धरल्या जातील.
नोटीस सुवाच्य असली पाहिजे.

सूचनाः— गुरुवारच्या आंत येणाऱ्या नोटीसा त्याच आठवड्यांत घेतल्या जातील. पापुढें येणाऱ्या नोटीसास स्पेशल चार्ज पडेल.

विक्रीस तयार

आमचे छापखान्यांत दरखास्तीचे, वकील पत्राचे, परत भरयाचे, लिस्टफार्म पर्च्यांचे व नकलेकारितां करावयाच्या अर्जाचे नमूने छापून तयार आहेत. ते आमचे छापखान्यांत कोणत्याही वेळीं विकत मिळतील.

वऱ्हाडसमाचार कार्यालय,
सदाशिवाश्रम, आकोला } मॅनेजर

श्री दत्तात्रय अलंकारालय
कोल्हापूर

आमचे कारखान्यांत स्वतःचे देखरेखेखालीं, मुद्दाम तयार केलेले उत्तम सोन्याचे सुबक दागिने— मंगळसुत्र साज, ठुशा-जोड, गुलाबाचीं फुलें, बिल्वदळी टीका, मुदा, अग्रफुलें साखीं व घागऱ्याचीं वगैरे सर्व जातीचा माल—तसेच चांदीच्या मासोळ्या, चाळ, उपकणीं, ताटें, वाट्या, गडवे, इत्यादि माफक दरानें मिळतील. आह्मी सर्व सोनें ग्याशनलचें शंभर नंबरी वापरीत असतों. व डागाचा उपयोगही नियमितच केलेला असतो. यामुळें जिन्नस पांढरे पडण्याची अगर वाईट निघण्याची भीति बाळगण्याचें मुळींच कारण नाहीं. आमचे जिनसाची लाख काढून वजन तोलून पाहावें. गिऱ्हाइकांची खात्री करून देण्यास आह्मी तयार आहों. व्यापाऱ्यास कमिशन मिळेल. ऑर्डरी प्रमाणें माल तयार करून देऊं. चांदी सोन्याचे खरेपणाबद्दल आह्मी जबाबदार आहों. माल रोखीनें अगर व्ही. पी. नें पाठविला जातो. ऑर्डरी बरोबर एक रुपया अगाऊ पाठविला पाहिजे.

श्रीदत्तात्रय अलंकारालय—कोल्हापूर
नो नं ६

कौतुकरत्नाकर

छिन्नमस्तानी धुमावती; मातंगी भैरव षोडश देवतांचे चित्रांसह
पृष्टसंख्या ६००; विषय ६०० वर आवृत्ती ५ वी. प्र. २००००,

बंगाल्यांतील कामरूपदेशी ही विद्या फार प्रबळ असून तिकडील जटेली, लंगोटे, छाछू करणारे अज्ञानवादी यांचेकडून खरी माहिती मिळवून सिद्धनागार्जुन मंत्र महोदधि, महानिर्वाणतंत्र उड्डीश वगैरे ग्रंथाचे आधारें हा भानुमती ग्रंथ तयार केलेला आहे. ह्याच धर्तीवर प्रसिद्ध झालेल्या इंद्रजाल, जादुबाई इतरसंग्रह, कौतुकविलासणी, किमिया, गुप्त गारुडी विद्या वगैरे पुस्तकांचा ह्याचेपुढें हिशेब नाहीं. यांत कोणते विषय आहेत याचा विस्तार कळविणें फार कठीण आहे. मंत्र तंत्र व यंत्र विधिपूर्वक करणें नियम ब्रह्मादिकांचीं वर्णनें भानुमती यंत्र वशीकरणशास्त्र नानाप्रकारचे स्तंभन प्रयोग, उच्चाटन, जारण, मारण प्रयोगविधि, औषधी हुन्नर, नानारंग कला, आत्मविद्यामेस्मेरिझम प्रयोगविधि वैगरे अनेक विषय आहेत. किं. ट. व्ही. पी. सह १॥ रुपया.

कोकशास्त्र अथवा जीवनसौख्य.

ज्यांना खरोखरीच सौख्य भोगणें आहे त्या प्रत्येकांनीं हें पुस्तक अवश्य संग्रही ठेवावें. या पुस्तकांत कोणते विषय आहेत हे पुस्तकाच्या नांवावरून सहज समजण्याजोगें असल्यामुळें त्याचें वर्णन करणें नको. किंमत १ रुपया. ट. ख. २ आणे.

पत्ताः— गंगाधर आर. आणि कंपनी.
हरिश्चंद्र बिल्डिंग मुंबई नं. ४

नो. नं. ७

जाहिर नोटीस

रा. रा. देवीदास अंबादास जोशी रा० वाशींटाकळी पो० वाशींटाकळी ता० आकोला

यांसः—

खालीं सही करणार यांजकडून या जाहिर नोटिशीनें कळविले जाते कीं, मी तुह्मांस खालीं लिहिलेलें कामांत काम माझे तर्फेनें कोर्टांत वगैरे करण्यास वकीलास वकील पत्र देण्यास फिर्यादी आणि दरखास्ती वगैरे कामांत माझे नांवाच्या सह्या करण्यास प्रोसीस आणि पोटगी भत्ते भरण्यास वगैरे कामासाठीं खालील प्रकरणात मुखत्यारपत्र दिलें होते. तीं मुखत्यारपत्रें तुमची आज तारखेपासून यापुढें रद्द केलीं आहेत. त्याचा तपशील येणें प्रमाणें:—

१ शेकजी वल्लद शेखकरीम

१ गीरजी मर्द किसन

१ अमन्या वल्लद बकशा लमाणी

१ सूर्यभान वाा भवानी (माझा अज्ञान मुलगा) याचे जमीचे प्रकर्णांत १ मारुती माळी तायडे.

येणें प्रमाणें वरील कामांत तुह्मास दिलेली मुखत्यारपत्रें आज तारखेपासून रद्द केली आहेत तर आतां या कामा संबंधीं व याशिवाय माझे स्वतःचे कामासंबंधी तुह्मी माझे करितां कांहीं कारवाइ व कामे करूं नये केल्यास ती मजला कबूल नसून कायद्यानें या जाहिर नोटिशीचे आधारे रद्द समजले जातील. या शिवाय तुह्मी वेळोवेळी मजपासून रुपये नेले त्याचा हिशेब अवल पासून अखेरपावेतो आणून मजला समजून द्यावा व तुमचे पाशी माझे १ मारुती तायड्याचा पांच वर्षाचा शेताचा पटा. १ भीवसन विठूचा पट्टा पांच वर्षाचा, १ परशराम राघोची पावती गीरजा मर्द किसनचे नांवचा एक रुपयाचा कोरा स्टांप, नकला सर्व मुकदम्याच्या तुमचे पाशी आहेत त्या व या शिवाय दुसरे सर्व कागदपत्र ही नोटीस पावल्या पासून आठ दिवसाचे आंत मजला आणून देऊन माझी पावती घ्यावी ही नोटीस दिली कळावे तारीख १९।१।१९१६ इ.

मुकाम आकोला

सही

सूर्यभान वाा भवानी मसकी

अ. पा. क. भागाई मर्द भवानी

नि० बांगडी आणि आंगठा

नो. नं. ५२

नोटीस

नोटीस बेशमी मोतीलाल बनसीलाल साहू दुकान आकोला.

यांसः—

मी खालीं सही करणार नोटीस देतो कीं मी तुमचे शेत सर्वे नं. ४० मुक्काम रिधोरें ता. बाळापूर येथील ४ वर्षांपासून १०० शंभर रुपयाचे पट्यानें वाहतों. सदरहु पट्यांत निर्दिष्ट केलेले शेत ५४३ पांच एकर ९ गुंठे असून त्यापैकीं सध्या अंदाजे ३ एकर मी वहातों. व सुमारें अर्धा एकर सडकेंत जाऊन सुमारें १॥ एकर जमीन सध्या दरू वाा दावल कुणबी पाटील रा. रिधोरें हा ४ वर्षां पासून जबरदस्तीनें वहातो. तुह्माकडे या बद्दल दरसाल अनेक वेळां तक्रार केली. तुमचे गुमास्त्यास स्वतः दाखविलें. परंतु तुह्मी त्या बद्दल नुसत्या थापा देतां, व बंदोबस्त कांहींच करीत नाहीं. तरी असें बरोबर नाहीं. अशानें माझे दरसाल १॥-२ एकर जमीनीच्या पिकाचें नुकसान होतें. व तुह्मी मात्र किस्तीचे रुपये पिकावर घेऊन जातां. अशानें दरसाल ५० पन्नास रुपयांचे माझे नुकसान होतें. तरी कळवितो कीं, नोटिस पावल्यापासून १५ दिवसांत या गोष्टीचा नीट बंदोबस्त करावा. व माझे वरील ४ वर्षांच्या नुकसानीची तडजोड करावी. नाहींपेक्षां तुमचे सदरहू शेत या वर्षी मी वाहणार नाहीं. व तें पडित जरी पडले तरी त्या बद्दल मी जबाबदार होणार नाहीं. व मागच्या मजकडे राहिलेल्या पैशातून ही माझी नुकसानी मी वजा करून घेईन. मग मी कोणत्याच प्रकारें वरील गोष्टीचा जबाबदार राहणार नाहीं. क. ता. २२-१-१९१६

सह्या

१ खुशाल वाा भिवसन कुणबी रा. रिधोरें द. खुद

२ सखाराम वा॥ जानुजी कुणबी रा. रिधोरें नि. हातची असे दस्तुर खुशाल भिवसनजी कुणबी

नो. नं. ५३

जाहिर नोटीस

सुरेभान वा॥ संभाजी धनगर रा. अडसूल ता० खामगांव जि० बुलडाना

यांसः—

सदु वा॥ झिंगराजी धनगर रा. व्याळ ता. बाळापुर जि. आकोला याजकडून नोटीस देण्यांत येते कीं माझा सासरा बाबुजी वा॥ संभाजी हा मयत होऊन त्याचे वारस चवकशींत त्याच्या जवळ असलेल्या इष्टेटीपैकी कांहीं स्थावर इष्टेट माझे बायकोच्या नावानें लागली आहे. परंतु याशिवाय बरीच स्थावर जंगम इष्टेट माझे सासऱ्याची तुमचे जवळ आहे. ती आह्मास देण्यासंबंधीं आह्मी तुह्मास या पूर्वी एकदोन वेळ कळविले आहे. परंतु त्या प्रमाणे इस्टेट तुह्मी आह्मास दिली नाहींच पण सदरहु इस्टेट पचविण्याचा तुमचा विचार दिसत आहे. करितां तुह्मास ही नोटीस दिली आहे तरी ही नोटीस पावल्यापासून आठ दिवसाच्या आंत माझे सासऱ्याची तुमचे जवळ असलेली सर्व स्थावर जंगम इस्टेट माझे बायकोस देऊन तिची पावती घेणे. तसें तुह्मी न केल्यास इस्टेट ताब्यांत घेण्यास कायदेशीर तजविज आह्मास करावी लागेल व तो खर्च व या नोटिसीचा खर्च तुह्मास द्यावा लागेल कळावे ता. २६-१-१९१६ इ. दस्तुर दत्तात्रय वामन पि० रा० आकोला

सही.

सदु झींगराजी दस्तुर खुद

नो नं. ५४

नोटीस

रा. रा. बळीराम आणि नैराम वा॥ गोविंदा जात मराठे रा. मौजे ईंझोरी ता. मंगरूळपीर जि. आकोला.

यांसः—

खालीं सही करणार यांजकडून नोटिशीनें कळविण्यांत येते कीं, तुह्मी दोघे माझे सखे बंधू असून आजपर्यंत आपण सर्व एकत्र ठिकाणीं रहात आहोंत. व सर्व स्थावर आणि जंगम इस्टेट आजपावेतों एकत्र ठिकाणीं असून समायकींत आहे. व सर्व इस्टेट वडिलोपार्जीत असून त्या इस्टेटींत आपले तिघांचे सारखे हिस्से आहेत. परंतु सर्व इस्टेट तुमचे दोघांचे ताब्यांत आहे. त्यावरून तुह्मी दोघे मिळून संगीनमत करून सर्व जंगम जिनगीची अफरातफर करू लागले आहे. व सदर्हु इस्टेटींत माझा ३ तिसरा हिस्सा आहे. तो हिस्सा मी तुह्मास रितीप्रमाणें वाटून मागीत असतां तुह्मी वाटून देत नाहीं. त्या इस्टेटीचें वर्णन खालीं लिहील्या प्रमाणें:—

१ मौजे जामनी व मौजे आजनी व मौजे ईंजोरी ता. मंगरूळपीर या सर्व गांवची एकंदर जमीन २७ तिफणची आहे.

जंगम मालाचें वर्णन येणें प्रमाणें:—

शेतांचे बैल सहा ६ गाय १ गोऱ्हे १ ह्मसी, २ वगारा, २ हल्या, १ घरांतील भांडे बरतन किंमत रुपये १०० सोन्याचे दागीने व. तोळे ३० चांदीचे डागीने व. तोळे ५०० देगे घेणें रुपये १५०० चे आहे. घरांत नगदी रुपये ५००० पांच हजार जवारी यंदाची १५ पंध्ररा खंडी, घोडा एक,

येणें प्रमाणें स्थावर आणि जंगम इस्टेटींत माझा तिसरा हिस्सा आहे. तो हिस्सा ही नोटिस पावल्या तारखे पासून एक महिन्याचे आंत वाटून द्यावा. व सदर्हु बद्दल माझे सहीची पावती घ्यावी अगर असें न केल्यास मी तुमच्यावर कायद्याप्रमाणें तिसरा हिस्सा वाटून देण्याबद्दल दिवाणी कोर्टांत दावा करीन. व पुढें तुमची कांहीं तक्रार ऐकिली जाणार नाहीं. सबब या नोटिशीनें आपणास कळविले आहे. क. ता. २७-१-१९१६

सही

शिवराम गोविंदा द. खु. रा. इंझेरि ता. मंगरूळपीर

नो. नं. ५५

नोटिशीचें उत्तर

नोटीस बेशमी नथु वाा यादोजी माळी राहणार जळगांव जामोद तालुका जळगांव जिल्हा बुलडाणा.

यांसः—

खालीं सही करणार यांजकडून नोटिशीचें उत्तर देण्यांत येते कीं, तुह्मी तारीख १७।१।१९१६ इ. रोजीं वऱ्हाडसमाचार पत्रांतून नो. नं. २५ ची नोटीस दिली ती पावली. तुह्मी नोटीस देणार कोण आहांत हें मला मुळीच माहित नाहीं. व मी तुह्माला आजपर्यंत कधीही पाहिलें नाहीं. व तुमची कोणतेच शेताबद्दल तक्रार नाहीं. व तुह्मी बाळापूरास कधी आले नाहीं व माझी भेटही घेतली नाहीं. या वरून आह्मांस कोणतेही प्रकारचा निकाल करण्याची जरूरी नाहीं. तुह्मी लिहिता कीं पंचास माहीत आहे परंतु सर्व खोटें आहे. आपणांस वाटेल ती व्यवस्था कराल ती सर्व व्यर्थ जाईल व आपण मात्र गुन्ह्यास पात्र व्हाल. तुह्मी मात्र आह्मांस विनाकारण नोटिशीचें उत्तर पाठविण्यास लाविलें याचा सर्व खर्च तुमचे जवळून भरून घेतला जाईल. कळावें ता० २१।१।१९१६ इ.

सही

मारोती वाा राघोजी माळी मसने

राहणार कासारखेड निशाणी

हातचा आंगठा असे

नो. नं. ५६

जाहिर नोटीस

सर्वत्र लोकांस व साहुसावकार इतर लोक

यांसः—

खालीं सही करणार यांजकडून कळावे का, गोपी मर्द नामदेव शिंपी राहणार वरवट बकाल ता० जळगांव इचे जवळ असलेली स्थावर जंगम इस्टेट गहाण किंवा खरेदी कोणत्याही तऱ्हेनें करून घेऊं नये घेतल्यास बोजा इस्टेटीवर राहणार नाहीं करितां सर्व लोकांस जाहीर नोटिशीनें कळविलें आहे. कळावे. ता० २९।१२।१५

सही

मोतीराम चिंधाजी शिंपी हल्लीं

राहणार वानखेड ता० जि०

मजकूर

नो. नं. ५७

नोटीस

विद्यमान सबजज साहेब कोर्ट खामगांव सक्सेशन सर्टिफिकीट नंबर ६ सन १९१५ इसवी.

सक्सेशन सर्टिफिकीट मिळणें बाा अर्ज

अर्जदार

किसनी मर्द शिवनारायण मारवाडी

राहणार खामगांव

सवत्र लोकांस कळविण्यांत येते कीं वरील अर्जदार इनें सक्सेशन सर्टिफिकीट मिळण्याचा अर्ज आमचे कोर्टांत केला आहे. त्याची चौकशीची तारीख २९-३-१६ नेमली आहे. तरी त्या तारखेस ज्याची कांहीं हरकत असेल त्यानीं सकाळीं १० वाजतां आमचे कोर्टांत हजर व्हावे. तसें न केल्यास पुढें कोणतीही हरकत ऐकली जाणार नाहीं कळावें.

आज तारीख २१ माहे जानेवारी सन १९१६ इ. रोजीं आमचे सहीनिशी व कोर्टाचे शिक्यानिशी दिलें.

R. N. Trivedi

Sab Judge

Khamgaon

नो. नं. ५८

NOTICE

The Treasury officer is now prepared to issue and encash Universal Currency Notes and Home Notes (Bombay Circle) of other denominations for the public on demand as far as possible Endeavours will be made as far as possible in all trnsactions to meet the requ.rements of the payee as to the form of currency in which he desires to take payment.

॥ श्री ॥

रावसाहेब.

रामचंद्र विष्णु महाजनी
यांचे अभिनंदनार्थ

झालों धन्य अहा ! किताब अमुच्या दादास आजी पहा।
राजाने बहुमान दर्शक - दिला कीं रावसाहेब ॥
मान्यावांचुनी कोण मान दुसर मान्याप्रती देतसे? ।
दादा ! गौरव हा विलोकुनि अह्मी झालों बहू तुष्टसे ॥ १ ॥

वाटे धन्य तुला आह्मां सकलिकां त्याहूनिया मानसीं ।
मानी कौतुक मान देखुन पिता ती तातमाता तसी ।
आनंदाश्रु महीवरी पडति कीं दुःखाश्रुंचे मागुनी ।
... नित्य नवा सुखानुभव ते मातापिता याहुनी ।२।

झालों आजवरी निराश कितिदा पाहूनि नामावलि ।
जी माजी विलसे न नामहि तुझे दृष्टि श्रमा पावली ।
आहे हा पहिलाच मान तरिही कालावधी लागला ।
जो देणें असतें करीं नृपतिच्या धर्मे जरी वागला ॥ ३ ॥

दादा! संशय ना मुळीं नृपतिला या गौरवानें दिलें ।
कर्तव्यावरूनी ढळेल मन हें नेणो—असें वाटलें ।
केला यास्तव हा विलंब; सगळी निष्ठा कसा लाविली ।
पुण्यानेंच तुझ्या अलोट गमते जी सफला पावली ।४।

संपत्ती अनुकूल दैव असुनी मोठी जनी मान्यता ।
नोहे ज्या अभिमान किंचिदपिही ज्याची अशी योग्यता ।
भार्या शोभतसे तुझ्या सदृशसी जी धाकुटी नेटकी ।
ऐ यत्वें वसतां जणों रघुकुलीं हा राम ती जानकी ॥ ५ ॥

ऐ विष्णु नाम पित्यास रामहि तुला कीर्ती तुझी निर्मला ।
गर्वा नेणशि बा ! महाजन सदा संबोधिती त्वत्कुला ।
लाभा मान सुकीर्ति वाढत असो आयुष्यही चिंतुन ।
आनंदे अभिनंदना करितसों आह्मी अकोला जन ॥ ६ ॥

" सन्मित्रसंघ "

वऱ्हाडसमाचार

मिति पौष वद्य ११ शके १८३७

आयुर्मान.

हिंदुस्थान देशांत—विशेषतः सुशिक्षित लोकांत—आयुर्मान फारच कमी आहे ही ओरड आजकालची नाहीं. पंधरा सोळा वर्षांपूर्वी परलोकवासी जस्टिस रानडे यांनीं आपल्या एका भाषणांत या संबंधाचे आकडे प्रसिद्ध करून समाजांत जागृति उत्पन्न केली होती. यावर एका विनोदी व्यवसायबंधूंनें टीका करतांना ह्मटलें होतें कीं, हिंदुस्थानच्या लोकांचें आयुष्य दीर्घ आहे कीं ऱ्हस्व आहे हा मोठासा महत्त्वाचा मुद्दा नाहीं. ते आपल्या आयुष्याचा सदुपयोग करतात कीं नाहीं तें मुख्यतः पाहिलें पाहिजे. कारण, 'का कोऽपि जीवति चिराय बलिंच भुंक्ते.' रोम शहराला आग लागली असतां आपली करमणूक तशीच चालू ठेवणाऱ्या नीरो बादशहाप्रमाणें आपण सगळेच कांहीं गंभीर विषयाची थट्टा करणारे नसल्यामुळें केव्हां ना केव्हां तरी आपलें लक्ष जीविताच्या दीर्घ ऱ्हस्वतेकडे जाणें अपरिहार्य आहे. परदेशांच्या मानानें हिंदुस्थानच्या लोकांचें आयुर्मान किती आहे याचा विचार आपणास केव्हां तरी केलाच पाहिजे. हें मान किती आहे त्याचा खुलासा पुढील कोष्टकावरून होईल.

देशाचें नांव	पुरुष	स्त्री
स्वीडन	५०.९ वर्षें	५३.६
डनमार्क	५०.२ "	५३.६
फ्रान्स	४५.७ "	४९.१
इंग्लंड व वेल्स	४४.१ "	४७.७
अमेरिका	४४.१ "	४६.६
इटली	४२.८ "	४३.१
जर्मनी	४१.० "	४५.५
हिंदुस्थान	२३.० "	२४.०

युरोपांतल्या ठळक ठळक देशांचींच नांवें या कोष्टकांत दिलीं आहेत. किरकोळ देशांचीं दिलीं नाहींत. तथापि वरील कोष्टकावरून एक गोष्ट स्पष्टपणें दिसून येते. आणि ती ही कीं युरोपांत व अमेरिकेंत पुरुष व स्त्रिया यांचें सरासरी आयुर्मान चाळीसाच्या वर आहे आणि त्या मानानें हिंदुस्थानच्या स्त्री पुरुषांचें आयुर्मान अर्ध्याच्या किंचित् वर आहे. आमची आयुर्मर्यादाच तेवढी कमी आहे असें नाहीं, तर आमची शारिरिक शक्ति, मानसिक शक्ति, उत्साह, धैर्य, उद्योगाकडे प्रवृत्ति साऱ्यांचेंच मान कमी आहे. वयाच्या ८० व्या वर्षी लांकडें फोडण्याचें शारिरिक सामर्थ्य दोन पिढ्यांच्या पूर्वी आमच्या लोकांत होतें. पण आतां तें नाहीं. वयाच्या ९० व्या वर्षी राजकारणाच्या गहन प्रश्नांची चर्चा करणारे ग्ल्याडस्टन, मॉर्ले सारखे रथी महारथी आपणांत कितीसे आहेत याची चौकशीच करावयास नको. तत्त्वज्ञान, शास्त्रीय शोध, व्यापार, उद्योगधंदे या व्यवसायांत पडणारे वृद्ध गृहस्थ पाहण्यास सुद्धां मिळत नाहींत. तत्त्वज्ञान किंवा उद्योगधंदा यांत पडून देशाच्या उन्नतीला हातभार लावणारांची गोष्ट राहूं द्या. पण नुसते दोन वेळां यथेच्छ खाऊन पिऊन शरीरयष्टि मजबूत ठेवणारे वृद्ध स्त्री पुरुष तरी कितीसे निघतील हें पाहूं गेलों तरी निराशेवांचून दुसरें उत्तर नाहीं बहुतेक लोक कोणत्या ना कोणत्या तरी व्याधीनें पीडलेले, जीविताला कंटाळलेले, हताश झालेले, दुर्मुखलेले, जीवित कार्यपराङ्मुख, असेच आढळतात. ह्मणजे अगोदरच इतर देशाच्या मानानें अर्धें आयुष्य पण तें ही सुखासमाधानांत व उल्हासवृत्तीनें ज्यांचें जात आहे असे हरीचे लाल फार विरळा सापडतात. पावसाळ्यांतल्या गांडुळाप्रमाणें किंवा क्षणजीवी वनस्पतीप्रमाणें आह्मां हिंदुस्थानवासी जनांचें जीवित क्षणभंगुर व निष्प्रयोजन झालेलें आहे असें सामान्यतः ह्मणण्यास हरकत नाहीं आह्मी आपलें अल्पायुष्य सुद्धां निष्क्रियेंत घालवीत आहों. क्षुधा, तृषा वगैरे ज्या नैसर्गिक गोष्टी आहेत त्यांच्या शिवाय दुसऱ्या कोणत्या ही महत्त्वाच्या गोष्टीमुळें आमच्या शरीराला किंवा मनाला चेतना मिळत नाहीं. थोडक्यांत सांगावयाचें ह्मणजे हिंदुस्थानांतलीं तीस एकतीस कोटि माणसें निर्जीव व पृथ्वीला भारभूत होऊन बसलीं आहेत

हिंदुस्थानला अशी स्थिति कां प्राप्त व्हावी हा विचार करण्यासारखा प्रश्न आहे. या प्रश्नाचें उत्तर निरनिराळे लोक निरनिराळ्या प्रकारें देतील. कोणी उष्ण हवेला याबद्दल जबाबदार धरतील. पण ही उष्ण हवा हिंदुस्थानच्या भाग्योदयाच्या काळीं ही होती. श्रीशिवाजीमहाराज, अशोक, वशिष्ठ, वगैरे सारखे पुरुष या उष्ण हवेंतच जन्माला आले होते. कोणी बालविवाहासारख्या चालीवर त्याचें अपेशाचें खापर फोडतील. त्यांनाही तसेंच उत्तर ऐतिहासिक प्रमाणांवरून देतां येईल. कोणी दारिद्र्याकडे बोट दाखवील. पण दरिद्री लोक श्रीमंतापेक्षां अधिक दिर्घजीवी असतात. हें ही आपण व्यवहारांत पहातों. आरोग्याच्या ज्ञानाचा अभाव, नैराश्य, उच्च संकल्पांचा अभाव, इ. कारणें आमच्यामतें खरोखर विचार करण्यासारखीं आहेत. आमची मनें पूर्वींच्या मानानें अधिक दूषित झालेलीं आहेत. धर्मश्रद्धा, ईश्वरनिष्ठा, सत्यप्रीति, सच्छील इ. गोष्टींत आह्मी आमच्या पूर्वजांच्या फार मागें पडलों आहों. आणि आमच्या भ्रष्ट मनाचा आमच्या शरीरावर व आयुर्मानावर परिणाम घडलेला आहे. मानसिक प्रकृति व शरीर प्रकृति यांचा परस्पर निकट संबंध आहे. आमची शरीर प्रकृति बिघडण्यास आमची मानसिक प्रकृति खरोखर कारण झाली आहे. पण या गोष्टीकडे अद्याप आमच्यांतल्या विचारी लोकांचें लक्ष जावें तसें गेलेलें दिसत नाहीं ही शोचनीय गोष्ट ह्मटली पाहिजे.

शिक्षण परिषद.

संयुक्त प्रांताच्या शिक्षणपरिषदेचें अधिवेशन ना. मदनमोहन मालवीय यांच्या अध्यक्षतेखालीं लखनौ येथें झालें. देशी भाषांतलीं सगळीं पत्रें या परिषदेची प्रशंसा करून परिषदेचें काम चांगलें झालें असें ह्मणत आहेत. पायोनियर सारखीं इंग्रजी पत्रें अर्थात् छिद्रान्वेषण करून त्यांतले दोष अत्युक्तीनें सांगत आहेत. तथापि बालादपि सुभाषितं ग्राह्यम् या सुभाषिता प्रमाणें त्यांनीं दाखविलेल्या दोषांचा ही अवश्य विचार पुढील खेपेस अवश्य व्हावयास पाहिजे असें आह्मांस वाटतें पहिली गोष्ट शिक्षण परिषदेनें आपलें काम अधिक व्यवस्थित रीतीनें करावयास पाहिजे. अध्यक्षांनीं वेळेवर येऊन वक्तशीरपणाचा धडा घालून द्यावयास पाहिजे. यंदा अध्यक्षास येण्यास ठरलेल्या वेळेपेक्षां एक तास उशीर लागला व तोंपर्यंत प्रतिनिधीस तिष्ठत बसावें लागलें हें गैर झालें. दुसरी गोष्ट शिक्षणखात्याच्या विरुद्ध तक्रारी या परिषदेनें चर्चेसाठीं हातीं घ्याव्या पण त्या योग्य प्रमाणांत पाहिजे. सगळाच वेळ त्यांना देऊन शिक्षण पद्धतीविषयींच्या चर्चेसारख्या मुख्य महत्त्वाच्या विषयाला वेळ नाहीं या सबबीवर मागें टाकणें हें बरें नाहीं. कांहीं शिक्षकांनीं शिक्षणपद्धतीवर लिहून आणिलेले निबंध वाचण्यांत आले नाहींत हें ठीक झालें नाहींत. शिक्षणपरिषद ही कांहीं राजकीय प्रश्नांची चर्चा करणारी संस्था नाहीं. तिचा उद्देश शिक्षणवृद्धि आहे. तर अर्थात् शिक्षणांत सुधारणा कशी करतां येईल व त्या योगानें देशाचें हित होईल या विषयाला प्राधान्य द्यावयास पाहिजे होतें. तें यंदा झालें नाहीं, व सरकार पुढें आपल्या तक्रारी मांडण्यांतच सगळा वेळ व सगळा उत्साह खर्च झाला. अशानें सरकारी शाळांतल्या शिक्षकांना या परिषदेला जाण्याची मनाई होण्याचा संभव आहे. तो प्रसंग यापुढें परिषदेचे चालक येऊं देणार नाहींत अशी आह्मी आशा करतों.

आह्मी पशु आहों काय?

सध्याच्या युद्धांत हिंदुस्थान देशानें केलेल्या अपूर्व साह्या बद्दल जिकडे तिकडे प्रशंसा चाललेली आहे व विलायतच्या लोकांच्या दृष्टाची कोन हिंदुस्थानाविषयीं बदलला आहे असें विलायतचीं पत्रें ही ह्मणत आहेत. पण प्रत्यक्ष सरकारी अधिकारी यापुढें हिंदुस्थानाला आपण काय हक्क देणार आहों याविषयीं पूर्ण मौन्य स्वीकारून बसले आहेत हें पाहून पुष्कळांना आश्चर्य वाटतें. पण सध्यां विलायतेंतल्या अधिकाऱ्यांपुढें 'जगावें कीं मरावें' या सारखा महत्त्वाचा प्रश्न असल्यामुळें इतर प्रश्नांचा विचार करण्यास त्यांना फुरसतच नाहीं हें ध्यानांत घेतलें पाहिजे. हिंदुस्थानानें केलेल्या साह्याबद्दल त्यानें मोबदला मागितला नाहीं तरी त्याला तो मिळेल, निदान मिळाला पाहिजे याविषयीं आतां विलायतेंतच काय, पण वसाहतींतल्या लोकांचे सुद्धां एकमत आहे. नुकतेच एका आस्ट्रेलियन पत्रानें ह्मटलें आहे कीं हिंदुस्थानचें साह्य घेऊन त्याच्या विषयीं कृतज्ञता न दाखविण्याइतके आह्मी पशू आहों काय? या पत्रकर्त्याचे विचार हेच सगळ्या आस्ट्रेलियनांचे विचार असतील तर हिंदी लोकांना आस्ट्रेलियाचे वसाहतींत जाऊन राहण्यास हल्लीं जो प्रतिबंध आहे तो खात्रीनें दूर होईल. काळा व गोरा यांच्यांतला तीव्र वर्ण भेद पुष्कळ कमी होईल, व ब्रिटिशसाम्राज्यांत हिंदुस्थानाला त्याच्या योग्यतेप्रमाणें खरें महत्त्वाचें व उच्च पद प्राप्त होईल. पण वसाहतीचीं पत्रें इकडे याप्रमाणें हिंदुस्थानाला समानभावानें वागविण्याची आपली तयारी व्यक्त करीत असतां तिकडे दक्षिण आफ्रिकेंतले इमिग्रेशन आफिसर हिंदी वसाहतवाल्यांनीं आपापल्या बायकांचे फोटो

पाठविण्याबद्दल हुकुम सेडीत असल्याचें प्रसिद्ध झाले आहे याचा अर्थ काय? हिंदु घ्या किंवा मुसलमान घ्या, त्यांचे नवळ त्यांच्या स्त्रियांचे फोटो मागावयाचे या गोष्टीची चीड त्यांना येईल ही कल्पना त्या आफिसराला कशी झाली नाहीं? याचें आश्चर्य वाटतें. सदर आफिसर हिंदी लोकांना पशु समजतात कीं काय?

परोपदेशे पांडित्यम्.

जर्मनींत सध्या पैशाची व खाद्यपेय द्रव्यांची टंचाई भासूं लागली असल्यामुळें तेथील सरकारनें लोकांनीं इतकीच रोटी खावी, इतकाच खर्च करावा, वगैरे जे निर्बंध घातले आहेत त्यामुळें तेथील लोकांत असंतोष उत्पन्न झालेला पाहून पायोनियर सारखीं पत्रें जर्मनीला उपदेश करून सांगत आहेत कीं अंतस्थ असंतोष फार वाईट व तो दपटशाहीच्या उपायांनीं दडपला जावयाचा नाहीं. तो कांहीं काळ दबून राहील, पण कालांतरानें दुप्पट उचल खाईल हें जर्मनीनें ध्यानांत ठेवावें. पायोनियरचा हा उपदेश अक्षरशः सत्य आहे यांत शंका नाहीं. असंतोष दूर करण्याचा उत्तम उपाय म्हणजे प्रेमसंपादन हा आहे, दडपशाही चालविणें हा नव्हे. पण जे पायोनियर पत्रकर्ते हा उपाय जर्मनीला सुचविण्यांत अग्रेसर होतात, तेच हिंदुस्थानांतला असंतोष उग्र उपायांनीं सरकार दडपून टाकीत नाहीं म्हणून त्यांना दोष देण्यांत ही अग्रेसर आहेत! लार्ड मोर्ले व मिंटो यांनीं सुधारणा जाहिर केल्या तेव्हां याच पत्रानें त्या सुधारणांची थट्टा केली होती! हिंदुस्थानांतला असंतोष उग्र उपायांनींच घालविला पाहिजे असा या पत्राचा नेहमीचा अट्टहास आहे. ता. २४ च्या पायोनियर पत्रांतच बंगाल मधील पोलिसांची संख्या वाढवून सदर पोलिसांचा खर्च लोकांजवळून सक्तीनें वसूल करून न घेतल्याबद्दल कलकत्त्याचे गव्हर्नर लॉर्ड कारमायकेल यांस त्या पत्रानें दोष दिला आहे. असें परोपदेशे पांडित्यम् करणाऱ्या पत्रकारानें दिलेल्या सल्ल्याविषयीं सरकारी अधिकाऱ्यांनीं नेहमीं साशंक रहाणेंच चांगलें.

महायुद्ध

जर्मन लोक ग्रीसच्या उत्तर सीमेवरून आपलें सैन्य काढून नेत आहेत अशा बातम्या येत आहेत, पण त्या कितपत खऱ्या आहेत तें कळत नाहीं. त्या खऱ्या असल्या तर हें सैन्य काढून नेण्याचा उद्देश काय? सालोनिकावर हल्ला करण्याचा बेत शत्रूंनीं फिरविला काय? फिरविला असल्यास त्याला कारणें काय? म्यासिडोनियामध्यें जर्मन फौजेचा रसदेचा बंदोबस्त बरोबर नाहीं, यामुळें त्या फौजेतल्या शिपायांना वेळेवर खाण्यास मिळत नाहीं हें त्याचें कारण असेल काय? हें कारण असण्याचा फार संभव आहे. कारण तिकडे सगळी एक रेल्वे लाईन आहे व तिच्याकडून अन्नसामुग्री, दारूगोळा, व शिपाई हीं सगळीं नेऊन पोंचविण्याचें काम न होणें हें साहजिक आहे. अशी कांहीं तरी मोठी अडचण असल्याशिवाय आज महिना भर जर्मन लोक सालोनिकावर हल्ला करण्याचा बेत मनांतल्या मनांत ठेवून स्वस्थ बसले नसते हें खास आहे. कदाचित् आम्हीं आपल्या फौजा ग्रीसच्या सीमेवरून काढून नेत आहों अशी हूल उठवून सालोनिका येथील दोस्त राष्ट्रांच्या सेनापतीला फसविण्याचा जर्मनीचा बेत नसेल कशावरून? कांहीं असो, सालोनिका येथील बंदोबस्तांत बिलकुल शिथिलता उपयोगाची नाहीं. कारण शत्रु केव्हां दगा देईल याचा नेम नाहीं गेल्या आठवड्यांतली दुसरी महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे आस्ट्रिया व मांटिनीग्रो यांच्या मधल्या तहाच्या गोष्टींचा अंत ही होय. आस्ट्रियानें मांटिनीग्रो विरुद्ध येवढें प्रचंड सैन्य आणिलें होतें कीं मांटीनीग्रोवर तो जय मिळवील या विषयीं शंका राहिली नव्हती. मांटी निग्रोची राजधानी ही त्यानें घेतली. मांटीनीग्रोनें बिनशर्त शरण जाण्याची बातमी पसरली. ही बातमी खोटी आहे असें फ्रेंच पत्रें म्हणूं लागलीं आणि आतां तर खुद्द मांटीनीग्रन प्रधानानेंच त्या गोष्टीचा खुलासा केला आहे. लढाईच्या तयारीला आपणास वेळ मिळावा म्हणून मुद्दाम आपण तहाचें बोलणें सुरू करून आस्ट्रियाच्या डोळ्यांत धूळ टाकल्याचें त्यानें कबूल केलें आहे. मांटीनीग्रन लोक शूर आहेत, सर्वियाचे कैवारी आहेत, आणि तितकेच आस्ट्रियाचे कट्टे शत्रु आहेत. पण त्यांच्या देशांत अन्नसामग्रीचा तुटवडा आहे. त्यांची फौज अगोहर थोडी, आणि तीही तीन ठिकाणीं वाटली आहे. अशा स्थितींत त्याचा टिकाव आस्ट्रियापुढें कसा लागेल तें सांगतां येत नाहीं. रशियाचा पुढें सरकण्याचा व हल्ला करण्याचा क्रम सुरूच आहे. झर्नोविच येथील लढाईंत रशियन शिपायांनीं शत्रूला आपल्या तरवारीचें पाणी चांगलेंच दाखविलें यांत शंका नाहीं. ही ग्यालीशियांतली गोष्ट झाली. कॉकेशसकडे तुर्कलोकांना मागें हटत हटत अर्जरूमच्या किल्ल्याचा आश्रय करावा लागला आहे. रशियन लोक या किल्ल्यावर तोफांचा भडिमार करीत आहेत. पण किल्ल्याची मजबुती विलक्षण असल्यामुळें तुर्कलोक हा किल्ला महिना पंधरा दिवस तरी खास लढवितील असा तज्ञांचा अंदाज आहे. तुर्क लोकांच्या निरनिराळ्या ठाण्यांवर हल्ला करून त्यांनीं आपल्या फौजेची विभागणी करावयास लावावयाचें हें रशियाचें धोरण दिसतें. पश्चिम रणक्षेत्रांत दोस्तराष्ट्रांच्या सैन्याला अद्याप खंदकांतच बसून राहावें लागलें आहे. पण सुदैवानें गतवर्षीच्या हिवाळ्यांतल्याप्रमाणें यंदा त्यांना हाल सोसावे लागत नाहींत. पर्शिया बोट कोणीं बुडविली याविषयींच्या प्रश्नाला जर्मनीनें विचित्रच स्वरूप दिलें आहे. जर्मन म्हणतात कीं ती बोट तुर्कांनीं बुडविली. जर्मन लोकांच्या शब्दावर जगानें विश्वास ठेवावा इतकी पत जर्मनीची आतां राहिली नाहीं, तेव्हां जर्मनीनें केलेला हा खुलासा लबाडीनें आपल्यावरचा आरोप दुसऱ्यावर घालण्यासाठीं केलेला आहे अशी जी जगाची समजूत झाली आहे ती योग्यच म्हटली पाहिजे.

कागदाचे कारखाने.

निसर्ग देवतेनें आपल्या हिंदुस्थान देशाच्या उपयोगासाठीं म्हणून सर्व प्रकारच्या पदार्थांची समृद्धि इकडे करून ठेवावी, आणि आमच्या लोकांच्या अज्ञानामुळें त्या समृद्धीचा उपयोग आम्हांला न होतां दुसऱ्यांनींच त्याचा फायदा घ्यावा असा ईश्वरी नेमानेमच आहे कीं काय कळत नाहीं. हिंदुस्थानांत कागद करण्याला उपयोगी पडण्यासारखे बांबू व गवत उत्पन्न होत असतां या देशाला कागदाच्या पुरवठ्यासाठीं आस्ट्रिया, जर्मनी, किंवा इंग्लंड यांच्या तोंडाकडे पाहावें लागत असे. युद्ध सुरू झाल्यापासून जर्मनी व आस्ट्रियाचा कागद येण्याचें बंद झालें, आणि इंग्लंडहून सगळा कागद येऊं लागला. इंग्लंडमध्यें खुद्द कागद करण्यास लागणारा लगदा स्वीडनहून येत असे. पण अलीकडे हा लगदा इंग्लंडला पाठवावयाचा नाहीं असा स्वीडननें निश्चय केला असल्याची गुणगुण इंग्लंडला लागल्यापासून इंग्लंडच्या व्यापाऱ्यांचें धाबें दणाणलें आहे, आणि इंग्लंडनें हिंदुस्थानासारखी सर्व इच्छा तृप्त करणारी कामधेनु हातांत असतां स्वीडन सारख्या परदेशाच्या तोंडाकडे कां बघावें म्हणून विलायती पत्रें टीका करीत आहेत. आतां लवकरच म्हैसूर, ब्रह्मदेश वगैरे प्रांतांतल्या बांबू पासून व गवतापासून कागद तयार करण्यासारखा लगदा तयार करण्याचें कागदे युरोपियन कंपन्या इकडे काढतील व लगदा इकडून विलायतेला नेऊन तिकडच्या कारखान्यांत त्यांचा कागद तयार होऊन इकडे विकूं लागेल. त्यापेक्षां या बांबूपासून किंवा गवतापासून लगदा कसा करावा याचे शिक्षण देणारे तज्ञ सरकारनें इकडे आणवून व इकडच्या भांडवलवाल्यांचें मार्गदर्शक होऊन कागदाचे कारखाने काढण्यास हिंदुस्थानला हा एक नवा उद्योग दाखविल्याचें श्रेय सरकारास मिळेल. पण हें होईल तेव्हांना?

स्तुत्य उपक्रम.

राष्ट्रीय सभा म्हणजे वर्षांतून तीन दिवस होणारा विद्वान् लोकांचा तमाशा असें म्हणणारे पुष्कळ लोक आहेत, आणि त्यांच्या म्हणण्यांत कांहीं तथ्य ही आहे. कारण या तीन दिवसां पलीकडे लोकांना राजकीय स्थितीचें ज्ञान करून देण्याचें काम त्या सभेच्या हातून होत नाहीं. तें काम देशांतले वर्तमानपत्रकर्तेच करीत असतात. हें आपल्यांतलें व्यंग खुद्द राष्ट्रीय सभेच्या चालकांच्या ध्यानांत येऊन तें काढून टाकण्यासाठीं राजकीय गोष्टी विषयीं सामान्य लोकांना शिक्षण देण्याविषयींचा ठराव यंदाच्या कांग्रेसनें मंजूर केला, व त्याप्रमाणें लोकशिक्षणाच्या तजविजी करण्याचें मद्रास, बंगाल,व मुंबई, या तिन्ही ठिकाणीं चालल्या आहेत हें ऐकून आम्हांस समाधान वाटतें. मुंबईच्या डिस्ट्रिक्ट कांग्रेस कामिटीनें असें ठरविलें आहे कीं त्या कमिटीच्या प्रमुख सभासदांनीं निरनिराळ्या राजकीय विषयांवर लेख लिहून त्यांवर चर्चा करावी; यंदाच्या कांग्रेसचे अध्यक्ष सर सत्येंद्रप्रसन्न सिंह यांच्या भाषणाची निरनिराळ्या देशी भाषांतून भाषांतरें करवून त्यांचा लोकांत प्रसार करावा व एक स्पेशल फंड काढून त्या फंडाच्या खर्चानें एक त्रैमासिक चालवावें. या योजना लवकर अमलांत येऊन त्यांचें अनुकरण इतर प्रांतांतून ही होईल अशी आम्हीं आशा करतों. आमची वऱ्हाड व नागपूर प्रांतिक कमिटी जागी होऊन कांग्रेसनें केलेल्या ठरावानुरूप हातपाय हलविण्याचा प्रयत्न करीं करूं लागणार तें कळत नाहीं. जें इतर प्रांतांनीं केलें नाहीं तें संयुक्त प्रांतिक सभा भरविण्याचें काम आम्हीं केलें येवढी प्रौढी आमचे लोकनायक जन्मभर गाऊन निष्क्रिय होऊन बसणार काय?

स्वस्ति वाचन.

(वाशिम म्युनिसिपालिटीच्या मानपत्राचा स्वीकार)

आलिशान नामदार सर बेंजामिन राबर्टसन आपल्या पत्नीसह गेल्या २२ वे तारखेला वाशिमास हे ते. तेव्हां तेथील मुनसिपालिटीच्या मानपत्राचा प्रेमानें स्वीकार करतांना साहेब बहादुरांनीं जें गोड संभाषण केलें तें अनेक कारणांनीं वाशिमाच्या इतिहासांत लिहून ठेवण्या सारखें आहे इतकेंच नाहींतर त्यामध्यें **वऱ्हाडच्या प्रेमळ राजनिष्ठे**विषयीं जो आनंदोद्गार निघाला आहे, तो सर्व प्रांतवाल्या मंडळीस फार कर्णमधुर व चिरस्मरणीय वाटेल. मध्य प्रांतापेक्षांही वऱ्हाडांत सर बेंजामिन हे अधिक लोकप्रिय आहेत. आणि वऱ्हाडचे जुने कमिशनर म्हणून व त्यांची कारकीर्द कर्तृत्ववान लोककल्याणकारी राजपुरुषाप्रमाणें वर्णनीय आहे. म्हणून ते जेथें जेथें जातात तेथें तेथें प्रजाजन आदरभावानें व गोडीगुलाबीनें त्यांचें अभिनंदन व स्वागत करीत असतात. आमच्या वरील म्हणण्याच्या प्रत्यंतरासाठीं वाशिम येथील मुनसिपल मानपत्रास त्यांनीं दिलेल्या उत्तराकडे आम्ही मोठ्या अभिमानानें बोट दाखवितो.

रावसाहेब यशवंतराव दिघे व इतर मुनसिपल सभासदांस संबोधून त्यांनीं वाशिमचा ७८ वर्षांपूर्वींचा परिचय व लोकांचें प्रेम हीं अभिव्यक्त केलीं; आणि निरनिराळ्या ठिकाणीं या खेपेला आम्हा जवळ अग्रणी-पाटील व व्यापारी यांनीं '**वॉर रिलिफ फंडा**' साठीं ज्या उदार वर्गण्या दिल्या आहेत त्याबद्दल श्री. सौभाग्यवती राबर्टसन फार फार आभारी आहेत असें सांगितलें.

मानपत्रांत चालू महायुद्धासंबंधानें जो आपण उल्लेख केला आहे त्यामध्यें खरी वऱ्हाडची राजनिष्ठा व्यक्त असून आपण या महाकार्याविषयीं दृढ सहानुभूती दर्शवीत आहां. या महाकार्यांत सर्व साम्राज्य संयुक्त असून राष्ट्रीय सत्यसंधाचा अनीतीनें विध्वंस होऊन लढाई सुरू झाली पण अखेर सत्याचा विजय होईलच, पण तोंपर्यंत ही लढाई दीर्घकाल चालेल व ती संकटमयही आहे. लढाईमुळें ज्या आपत्ति ओढवल्या आहेत त्यांची खरी कल्पना येथें होणें कठीण खरें; पण आपणामधील ही कांहीं मंडळी थोडे दिवसापूर्वी मृत्युमुखीं पडली त्या मित्रांचीं नांवें म्हणजे मेजर ओल्डहाम, व क्याप्टन रेनी आणि तसेंच 'पर्शिया' आगबोटींत नुकतेच मेले ते राजश्री रसेल व मेजर डासन हे मनें आठवणीनें दुःखित करितात. गेल्या दोन दिवसांत तर मेसापोटामिया येथें कामठीहून गेलेले १४ आफिसर मरण पावले. इंडियन पलटणींतली देखील मृत्यूंची संख्या मोठी आहे. शांतता पुनः नांदावी, सत्यपक्षाचा विजय व्हावा, व राष्ट्रांचें स्वातंत्र्य सुरक्षितपणें पुनः प्रस्थापित व्हावें या साठीं ही मोठी

वहुमोलाची किंमत द्यावी लागत आहे. त्याची कडु कल्पना वरील गोष्टी चांगल्या देतात.

सुदैवानें वऱ्हाडांत हा हंगाम चांगला आहे. कपाशी व जवारी हीं पीकें सुंदर आ[illegible] आहेत. कापसाला चांगली तेजी आहे. [illegible] तालुक्यांत रब्बीकडे पुष्कळ क्षेत्र आहे. व तें पीक चांगलेंच येण्याचा रंग आहे. लोक सुखी व आबादानींत आहेत. नुकत्याच झालेल्या प्लेगाच्या उद्भवासंबंधानें क्यॅपटन मॉरिसन यांच्या ज्या योजना करण्यांत येत आहेत त्या ठीक आहेत असें सांगून सर बेंजामिन वाशीम संबंधाच्या दोन महत्वाच्या प्रश्नाकडे वळले.

वाशीम हा पुनः पूर्वी प्रमाणें स्वतंत्र जिल्हा करावा अशी म्युनिसिपालिटीची विनंती होती; त्या संबंधानें सर बेंजामिन ह्मणाले कीं सध्याच कांहीं खात्री देतां येत [illegible] पण आकोला व उमरावती हे जिल्हे कारभारासंबंधानें फार मोठे झाले आहेत. आणि या बाबतींत कांहीं तरी निराळी वाटाघाट करण्याची [illegible] मार्गे येईलच. हा प्रश्न उभा राहील तर आमचे स्वतःचें मत जी नवीन जिल्हा स्थापण्यांत होईल; त्याचें वाशीम हे जिल्ह्याचें ठिकाण असावें असें कळविण्याला मला कांहीं एक संदेह वाटणार नाहीं. वाशीमचें हवापाणी फार उत्कृष्ट आहे आणि वाशीम व वऱ्हाडचा दक्षिण भाग यांच्या मध्यें चांगलें नीट नेटके रस्ते आहेत. पण हा प्रश्न असा आहे कीं या बद्दल सध्या कांहींच वाटाघाट करितां येत नाहीं, कां कीं राज्यकारभाराचें मोठमोठे प्रश्न कांहीं वर्षे होई पर्यंत हातीं घेणें शक्यच नाहीं.

आकोला—वाशीम रेल्वे वेळोवेळ लांबणीवर टाकल्यामुळें लोकांना जी मोठी गैरसोय होते ती सर बेंजामिन यांच्या ध्यानांत आहे. या रेल्वेचें महत्व पुष्कळ वेळां त्यांनीं पुढें केलें आणि एका वेळेला या रेल्वेचें काम सुरू [illegible]त होतें; [illegible] दुर्दैवानें रेल्वे बजेटाचा आंकडा [illegible]मी झाल्यामुळें ही गोष्ट बाजूला पडली. [illegible]णे आतां तर आणखी कांहीं काळपर्यंत लोका[illegible] सफल होण्याला संधीच नाहीं. अशा कामाला लागणारा पैसा लढाई चालू आहे तोंपर्यंत उपलब्ध होण्यासारखा नाहीं. ज्या कोणाला वऱ्हाडची माहिती आहे त्याला हें उघड वाटेल कीं या रेल्वे पासून चांगला फायदा होईल. सेंट्रल प्राव्हिन्सेस रेल्वे कंपनीनें मूर्तिजापूरच्या दक्षिणेस व उत्तरेस जी अरूंद रेलांची आगगाडी नुकतीच काढली आहे तिचा अनुभव अगदीं पुरेसा आहे आणि तो असें सांगतो कीं देशांतील या भागांत रेल्वेचा विस्तार पुष्कळ होईल तर त्याल लाभही मोठा होईल. या कंपनीला लढाईमुळें डब्यांची मोठी तूट आहे आणि त्यामुळें उतारूंचा व मालाचा व्यापार यांना व्हावा तितका पुरवठा होत नाहीं. अर्थात हा व्यापाराचा जम लवकरच बसेल. व्यापार अडून पडतो या वरून वऱ्हाडांत रेलगाड्या आणखी पाहिजे आहेत आणि जेव्हां ही उणीव दूर होईल तेव्हां या रेल्वेचा उपयोग वाटेल तितका लोक करून घेतील अशी पक्की खात्री आहे.

त्या नंतर म्युनिसिपालिटी व इतर स्थानिक संस्था पाहण्याचा आपला विचार प्रगट करून सर बेंजामिन ह्मणाले कीं रेल्वे आली आणि त्या बरोबर सांपत्तिक भरभराटीला भरती येईल तेव्हां या शहरीं कालक्रमानें मान पत्रांत निर्दिष्ट केलेल्या सुधारणा आपेआप घडून येतील. सरकार मदत करण्याला नेहमीं तयार राहील. दक्षिण वऱ्हाडच्या मध्यभागीं वाशीम शहर आहे आणि हें पुनः जिल्ह्याचें ठिकाण होण्याचा संभव आहे. तेव्हां या मानपत्रांतल्या गोष्टींचा अवश्य विचार पुढें होईल.

वॉररिलीफ फंड

(मंगरूळ तालुक्याचा धन्यवाद)

आलिशान सर बेंजामिन राबर्टसन यांचा नुकताच जो मंगरूळ तालूक्यांत दौरा झाला त्या संबंधानें कांहीं लक्ष्यांत ठेवण्या सारख्या गोष्टी कळून आल्या आहेत. दौऱ्यावर असतांना आपल्या संबंधानें लोकांनीं आपल्या स्वगता निमित्त व सरबराई निमित्त खर्चाच्या व्यवस्था करू नयेत अशा विषयीं त्यांचा विशेष कटाक्ष असे. त्यांच्या प्रीत्यर्थ खर्च न करितां वार रिलीफ फंडाकडे लोक पैसा देतील तर तो त्यांस फार आवडेल अशी ही त्यांनीं इच्छा प्रदर्शित केली. शिवणी, मंगरूळ, व पारडी टाकमोर येथील मुक्कामाला लोकांनीं त्यांचें स्वागत फार अत्यादरानें केलें. आणि लढाईच्या फंडा करितां कांहीं कांहीं श्रीमान गृहस्थांनीं श्री० सौ० राबर्टसन यांच्या पुढें आपल्या थैल्या अर्पण केल्या. लोकांनीं स्वसंतोषानें वर्गण्या दिल्या आहेत अशी खात्री करून घेतल्यावर या लढाईच्या फंडाच्या निरनिराळ्या उपयोगा संबंधानें लेडी राबर्टसन यांनीं लोकांस स्वतः माहीती सांगितली. अर्थात् लेडी राबर्टसन या फार यशस्वी आहेत, आणि सत्कार्याला व विशेषतः लढाईच्या प्रसंगीं वऱ्हाडची मंडळी कसा उदार हस्त पुढें करितात, यांचा मंगरूळच्या फेरींत चांगलाच अनुभव आला असेल. आमच्या जिल्ह्याची वाणी राखल्या बद्दल आह्मी मंगरूळ व वाशिम या दोन्ही तालुक्यांतील सद्गृहस्थांचा मोठा गौरव करितों. आणि ज्यानीं त्यांनीं दिलेल्या वर्गण्या त्यांच्या त्यांच्या गोड नांवा पुढें प्रसिद्ध करीत आहों.

शिवणी क्यांप.

रा. रा. बळीराम रावजी पाटील दापूरा १५०
रा. रा. नारायण लक्षुमण शेंदुरजना १०१
रा. रा. विठोबा दावजी खडी १५०
रा. रा. बक्ताजी विरमलजी शिवणी १००
रा. रा. बापूजी कालुजी वनोजा १००
रा. रा. गणपत मुबाजी पोटी १०१
रा. रा. गोविंद नागोजी गिरडा १००
रा. रा. हणाजी कृष्णाजी लाटी १००
रा. रा. परशराम सूर्यभान साकरडोह १००
रा. रा. अंबादास जैकृष्ण मंगरूळ १००
रा. रा. बालाजी गोविंदराव फुलउमरी १००
रा. रा. निमीचंद विवरचंद तऱ्हाळ १००
रा. रा. मंगलचंद प्रभुलाल शेलु १००
रा. रा. गुलाबचंद सुरजमल शेलु १००
१५०२

मंगरूळ क्यांप.

रा. रा. कन्हयालाल भोलाराम मंगरूळ २००
रा. रा. जगन्नाथ लाधराम मंगरूळ ५००
रा. रा. रामसुक रामगोपाळ चिखलागड इजारदार १००
रा. रा. अब्दलगफूर गोमहमद मंगरूळ १००
रा. रा. मुज्यायतखां छोटेखां मंगरूळ १००
रा. रा. बापूजी रावजी गलमगांव इजारदार १००
रा. रा. शंकर कल्याण मंगरूळ १००
रा. रा. मनवरमिया मंगरूळ १००
रा. रा. आकातराव देवराव इ. साकरडोह २५०
रा. रा. भगवान रायभान इ. वडगांव २००
रा. रा. शेखमनसुर शेखलाल मंगरूळ १००
रा. रा. चिंतामण बळवंत इ. जोगलदरी १००
रा. रा. सेक्रेटरी टेनीस कलप मंगरूळ १००
रा. रा. सवाईराम जोतीराम उमरी १००
रा. रा. शंकर खूजी सोहोळ १००
रा. रा. आसाराम रामबक्ष साकरडोह १००
रा. रा. भिवसन कान्हुजी गिंभ १५०
२५००

पारडी क्यांप

रा. रा. गंगाराम वा॥ कोंडआपा आसेगाव ४००
रा. रा नारायण राघोआपा सनगांव १००
रा. रा. विठोबा वा॥ गंभीरजी शेगी १००
रा रा थोरबा वा॥ दीनाजी सीवणी १००
रा रा. लक्षुमण वा॥ रामजी कही १००
रा. रा. रामजी वा॥ दीनाजी फाळगांव १००
रा. रा. विठोबा रामजी देमुळ १००
रा. रा. गनाजी भवानजी चिंचोली १००
रा. रा. जनार्धन श्रीनीवास पार २००
रा. रा. बाजीराव नारायणराव पार १००
रा. रा. रंगराव जगदीशराव पार १००
रा. रा. गवजुमीया फैजुमीया बेलखड २००
१७००

वाशीम

रा. रा. रावसाहेब यशवंतराव वामनराव,
दिघे व्हाइसचेअरमन १००
रा. रा. भवानराव विठ्ठल काळू
व्यवस्थापक श्री बालाजी संस्थान ४००
रा. रा. शिकंदरशा मनवरशा
जहागीरदार तोंडगांव १००
रा. रा. जगन्नाथ रामप्रसाद
जहामिरदार सावंग १००
रा. रा. गणपत सदाशिव अ[illegible] सावकार व
म्युनासिपल सभासद २००
रा. रा. गोपाळराव काशीराव आणि
जहागिरदार माल्गांव ५०
रा.रा. नागोराव जयकृष्ण देशपांडे अनशिंग १००
एकुण रुपये १०५०

वऱ्हाडवृत्त.

हवामान—थंडीचें मान अगदींच कमी झालें असून थोडथोडा उष्माही वाटतो. या शिशिर ऋतूंत अधीक थंडी असेल तर तो लोकांना व पिकांना अधीक सुखावह होईल. इतरत्र प्लेगाचा जोर कमी पण विस्तार एकसारखा होतच आहे. आणि ही बाब खेरीज करून बाकी लोकांचे आरोग्य समाधानकारक आहे.

प्लेगाचे मृत्यु—१९ जानेवारी अखेरच्या सतकांत एकंदर ७९७ मृत्यू झाले. त्याची फाळणी जिल्हेवारीनें अशी:-

उमरावती ३७४
यवतमाळ ३८
आकोला २९६
वाशीम ८९

राव बहादूर काशीनाथ केशव ठाकुर डिस्ट्रिक्ट जज्ज पश्चिम वऱ्हाड हे सेशनच्या कामानिमित्त बुलढाण्याला गेले आहेत. हे तारीख १४ फेब्रुवारी पासून पेनशनदार होतील. यांच्या सारख्या थोर मनाच्या, न्यायी, व प्रख्यात अधिकाऱ्याचा गौरव करण्याकारितां आतां पासूनच आमच्या येथें योजना सुरू आहेत. आणि त्यांच्या सत्संगाची महती ज्याच्या त्याच्या तोंडून ऐकू येते. असे सुजन अधिकारी फार विरळा ह्मणून आगामी वियोग मनाला विशेष जाणवतो.

रावबहादूर विनायक मोरेश्वर केळकर आडि. डिस्टिक्ट जज्ज हे पश्चिम वऱ्हाडचे डिव्हीजनल जज्ज होतील आणि त्यांच्या जागीं खांडव्याहन रा. रा. भाऊसाहेब परांजपे हे येथें येणार आहेत.

स्तुत्य वर्गणी— लक्ष्मीकांत प्रासीदिक संगीत नाटक मंडळी’नें काल वार-फंडा साठीं आपला आवडता महानंदा ’ खेळ पुनः करून दाखविला आण खर्च वजा जातां या प्रयोगाचें उत्पन्न वर्गणी ह्मणुन ही कंपनी देणार आहेत.

आकोला बाजार भाव.

हुंडी दर्शनी		९९॥।
सोनें		२५॥।
चांदी		७८ ते ७९
जवस		१३०
जवारी नवी		६० ते ६२
गहूं काठे		५॥ ते ६॥
गहूं खांडवा पीवडा		७ ते ७॥
तेल		५॥=
सरकी	१०	१०।=
तुप		१२॥
कापस		६४
रुई आकोला जीन		७७॥

SUMMONS FOR FINAL DISPOSAL OF SUIT.

(Under Order V, Rule 105, C. P. C.).

SUIT No. 3076 OF 1915.

In the Court of the Judge Small Causes Ajmer

PLAINTIFF.

Phool chand and Suganchand Shop keeper Lace and Kirani. of Ajmer. through M. Jai Narain mukhtar Ajmer

DEFENDANT.

Jagan Nath Ramgopal Bhoosarval Darwaza Amraoti District Berar

To Jagan Nath Ramgopal Bhoosarval Darwaza Dwelling at Amraoti District Berar.

WHEREAS Phoolchand and Suganchand Plaintiff has instituted a suit in this Court against you for Rs. 354 annas 6 you are hereby summoned to appear in this Court in person on the 22 day of February 1916, at 12 O' clock in the forenoon, and as the day fixed for your appearance is appointed for the final disposal of the Suit you must be prepared to produce all your witnesses on that day; and you are hereby required to take notice, that in default of your appearance on the day before mentioned, the Suit will be heard and determined in your absence; and bring with you______ which the Plaintiff desires to inspect and any document on which you intend to rely in support of your defence.

You are further required to return the original summons duly endorsed.

Given under my hand and the Seal of this Court, this 15 day of January 1916.

Seal of the Court.

Madan Gopal
Judge.
Small Causes Court Ajmer

जाहिर नोटीस

सर्वत्र साहू सावकार व इतर लोक
यांहासः—

मी या जाहिर नोटिशीनें कळवितो कीं, माझा मुलगा यासिनखां वा॥ अबदुल्लाखां रा. हाशमपूर (वडगांव) ता. जळगांव वऱ्हाड हा चैनी व पैशाची उधळपट्टी करणांरा निघाला असून त्यांस ताब्यावर आणण्यास पुष्कळ उपाय केले परंतु ते निष्फळ झाले. अलीकडेस तो कांहीं लोकांचे नादीं लागल्यानें तो कोणास माझी इस्टेट गहाण, खरीदी, अगर पट्यानें देईल असा संभव आहे. तरी सर्वत्रांस या जाहिर नोटिशीनें कळवितो कीं, माझी सर्व इस्टेट माझ्याच ताब्यांत असून तिचा मी मालक आहे. वरील मुलाकडून कोणी माझी जिनगी वरील प्रकारानें लिहून घेतल्यास व त्यास कर्ज दिल्यास त्याचा मी जबाबदार नाहीं व पुढें होणार नाहीं. या पुढें कोणत्याच सबबीवर त्यांस जे कर्ज दिले जाईल त्या कर्जाचा बोजा माझे इस्टेटीवर राहणार नाहीं. तसेंच चि. यासिनखां यांस ही आपले वतन नीट ठेवण्याबद्दल ताकीद देण्यांत येत आहे. क. ता. २९-१-१९१६

सही

अबदुलाखां वा॥ रहमतखां मु. रा. हाशमपूर वडगांव तां. जळगांव (वऱ्हाड) द. खुद

नो. नं. ४९

नोटीस

रा. रा. शामलाल बालचंद साहू दुकान तेल्हारें ता. आकोट

यांसः—

खालीं सही करणार यांजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं, तुमचे दुकानचे ता. ४-८ १९१३ इ॥ चे गाहाणखतावरून गोविंदा वा॥ खंडु धोबी रा. तेल्हारे याचे कडेस घेणें आहे, त्याचा मी तुमचे दुकानचा हवाला घेतला. व रुपये घेण्या करितां तुह्मास दोन तीन वेळां ह्मटले परंतु तुह्मी रुपये घेत नाहीं. करितां तुह्मास या नोटिशीनें मुद्दाम कळविण्यांत येते कीं, ही नोटिस पावल्यापासून ४ दिवसाचे आंत तुह्मी सदहु गहाणाचे रुपये व्याजासुद्धां माझे पासून घेऊन गहाणखत मजला परत द्यावें. तसें न केल्यास मी तुमचे पुढें होणारें व्याजाबद्दल व खर्चाबद्दल वगैरे जबाबदार राहणार नाहीं. उलट माझा खर्च तुह्मास द्यावा लागेल. कळावें. ता. २०-१-१९१६

सही

सुपड्या वा॥ नारायण महार रा. तेल्हारे नि. खुद

नो. नं. ५०

जाहिर नोटीस

नोटिस बेशीमी कोंडीराम वा॥ सखाराम महार महपती वा॥ फकिरा महार व माधवबा वा॥ यदू महार रा. सर्वत्र आकोला आकोट फैल, यांसः—

खालीं सही करणार यांजकडून नोटिस देण्यांत येत आहे कीं, तुह्मी त्रीवर्गांनीं मिळून २ नोटिसा टपाल मार्फत दिल्या त्या पोहोचल्या. त्या नोटिशीवरून मी तुह्मास रकमा देण्याकरितां तगादा लाविला व अशा खोट्या नोटिसा कां दिल्या, वगैरे बद्दल विचारले असतां लोकांच्या सांगण्यावरून आह्मी असे केले असें सांगून माफी मागावीली. रकमा चुकत्या करितो असें कबूल केल्यावरून मी तुह्मास दोन्ही नोटिशीचा जबाब दिला नाहीं. दिपवाळीनंतर रकम देण्यास तगादा केला. तुह्मी आज देतों उद्या देतो असें कबूल करून चाळविले व नंतर जाहीर खबर नंबर ३६ ची नोटिस वतनदार प्रेस मधून दिली. वरून तुमचा माझी रकम बुडविण्याचा व माझे अब्रूस धक्का लावण्याचा तुमचा विचार दिसतो. तरी या नोटिशीनें तुह्मास कळविण्यांत येते कीं, तुह्मी ही नोटिस पावल्यांपासून आठ दिवसाचे आंत तुह्मी त्रिवर्गाकडे असलेले दोन्ही दस्तैवजाची चुकती रकम मजला पोचती करून आपले दस्तैवज भरपाई करून घेऊन जावें. तसें न केल्यास मी या नोटिशीचे खर्चासुद्धां वरील रकमेची दिवाणी व खोटे नोटिशीबद्दल फौजदारी दावा करीन. कळावें. ता. २९-१-१९१६

सही

१ ग्यानुबा उदा महार नि॥ खुद
दस्तुर चतुरभूज जगुलाल

नो नं. ५१

ॐ नमः श्रीगणेशाय.

आर्यवनौषधींचा कारखानाः—मुर्डी.

मदनामृतसंजीवनी.

धातुवर्धक, अत्यंत कामोत्तेजक व पौष्टीक, वीर्यस्तंभक, रक्तशोधक, मनोत्साहक कांतिबुद्धिवर्धक, सुवर्णमाक्षिक, मौक्तिक, कस्तुरी व अनेक वनस्पतीमिश्र अद्भुत गुटिका.

यांच्या सेवनानें नपुंसकत्व, स्वप्नजन्य व इतर धातुपात, उन्हाळे इंद्रियशिथिलता कडकी, गर्भसंबंधी मुरलेले विकार, मूत्रसंकोच, धातूचा पातळपणा, स्त्रियांची धुपणी छातींत रोग हात, पाय मूत्रमार्ग व नेत्र यांचा दाह, क्षय, पांडुरोग, मुलांची खर, जीर्णज्वर, अग्निमांद्य; मस्तकशूळ, मुळव्याधी, वातरोग, निद्रानाश, पित्तविकार बाळांतरोग, मधुमेह. जुनाट पर्मा, मुष्टीमैथुनानें आलेली कृशता इत्यादि अनेक विकार खात्रीनें बरे होऊन शरीर निरोगी, मजबूत व सतेज बनते. पचनशक्ती व स्मरणशक्ति भरपूर वाढून धातू व रक्त यांची शुद्धि, वीर्यस्तंभन व भरपूर कामोद्दीपन होतें, व मनास उत्साह देतात. दूध व जडान्न भरपूर पचूं लागतें. त्यांत उपयुक्त वनस्पतींचें मिश्रण केले असल्यामुळें त्यांत अपायकारक पदार्थ अगदीं नसून वरील विकारांवर अत्यंत गुणकारक आहेत, करितां गुणाबद्दल असंख्य सर्टिफिकिटें मिळाल्या व नित्य मिळतात. पथ्यसेवनाची गरज मुळींच नसून स्त्रिया, पुरुष व मुलें यांस पाहिजे त्या दिवसांत घेण्यास अत्यंत उपयोगी आहेत. एका रुपयांचे आंत मिळणार नाहींत. एकदम ४ रुपयांच्यावर कितीही घेणारास टपालखर्च माफ आहे. चार रुपयाचें आंत वेगळा टपालखर्च ५ आणे पडेल. दर एकदम ३५ गो० १ रु० ७५ गो० २ रु० १६५ गो० ४ रु० २७५ गो० ६ रु० ५५० गो० १० रुपये.

१. **अपूर्व नेत्रांजन**—धानें वडस, सारा, फुलें, खुपऱ्या, बिंदु, काच, इ० नेत्रांचें सर्व विकार त्वरित बरे होऊन दृष्टि तीव्र व थंडगार राहते. या रोगास हें अंजन खरें रामबाण आहे. १॥ तो. ड. १ रु.

२. **परम्यावर अपूर्व मिश्रण**—कोणत्याही नवा जुना पर्मा व तज्जन्य दाह. तिडाक, मुत्रांची लाका, सकाच, पुपस्राव, रक्तस्राव इत्यादि विकार पथ्य नसतां सात दिवसांत जातात. तिडीक एका घटकेंत जाते. असे रामबाण औषध कोठेंच मिळत नाहीं. बा० किं० १ रु० १। भार २ रु० सर्व औषध व्हा० नें पाठवूं.

सर्व सामानाचा मोठा क्याटलाग मागवावा. तो फुकट पाठवूं. औषधांत अपायकारक पदार्थ अगदीं नसून तीं पूर्ण खात्रीची असल्याबद्दल असंख्य सर्टिफिकिटें आहेत. याशिवाय मोठमोठे रोगांवर अनेक औषधें, ग्रंथोक्त रसायनें, भस्में, पाक, गुटिका आसवें, तेलें व सुगंधी अत्तरें वगैरे माफक दरानें मिळतात. अनु० ख० सो० ट० ख० वे० पडेल. रोखीनें किंवा व्ही. पी. नें पाठवूं. प्रकृतिमान कळविल्यास रोग्याचें निदान व चिकित्सा कळवूं.

पत्ताः—मु० मुर्डी, पो० हर्णै,
जिल्हा रत्नागिरी. } कृष्णशास्त्री पेंडसे वैद्य.

ना० नं० २०

Oriental Government Security Life Assurance Co., Ltd.

ESTABLISHED 1874.

HEAD OFFICE, BOMBAY.

FUNDS almost 5 CRORES.

INVESTED IN GOVERNMENT SECURITIES AND MUNICIPAL AND PORT TRUST BONDS.

Claims paid $4\frac{1}{2}$ CRORES

A Decennial Record of Progress.

Year.	No. of Polices in force.	Existing Assurances.
1884	4,823	1,59,25,200
1894	20,110	5 26,08,850
1904	43,356	8 88,02,223
1914	65,269	12,37,10,910

Year.	Total Income.	Total Assets.
1884	6,77,552	14,41,429
1894	4259,,607	94,49,971
1904	43,64,808	2,47,18,8
1914	. 72,46,0	4,96,8650

SPECIAL FEATURES.

Absolute Security—Low Rates—Liberal Conditions.
Forty years continuously increasing prosperity.
Ninety per cent of the entire Profits, after providing for the Reserve and divided among the Policyholders every 3 years.
Native Lives are accepted at the same rates as Europeans
Loans granted to policyholders at reasonable rates.
Prompt Payment of Claims.

Influential and active agents wanted. Terms liberal.

Full particulars, prospectus and proposal forms on application to:—

R. Paterson Brown
Manager

A. C. Lal,
Branch Secretary.
C. P. Berar & Khandesh
Nagpur.

N. N. 22

हें पत्र आकोला येथें कैलासवासी खंडेराव बाळाजी फडके यांच्या वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत नारायण खंडेराव फडके यांनीं सदाशिवाश्रमांत छापून प्रसिद्ध केलें.